

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫПТАРЫНЫҢ
(НӨЛДІК СЫНЫПТАР), 1-СЫНЫПТАРДЫҢ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША
ОҚЫТУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАМА**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ПО ПРЕДМЕТАМ
КЛАССОВ ПРЕДШКОЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
(НУЛЕВЫЕ КЛАССЫ), 1 КЛАССОВ**

**Астана
2018**

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ғылыми кеңесімен басуға ұсынылған (2018 жылғы 28 ақпанда № 2 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 2 от 28 февраля 2018 года)

Мектепке дейінгі даярлық сыныптарының (нөлдік сыныптар), 1-сыныптардың пәндері бойынша оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдама – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2018. – 60-бет.

Методические рекомендации по организации обучения по предметам классов дошкольной подготовки (нулевые классы), 1 классов – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2018. – 60 с.

Бұл әдістемелік ұсынымдама мектепке дейінгі даярлық сыныптарының (нөлдік сыныптар), 1-сыныптардың пәндері бойынша оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдамалар берілген. Ұсынымдамада білім мазмұнын жаңарту шеңберінде мектепке дейінгі даярлық сыныптарының (нөлдік сыныптар), 1-сыныптардың пәндері бойынша оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері, оқытудың формалары мен әдістері, білім беру процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген.

Разработанные методические рекомендации представляют собой сборник документов и материалов, необходимых учителю нулевых и 1-х классов по особенностям организации обучения по предметам классов дошкольной подготовки (нулевые классы) и 1 классов.

В рекомендации даны формы и методы обучения в классах дошкольной подготовки. Представлены методические рекомендации по организации образовательного процесса по предметам классов дошкольной подготовки (нулевые классы) и 1 классов в рамках обновления содержания образования.

Методические рекомендации адресованы методистам и учителям начальной школы.

© Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы, 2018
©Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2018

Кіріспе

Мектепке дейінгі жас – баланы дамыту және оқыту үшін ең қолайлы жас. Бұл балаға осы кезеңде қажетті психофизиологиялық функциялардың жедел дамумен байланысты. Баланың бұл кезеңдегі ерекшеліктері – оның ақпаратты өте тез қабылдау қабілетіне ие болуымен қатар қызығушылығы мен қиялы өте дамыған болуы. Ойлауды дамыту және сөйлеуді дамыту үдерісі басты орын алады. Әрине, баланың тек сөйлеуін ғана емес, тыңдау және есту қабілеттерін, әріп пен дыбыс айырмашылығын түсінуін, мазмұнын айтып, өз бетінше әңгіме құрастыра білуін дамыту да маңызды.

Көптеген балалар сауаттылыққа ертерек қызығушылық танытады және бұл үшін алғышарттар да қалыптасады.

Көп жылдар бойы педагогтар, әдіскерлер, ғалымдар, психологтар мектепке дейінгі және бастауыш білім беру сабақтастығы мәселелерінің шешімдерін іздеу үстінде. Қазіргі кезде де бұл – көкейтесті мәселеле болып табылады. Мектепке дейінгі дайындық сыныптарын ашу – осы мәселелерді практикалық тұрғыдан шешудің жолы.

Мектепке дейінгі даярлық бағдарламасын жүзеге асыру барысында мына маңызды талаптарды ескерген жөн: бағдарламада белгіленген оқытудың нақты нәтижесін алу қажеттілігі; баланың даралығын, эмоционалдық жағдайын және оқуға қызығушылығын ескере отырып, білім беру ұйымына, одан кейін мектепке баруға ниетін ескеру керек.

Алға қойылған мақсаттарға тиімді жету және балалар ұжымында жағымды эмоционалдық-психологиялық орта қалыптастыру үшін оқу үрдісінің ұйымдастырылуы белгіленген педагогикалық талаптар негізінде құрылуы тиіс. Педагог мектепке дейінгі балалардың психологиялық ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін өзінің айрықша назарында ұстауы тиіс.

Бұл үшін:

1) баланың қолынан келмейтінін одан талап етуге болмайды, өйткені бұл баланың бойында оқуға деген талаптың, қызығушылықтың қалыптасуын, бұның нәтижесі – оқудың табысты болуына кедергі болады.

2) ойын – баланың бұл кезеңдегі негізгі іс-әрекеті екенін ескере отырып, оқытуды ұйымдастырудағы басым нысаны мен оқыту әдістері ойын түрінде болуы керек.

3) сабақ үстінде және сабақтан тыс уақытта балалардың өзара араласуы үшін жағдай жасау, коммуникативтік дағдыларын дамыту керек. Құрдастарымен қарым-қатынас жасау қажеттілігі – осы жастағы балалардың ерекшелігі болып табылады және мектепте оқуда қажетті дағдылар балалардың осы кездегі өзара қарым-қатынас жасай білулеріне байланысты болады.

4) педагог әр баланың бойындағы жеке ерекшеліктерін: белсенділік қарқынын, есте сақтау және назар аудару қабілеттерін, құрдастарымен қарым-қатынас жасауын, жеке эмоциялық көрінісін оқыту барысында ескеруі керек.

Педагог әрбір сабаққа дайындық барысында төмендегі талаптарды орындауы тиіс:

- әр баланың сол кезеңге сәйкес білім, біліктерінің қалыптасуын қамтамасыз ететін оқыту кезеңін;

- сабақ өткізуде әртүрлі ұйымдастыру формаларын (жүппен, топпен, ұжымдық жұмыс) және әр баланың жеке жұмыс істеуін қарастыру;

- жаңа сабақ тақырыбын (ойын түрінде) өткеннен кейін оған қайта оралу (қайталау) қажеттігін ескеру;

- сабақ пен еркін ойынның өзара байланысын ескеру.

Мектеп жасына дейінгі балалардың когнитивті-сөйлеу белсенділігін дамытуға арналған бұл бағдарламаның мақсаты – ерте сауаттылықты дұрыс ашу мәселелерін шешу болып табылады.

ҚР Білім және ғылым министрлігінің шешімі бойынша Әліппені оқыту мектепке дейінгі білім беру деңгейіне, дәлірек айтқанда, мектепалды даярлыққа (нөлдік сыныптар) ауыстырылуына сәйкес, әзірленген әдістемелік ұсынымдамада сауат ашуға баса назар аударылған.

1. Білім мазмұнын жаңарту аясында мектепке дейінгі даярлық сыныптарының (нөлдік сыныптар), 1-сыныптардың пәндері бойынша оқытуды ұйымдастыру ерекшеліктері

Мектепалды жасындағы бала дамуының бірыңғай кеңістігін қалыптастыру білім берудің мектеп жасына дейінгі және бастауыш деңгейлерінің сабақтастығын қамтамасыз етуге бағытталған.

Балалардың мектепалды дайындығының негізгі мақсаты мектеп жасына дейінгі балалардың жалпы интеллектуалдық, физикалық дамуын, білімді қабылдауға дайындықтарын, оқуды табысты меңгеру үшін баланың жеке қасиеттерін қалыптастыру болып табылады.

Мектепалды сыныптарында сабақтарды ұйымдастыру және жүргізу білім беру бағдарламаларының және Үлгілік оқу жоспарлары негізінде жүзеге асырылады.

Жоғарыда айтылғандай, білім мазмұнын жаңарту аясында ҚР Білім және ғылым министрлігімен мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың Үлгілік оқу жоспары (бұдан әрі – ҮОЖ) әзірленген. Осыған сәйкес ҮОЖ сәйкес Әліппе мектепке дейінгі білім беру деңгейіне көшіріледі. Қазіргі таңда «Әліппе» Үлгілік оқу бағдарламасы әзірленген және ол бойынша 2020 жылдан бастап оқыту басталады. Тиісінше, 1-сыныпқа арналған «Сауат ашу» пәнінің Үлгілік оқу бағдарламасына да өзгерістер енгізілді.

Арнайы көрнекілік құралдарды қолдана отырып, мектеп жасына дейінгі балалардың сауатын ашу олардың мектепте табысты оқуларына жағдай жасауды қамтамасыз етеді.

Балалардың сауаттылық қағидаттарын меңгерулері олардың миларының және сөйлеу тілінің дамуындағы маңызды кезең болып табылады. Оқып, жазып, басып үйрене бастаған балалар графикалық белгілердің күрделі жүйесін танып, сөйлемдегі сөздерге, сөздерді буындарға, буындарды дыбыстарға бөледі. Оқудың қарапайым техникасын меңгере отырып, олар жазған, басқан сөздерінің, қысқа сөйлемдердің мағынасын түсіне бастайды.

Оқуды ерте жастан үйрену баланың бойында ақыл-ой процестерінің еркін дамуына өз үлесін қосады, өйткені сауат ашу оқи білудің еркіндігінің негізі болады. Еркін оқу үшін бала оқылатын сөздің бөлігін еркін көріп, оқылатын сөз я сөйлемді назарында ұстауы керек.

Графикалық белгілерді (әріптерді) тану біздің тіліміздің буындардан, сөздерден, сөйлемдерден тұратынына көз жеткізуге мүмкіндік береді. Әріптерді символ-суреттер, такпақтар арқылы үйрету әріптің пішіндік образын қалыптастырып, баланың әріпті тануына, сол әріп бар жерден қалыптасқан образ бойынша оны тез табуына негіз болады. Баланың ұсақ моторикалық дағдылары қажетті деңгейде қалыптасқан кезінде ол әріптерді, буындарды, сөздерді, сөйлемдерді жаза, баса алады.

Балаға әріп танып, оқуды үйретуде қолданылған әдіс-тәсілдер баланың танымдық қабілеттерін дамытады, бұл өз кезегінде бала мектепке барып оқыған кезінде оның оқу-жазуында қате жібермеуіне көмектеседі. Мектеп жасына дейінгі кезеңде баланың әлемді тануы отбасынан тыс жерде жиірек болады.

Қоршаған адамдармен қарым-қатынас жасасаудың мәні күрделеніп, баланың меңгерген іс-әрекет түрлері көбееді. Мектеп жасына дейінгі баланың дамуындағы негізгі үрдісі ересек адам сияқты болсам дегенге саяды. Алайда ересектер баланың бұл ұстанымын қолдауға әрдайым дайын емес екенін тұрмыста пайдаланылатын заттарды қолдануға тыйым салғандарынан байқауға болады. Бала ересек адамдарға ұқсау үшін өз бетінше әрекет етіп, қоғамдық пайдалы жұмыстар жасап үйренеді. Ересек адамға ұқсау қажеттілігін қанағатандыру үшін бала мектеп жасына дейінгі кезеңде үйренетін ең күрделі іс-әрекет болып табылатын сюжеттік-рөлдік ойындар ойнайды. Сондықтан да бала ойынын аяқтамағанын көлденең тартып, ата-ананың білдірген өтінішін орындай алмайтынын айтса, ата-ана оның қандай ойын ойнап жатқанына назар аударулары керек. Ойын барысында балалар шынайы өмірде көрген жағдайларды негізге салып ойнайды. Мектеп жасына дейінгі баланың өмірінде оның құрдастарымен қарым-қатынас жасауы маңызды. Балаларда салыстырмалы түрде тұрақты сүйіспеншілік сезімі қалыптасып, олар бірлесіп іс-әрекет жасайды. Бала құрдастарымен араласуды өзіне тең адаммен арласу деп санап, оған өзін-өзі тануға мүмкіндік береді. Осы әрекетті жасаған бала өзін өзінің әсерлері мен өмір тәжірибесі бойынша ғана көрсетіп қоймай, сонымен қатар өз бойында моторлық дағдыларды, қиялды, назар аудару, есте сақтау қабілеттері сияқты танымдық үдеріс түрлерін дамытады. Бұл жерде іс-әрекеттің өнімді түрлері ойынға ұқсайды.

Мектеп жасына дейінгі кезеңде балаларда еңбекке және оқу іс-әрекетіне деген бейімділік элементтері де дамиды. Бұл жерде баланың еңбек етуі оның үлкендерге ұқсап ересек адамдардың берген тапсырмаларын орындауы. Осы кезеңінде ересектердің баланың жасаған еңбегін ескеріп, ынталандырып отырғандары өте маңызды. Баланың жасағанын сынға алуға болмайды. Баланың берілген жұмыс түрін қалай орындағаны емес, балаға ол еңбек ету қаншалықты ұнайтыны маңыздырақ. Егер ата-ана баланың еңбек еткенін қолдап, ынталандырып отырса, бала келесі ретте кез-келген жұмысты қуана жасайтын болады. Бұл жерде баланың еңбегін бағалау керек. Осы ретте оның жақсы жасаған жерлерін айтып, қолынан келмегенін келесі жолы міндетті түрде жақсы жасай алатынын айту маңызды болып табылады.

Баланың әрекет ету барысында ересек адамды ести, тыңдай алуы, оның берген кеңестерін қабылдауы, қалыптасқан үлгілерді түсініп, белгіленген ережелерді сақтап әрекет ете алуы оқу әрекетінің элементтері болып танылады. Мектеп жасына дейінгі кезеңде баланың когнитивті саласында маңызды өзгерістер болады. Мектеп жасына дейінгі кезеңге тән баланың образды ойлауы оның заттар арасындағы байланыс пен қатынастарды өзінің алған әсерімен тікелей байланыстыруында болады. Оқу әрекеті дағдыларының қалыптасуы мектеп жасына дейінгі балаға оның келешекте мектепте оқуына көмектеседі.

Ата-аналар, педагогтер баланың мектепке дейін оқи, жаза, санай білгені оның оқуда табысты болуының кепілі деп ойлайды. Алайда тәжірибеде санау білетін, оқи, жаза алатын баланың оқуға барғанда төмен нәтиже көрсете

бастайтыны да байқалады. Баланың мектепке барған кезінде физикалық тұрғыдан дене бітімі мен әлеуметтік тұрғыдан адамдармен қарым-қатынас жасай білуімен қатар оның ақыл-ойының дамуы мен эмоционалдық тұрғыда да белгіленген деңгейге жетуі керек екені өте маңызды. Оқу әрекеті мектепке оқуға келген балада қоршаған орта туралы білімнің белгіленген қоры мен қарапайым түсініктердің қалыптасқанын талап етеді.

Баланың қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстарды дифференциациялай және пысықтап ақыл-ой операцияларын жасай білуі, өз іс-әрекеттерін жоспарлап, өз-өзіне бақылау жасай білуі керек. Сабаққа деген он көзқарасы болуы маңызды; өз тәртібін өзі реттеп, алдына қойылған міндеттерді шешу үшін ерік-жігерін жұмсай білуі керек. Бұған қоса балада оқуға деген ұмтылыс болуы қажет. Бұл жердегі ұмтылыс дегеніміз мектеп жасына дейінгі балаларда болатын мектепке барсам деген ой ғана емес. Сөз балалардың білім алуға құштарлығы пайда болатындай нақты да терең ынталандыру жайында.

Сондай-ақ баланың сөйлеу қабілетінің, қолының ұсақ моторикасының және көру-қозғалыс координациясының дамуы да маңызды болып табылады.

Баланың мектеп тәртібіне үйренуі, оқудағы табысы, психикалық тұрғыдағы жағдайы оның мектепке баруға дайындығына байланысты болады. Жүйелі түрде оқуға баруға дайын болмаған баланың білім алу (ойын емес) әрекетіне үйренісуі қиынырақ және ұзағырақ өтетіні дәлелденген. Бұндай балалардың сөйлем құрап сөйлеуі мен ақыл-ой қабілеттері жеткілікті деңгейде дамымаған – олар сұрақ қоя білмейді, заттарды, құбылыстарды салыстыра алмайды, бастысын бөліп ала алмайды, тіпті оларда өздерін бақылайтын әдет қалыптаспаған болады.

Баланаң тілін дамыту – мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс істейтін педагогтардың маңызды және ең басты міндеті. Сауат ашу бағдарламасының мақсаты – педагогқа әліппеге дейінгі және әліппені оқыту кезеңінде сабақ беруді ұйымдастыруда көмек көрсету.

Ерте сауат ашу – сән қуалау немесе ата-ана амбицияларын қанағаттандыру емес. Баланың сауат ашуын ертерек бастау үрдісінің пайда болуына объективті негіз бар: мектептің білім беру стандарттары енгізілуде, бастауыш мектеп бағдарламалары кеңейтілуде, осыларды жақсы меңгеру оқи білетін баланың интеллектуалды тұрғыдан дамуына, дайындығына байланысты.

Осы мәселе қарастырылған көптеген әдебиеттер болуына қарамастан, мектеп жасына дейінгі балалардың сауатын ашу мүмкіндіктері бар екені жеткілікті деңгейде дәлелденбеген.

Сауат ашу – жазуды және оқуды үйретуге дайындауға бағытталған мақсатты да жүйелі үдеріс. Оқу және жазу – негіздері ауызекі тіл болатын тілдік іс-әрекет. Сауат ашуды үйретуге баланың тілінің жалпы дамуы негіз болады. Сондықтан сауат ашуға дайындық кезінде бала бақшада бала тілінің дамуының үдерісі толығымен: сөйлем құрап, сөйлей алуы, сөздік қоры, сауатты сөйлеуі, тіл дыбыстарын дұрыс дыбыстау мәдениетінің қалыптасуы маңызды.

«Әліппе» оқу бағдарламасы бір жылға жоспарланған. Сауат ашу сабақтарының негізгі мақсаты – тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын қалыптастыру. Бұл міндеттер тыңдау мен тіл ұстарту және жазу модульдерін біріктірген, өзара байланыстырған кіріктірілген сабақ барысында жүзеге асырылады.

Сауат ашудың негізгі мақсаты балалардың дыбыстық тіл мәдениетін қалыптастыру болса, негізгі мазмұны – сөздерді дыбыстарға буындарға бөлуді үйрету. Ақыл-ой, назар аудару, есте сақтау қабілеттерін дамытуға, баспа әріптерінің пішінін есте сақтауға бағытталған мақсатты жұмыс түрлері жүргізіледі.

1-жартыжылдықта оқытудың міндеті:

- балаларда тілдің дыбыстық жүйесін танып білуді қалыптастыру;
- дыбыстық талдау жасаудың қарапайым дағдыларын қалыптастыру.

2-жартыжылдықта оқытудың міндеті:

- балалар әртүрлі құрылымдағы сөйлемдерді талдап үйренеді;
- қазақ алфавитінің барлық әріптерімен, емленің кейбір ережелерімен танысады;
- емлені сақтап, жеке әріптерден сөздер мен сөйлемдер құрастырады;
- сөздерді буындарға бөліп және сөздерді тұтас оқиды.

Л.С.Выготскийдің ұсыныстары бойынша, мектеп жасына дейінгі баланың сауатын ашуды оның психикалық функциялары қалыптаса бастаған кезеңде бастаған дұрыс. Сауат ашудың ең тиімді кезі – баланың 5-7 жас аралығында, бұл кезеңде баланың тіл үйренуге деген ерекше қабілеті болады да, «тілдік дарындылық» кезеңі деп аталады. Баланың танымдық қызығушылығын уақытымен қанағаттандырып, оның қалауы мен еркін анализ, синтез, салыстыру, қорыту жасй білу сияқты мектепте оқуда қажетті маңызды дағдыларды қалыптастыруға бағыттау керек. Бағдарламаның жаңалылығы оқытудың ойын түрінде жүргізілуінде. Бағдарламаның мазмұны балалардың жазуды және оқуды жоғары деңгейде меңгерулері үшін оларда арнайы білім, дағдылар қалыптастыруды қамтиды.

А. Вагнер өзінің мектеп жасына дейінгі баланың қабілеттерін дамыту жайындағы концепциясында сауат ашуда бастысы – білім, дағдыларды қалыптастыру ғана емес, баланың өз бетінше талдап, құрастырып, жаңа жағдайларда шешім тауып, өзінің іс-әрекетіне жауапкершілікпен қарау дағдыларын дамыту дейді.

А.В. Запорожецтің мектеп жасына дейінгі кезеңде дамытудың өзіндік бағалылығы туралы баланы дамытудың негізгі жолы – бұл мектепке дейінгі жастағы бала үшін маңызды іс-әрекеттер түрлерін үйрететін амплификация жолы дейді.

Д.Б.Элькониннің ақыл-ой әрекеттерін кезең-кезеңмен қалыптастыру теориясына негізделген концепциясы. Оның ойынша, «оқу – сөзді дыбыстық формасы бойынша оның графикалық белгіленуінің негізінде құрастыру».

Лингвистер, психологтар, педагогтардың (Л.А. Венгердің, С.В. Мухинаның, Д.Б. Элькониннің) зерттеулері бес жасар балалардың сауат ашуды

қабылдауға дайын екендерін дәлелдейді, өйткені осы жастағы балалар қабылдау қабілеттерімен, білуге құштарлықтарымен, ой-қиялдарының дамығандығымен ерекшеленеді.

Педагогика теориясы мен практикасында мектеп жасына дейінгі балалардың сауатын ерте ашу тәжірибесі белгіленген деңгейде жинақталған (Г. Доман, Н.А. Зайцев, М. Монтессори, Л.Н. Толстой, П.В. Тюленев, К.Д. Ушинский, Д.Б. Эльконин).

Баланың мектепке дайындығы критерийлерінің арасындағы маңыздыларының бірі – оның фонематикалық есту қабілетінің дамуы болып табылады. Бұл деген:

- сөйлеп жатқан кезде белгілі бір дыбысты ажырата білу;
- сөздердің ішінде дыбыстың орналасқан орнын таба білу (басында, ортасында, соңында);
- сөздердің ішіндегі дыбыстарды талдау дағдыларының қалыптасуы (дыбыстардың дауысты және дауыссыз болып, дауыссыздардың қатаң және ұяң дыбыстар болып, дауыстылардың жуан және жіңішке болып бөлінулері);
- сөздерді буындарға бөле білу;
- 3-4 сөзден тұратын сөйлем құрастыра білу;
- суреттер топтамасы бойынша, сюжеттік сурет бойынша, берілген тақырып бойынша әңгіме құрастыра білу;
- заттар туралы (ересек адамның ұсынған жоспары бойынша) әңгіме құрастыра білу;
- өз бетінше, мәнерлеп, рет-ретімен кішігірім әдеби мәтіндердің мазмұнын айта білу.

Сауат ашу жалпы дамыту қатарына жатады, баланың белсенді ойлау іс-әрекетін, жұмыс жасау қабілеттерін, адамгершілік, ерік және эстетикалық қабілеттерін дамытып, тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға көмектеседі.

Мектепке дейінгі жастағы балаларды оқыту ерекшеліктері болып және осы оқытудың негізгі құрамдас бөлшегі болып табылатын ойын әдістері мен дидактикалық ойындарға аса мән берілген.

2. Мектепке дейінгі даярлық сыныптарында (нөлдік сыныптар), 1-сыныптарда оқытудың формалары мен әдістері

Балалардың ойын және оқу әрекеттерін міндетті түрде біріктіре отырып, оқу іс-әрекеттерін өткізу түрі ұстаздың өзімен анықталады. Бұл ретте мектепалды жасындағы сабақтар, білім беру процесінің өзінің қамы ғана емес, баланың қажетті бағыты мен даму деңгейін қамтамасыз ететін құрал болып табылады.

Мектепалды даярлық кезеңінде оқу және жазуға табысты үйрету үшін сөйлеуін дамыту, дұрыс естуге, дыбыстарды айту және ажыратуға үйрету, ұсақ моторикасын жаттықтыру, жұмыста ұқыптылыққа тәрбиелеу қажет. Сонымен қатар, тыңдай білу, есту, есте сақтау, айтқандары мен оқығандарының мағынасын түсіну, өз ойын жеткізе білу, өз пікір сауатты құруын дамыту қажет. Диалогтік оқыту арқылы кумулятивтік әңгімелесу. Параққа қалыптасу және өз жұмысын жоспарлай білу. Оның үстіне дыбыстармен жүйелі түрде жаттығу, сөйлеу органдарының қозғалыстарын үйлестіруге ықпал ететін сөйлеу гимнастикасының рөлін атқарады: сөйлеуде тыныс алуды, дауыс пен дикцияны дамыту. Оқу әрекеттерін ұйымдастыру, бала бір мезгілде оқып та, ойнай да алатындай жүйелі-әрекеттік әдіске құрылған, өйткені мектепалды жаста ойын сәттері балалардың жұмысқа қабілеттіліктерін қуаттайды.

Мектепалды даярлауда ұйымдастырылған оқу қызметтері (әрі қарай - ҰОҚ) балаларды оқу мен жазуға табысты үйретуге негіз болып табылатын фонематикалық қабылдауын дамытуға бағытталған. Фонематикалық қабылдауының дамуы, дисграфия (жазу процесіне қатысты жоғары психикалық қызметінен пайда болатын, қайталанатын, тұрақты қателерде көрінетін жазу процесінің бұзылуы, бұл бұзушылық оқушылардың сауаттылық пен тіл грамматикасын меңгеру үшін кедергі болып табылады) және дислексияның (оқудың өзгеше бұзылуында көрінетін, балаларды оқытуда кеңінен таралған проблемалардың бірі) алдын алуға көмектеседі.

Бұл мектепке дайындық кезеңінде өте маңызды болып табылады, себебі, соңғы жылдары сөйлеу қателіктері бастауыш сынып оқушыларында жиі байқалады. Сабақтардың мазмұны балалардың бір-бірімен және ұстаздармен эмоционалды қарым-қатынастың қажеттілігі және оның жайлылығына, баланың психикалық қорғалуына бағытталған. Бұл жүйенің негізгі айырмашылығы, барлық сабақтар бір тақырып немесе сюжет бағынатынысты, барлық тапсырмалар мен жаттығулар бір-бірімен байланысты және бір-бірін толықтыратындығында.

Сабақтарды сюжеттік-тақырыптық ұйымдастыруда кеңінен қолданылатын пәндік интеграция лексика-грамматикалық құрылым мен байланыстыру сөзін дамыту, балалардың ықыласын, көңілін және эмоционалды жай-күйін, демек білімді меңгерудегі үздік нәтижелілігіне оң қолдауға ықпал етеді. Барлық анализ жасаушылық жүйелерін жұмысқа қосуға бағытталған тапсырмалар, оң сәт болып табылады. Барлық лексикалық тақырыптар бойынша көрнекілік материалдарды бірнеше рет пайдалану

көрініс бейнелерінің ұғымдар-бейнелеріне көшуге мүмкіндік береді, бұл оқытудың келесі кезеңдері үшін маңызды және кіші жастағы мектеп оқушыларының көрнекі-бейнелік ойлауын дамытуға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың ерекшеліктерін ескере отырып, ұсынылған материалды ойындар, оқиғалар, саяхаттар, ертегілер сюжеті аясында меңгеру оңай. Балалар ойнай отырып, «дыбыс», «буын», «сөз», «ұсыныс» ұғымдарын түсінеді. Сөйлеуде дыбыстарды пайдалану мен дұрыс айтылуын бекіту мезі қылмай жүргізіледі, баланың ертегілер ойлап шығару, өлеңдер айту, таза сөйлеуге қатысуда байланыстырып сөйлеу мен лексика-грамматикалық құрылымын дамыту жүреді.

Бірыңғай тақырыпта немесе сюжет бойынша өткізетін және ұйымдастырылатын сабақтар келесілерге ықпал етеді:

- сөйлеу барлық компоненттерін дамытуға;
- дыбыстық-бундық талдау және синтездеу дағдысын қалыптастыруға;
- танымдық қасиеттерін дамытуға;
- адамгершілік-эстетикалық сезімдер тәрбиелеуге.

Сауат ашуға оқытудың негізгі міндеті – тілдің дыбыстық жүйесінде балалардың жалпы бөлінуін қалыптастыру, оларды сөзді дыбыстық талдауға үйрету, дыбыстың сөзде орналасу тәртібін анықтау және түсіну, дыбыстың рөлін, дыбыстың негізгі сапалық сипаттамаларын үйрену.

Балаларды сөздің дыбыстық талдауына оқыту, ондағы дыбыстардың реттілігін анықтаудан басталады. Дыбыстық құрылымы туралы ұғымның қалыптасуына модел-схема мен суреті бар материал көмектеседі. Балаға аты талданған затты көруге сурет көмектеседі. Схема, сөздегі дыбыстардың сапасын анықтауға мүмкіндік береді. Сөздің дыбыстық талдау нәтижесінде пайда болатын сөздің моделі, жекелеген дыбыстар мен олардың реттілігін көрсетеді. Қатесіз, сауатты жазу келешекте негізі болып табылатын аездегі дыбыстарды реттілікпен интонациялық көрсетуге үйретуге баса назар аудару қажет. Дыбыстық талдау жүргізу кезінде, балалардың сөздегі дыбысты интонациялық көрсеткеннен кейін, оны сөзде ол қалай естілсе, оны солай бөлектеп атай ала білуін қадағалау қажет. Олар дауысты дыбыстармен танысады, бұл сөздерді айтқанда ауаға кедергі болмайды. Дауысты дыбыстарды айтқан кезде ауыздан ауа оңай «шығады».

Келесі сабақтарда балалар дауыссыз дыбыстар туралы біледі, әрқашан айтылуына бір нәрсе «кедергі» жасайды – ерін, тіс, тіл және ауа әрқашан ауыз арқылы шыға бермейді. Қызықты түрінде өткізілетін ойында айтылуы бойынша дыбыстарды салыстыру, балаларға дауысты және дауыссыз дыбыстардың арасындағы айырмашылықты тез байқауға көмектеседі. Сөздің дыбыстық талдауын жүргізгенде «дауысты», «дауыссыз», «жуан дауысты», «жіңішке дауысты» дыбыстар терминдерін дұрыс пайдаланылуын қадағалау қажет.

Мектепке дейінгі оқытудың оқуға үйретудің бастапқы қағидалары, әріппен таныстырудың адында осы белгілермен белгіленетін дыбыстармен терең жұмыс жүргізу болып табылады. Егер бала осы белгімен нақты не белгіленетінін білмесе, дыбыстың өзімен танысуға дейін дыбыстың белгілерін

енгізудің мағынасы жоқ және әріптік белгімен танысу нәтижесіз болып шығады. Сондықтан, оқуға үйрету сөзге дыбыстық талдау жасауға негізделеді. Дыбыстық талдау, ең алдымен, сөздегі дыбыстарды саналы түрде, әдейі, еркін бөлуді қамтиды.

Оқып үйрену үшін балаға екі маңызды жаңалық жасау қажет: алдымен сөз дыбыстардан «құрылады», содан кейін әріп пен дыбыстың қарым-қатынасын ашу. Бүкіл жұмыстың басты міндеті – бала үшін сөзді, оның дыбыстық қабыршығын сезінерліктей ғана емес, қызықты да, тартымды ету. Балалар ойын, дыбысқа еліктеу әрекеттерінде созу, көшейту, сөздегі жекелеген дыбыстарды білдіру, дауысты және дауыссыз, жуан және жіңішке дауысты дыбыстарды ажыратуды үйренеді, бұл дыбыс жазуда қалай жазылатын таңбасын есте сақтау жаңа міндеті қойылады. Әріперді тым жеңіл есте сақтау үшін оларды таяқшалардан құрастырған, ермексаздан мүсіндеу, қағаз бетінде суретін салу, штрихтеу, әріптің үлгісін айналдырып шығу және тағы басқалар дұрыс. Оқуға үйрету әрбір баланың жеке мүмкіндіктері деңгейінде оқуға үйретуді көздейді. Сонымен қатар сөз қорын байыту, жетілдіру, толықтыру, дыбыстық мәдениетін жетілдіру, сөздің мәні мен сөз тіркестерінің мәнін нақтылау, диалогтік сөйлеуді дамытуда мақсатты жұмыстар жүргізіледі.

Тілдің мағыналық жағына сезімталдық дамытылады, дыбыс және сөз дұрыс айтылуы қалыптасады. Балалар сөйлем құруды, сурет бойынша әңгімелер құрастыруға, берілген бастама бойынша, сұрақтарға сауатты жауаптар тұжырымдауға, және т. б. үйренеді. Осы жаттығулар нәтижесінде бала қалыптасқан сөйлеу дағдыларын жаңа материалға көшіруге, олардың өз сөзінде пайдалана білуге үйренеді. Байланыстыра әңгімелеу дағдылары өте ұзақ уақыт бойы қалыптасады және ересектер тарапынан шыдамдылық, табандылық, назар мен тактті талап етеді. Баланың өздігінен айтқаны қонымды, дәйекті және грамматикалық дұрыс болуын қадағалау өте маңызды.

Оқу дағдыларын жетілдіру, тілдік сезімді қалыптастыру түрлі деңгейдегі және бағыттағы ойындарда болады. Дыбысты және әріптермен ойындар көмегімен сабаққа тұрақты қызығушылығы және бірдеме білуге ынтасы қутталады. Мұғалімге баланы, тапсырманы орындау оның егер дәлдігі мен дұрыстығы болмаса да, жұмыс істеуге деген ынтасы үшін мақтау, дем беруі керек.

Байланыстыра сөйлеудің қалыптасуы сапасы мен деңгейі – ол, оның туғаннан бастап тәрбиеленген тілдік ортасының көрінісі. Сондықтан ата-аналарға өз сөзінің тазалығы, дәлдігі мен мәнерлілігін мұқият қадағалау керек.

Балаларды мектепке дайындауда жетекші әрекеттер ойын болып табылады. Бала ойын кезінде нақты затты ойыншықпен немесе схемалық бейнелеумен ауыстыру мүмкіндігіне жетеді. Ойын әрекеттері ерікті ықылас пен, ерікті жадыны дамытуға мүмкіндік туғызады. Эмоционалдық ынталандыру мен қарым-қатынас қажеттіліктері баланы ойын кезінде мақсатты бағытталған, жинақталған есте сақтауға алып келеді.

Тілдің дамуына ойын үлкен әсерін тигізеді. Ойын жағдайы, әрбір оған қатысатын баладан байланыс жасау қабілетін талап етеді. Ойын процесінде

туындайты өз лостарының ауызша нұсқаулықтарын түсіну қажеттілігі оның тілін дамытуына ынталандырады.

Ойыннан бала сөздердің жалпыланған мәндерін пайдалануды үйренеді, адамдар арасындағы қарым-қатынастармен алғаш рет танысып біледі, қоғамда қабылданған белгілі бір ережелерді түсінуді үйренеді.

Ойынмен қатар мектепке дейінгі ересектеу жастағы балалардың психикалық дамуында елеулі нәтижелі әрекет етеді – ол, сурет салу, мүсіндеу, аппликация, конструкциялау. Жоғарыда аталған жұмыстардың әрқайсысы белгілі бір берілген қасиеттері бар өнім алуға бағытталғандығымен сипатталады. Мектепке дейінгі ересектеу жастағы балаларды қажетті нәтижеге қол жеткізуді талап ететін процесс өзіне тартады.

Вариативтік оқыту түрлері белсенді түрде қолданылуда:

Жаппай – оқу материалын бүкіл балалар ұжымына беру, бұл сабақтарда «эмоциялық әсер ету және бірге қиналу» өте маңызды, бұл ақыл-ой белсенділігінің артуына әкеледі, баланы өзін-өзі көрсетуге талаптандырады (біріктірілген және қорытынды сабақтар, интеллектуалдық ойындар).

Жеке – өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын жаттықтыруға көмектесе және баланың белсенділігін төмендетпей қиындықтар туындағанда пайдаланылады. Танымдық мүдделері басым, қандай да бір әрекеттерде қабілеттіліктері айқын білдірілген балалар жеке сабақтарда мұқтаж.

Шағын топтық – даралау және саналылық және белсенділік принципі, бірін-бірі көмек сезіну, нақты әрекет ету кезеңінде әрқайсысының мүмкіндігін ескеру принципі негізінде өздігінен өз әрекетін құру мүмкіндігі беріледі. Мұның барлығы тапсырманы тез орындауға мүмкіндік береді. Бұл жұмыс түрін ұйымдастыру кезінде ерекше тәсіл, балалардың жеке қарым-қатынастар мен жұмыс тәжірибесін ескеріп шағын топтар құруға балалардың бағдарларын пайдалану. Ол үшін топ кішірек шағын топтарға бөлінеді. Олардың жасақталуына балалардың жеке көңілдерінің аууы, олардың мүдделерін ортатақтағы болуы мүмкін, бірақ ешқандай да даму деңгейлеріндегі сәйкестік емес.

Жұптық жұмыс – бұл оқытудың ұжымдық тәсілінің базалық процесі. Жұптық жұмыста әртүрлі қарым-қатынас түрлері қолданылады. Жұмыстың осылай ұйымдастырылуы балаға бір тақырыптан екінші тақырыпқа оғай ауысуына мүмкіндік береді. Мысалы, жоғары функционалды бала тақырыпты жылдамырақ меңгеріп алғаннан кейін өзінің коммуникативтік дағдыларын дамыта отырып, басқа балаға көмектесе алады.

Балаларды оқыту процесінде бағдарламаға сәйкес ерте кезеңде келесі негізгі әдістері пайдаланылады: сөздік, практикалық, көрнекілік, ойын, проблемалық, жүйелік-әрекеттік, ішінара іздеу, сыни тұрғыдан ойлау.

Білім мазмұнын жаңарту аясында белсенді оқыту әдістері тиімдірек болып табылады. Бұл оқу материалын меңгеру процесінде балаларды белсенді ойлау және практикалық әрекеттерге ұмтылдырады. Белсенді оқыту дайын білімді мұғалімнің баяндауы, балалардың есте сақтап, қайта айтып беруіне

емес, белсенді ойлау және практикалық әрекеттер процесінде баланың білімдер мен біліктерді өздігінен игеруіне бағытталған әдістер жүйесі болып табылады.

Сөздік әдіс – материалдармен ауызша жұмыс болып табылады. Оған әңгіме, әңгімелесу, оқулықпен жұмыс (баспа сөзі) жатады. Әдетте бұл әдіс оқу ақпаратын беру үшін пайдаланылады. Алайда әңгімелесу процесінде ақпаратты беріп қана қоймай, сондай-ақ балаларда туындаған сұрақтарға жауап беруіне болады, ал педагогтің әзірлеген сұрақтар жүйесі олардың ойлау белсенділігін арттырады.

Жүйелік-әрекеттік әдіс – балаларға деген тұлғалық-бағдарлық және жеке-сараланған тәсілдемені жүзеге асыру әдісі, балалардың топтық әрекеттерін (жұптық жұмыстар, тұрақты құрамдағы топтық жұмыстар, ауыспалы құрамдағы топтық жұмыстар) және баланың әрекет арқылы өздігінен білім алатын өзіндік жұмыстары.

Көрнекілік әдіс – бағдарламалық материалды тиімді меңгеруге ықпал ететін және балаларды одан кейін де өздігінен білім алуға уәждейтін көрнекі-ақпараттық материалды сауатты қолдану әдісі.

Проблемалық әдіс – проблемалық сұрақтарды қою және шешу, проблемалық жағдаяттар жасау. Сабақта қолданылатын жағдаяттардың түрлері: күтпеген жағдаят; шиеленісті жағдаят; сәйкессіздік жағдаят; белгісіздік жағдаят; болжамдық жағдаят; таңдамалы жағдаят. Бұл әдіс балаларға өздігінен шешім қабылдауға және өз әрекеттерін бағалауға мүмкіндік береді.

Ішінара іздеу әдісі балаларды алған ақпаратты индукциялауға, талдау және синтез жасай білуге, сондай-ақ алған білім мен біліктерін практикада қолдана білуге бағыттайтын әдіс.

Сыни тұрғыдан ойлау – бұл шешілуі қажет сұрақтарды қоюдан басталатын өзіндік ойлау, бағалық және рефлексивті ойлау. Сыни тұрғыдан ойлау идеялармен, ақпаратпен өзара әрекет ету тәсілі. Ол ізденімпаздыққа баулиды. Жаңа ақпаратты өзінің жеке өмірлік тәжірибелерін сәйкестендіре отырып, ойлау болып табылады.

Жоғарыда айтылған әдістер білім беру процесін ұйымдастырудың әртүрлі формаларын қолдануды қамтиды. Әдіс-тәсілдер әрдайым балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болу керек.

Білім беру процесін ұйымдастыру түрлері:

Білім беру процесін ұйымдастыру түрлері ретінде келесілер қолданылады:

- дидактикалық ойын;
- ойын-тапсырмалар;
- ақыл-ой жаттығулары, әзіл суреттер, эпиграммалар;
- АКТ қолдану;
- тосын сәттер;
- шығармашылық шеберлік (сурет салу, мүсіндеу);
- «бағдаршам»;
- «дана ой»;
- ата-аналар үшін ашық есік күндері.

5 жастағы балалармен жұмыс істеу барысында ойындардың атқаратын маңызы зор. Ойындарда әр қилы түрлері қолданылады: дидактикалық, ойындар-жарыстар, жағдаяттық, қозғалмалы. Ойынмен ойлау операциялары қалыптасады: фонематикалық талдау және синтез, ұсыну, абстракциялау, салыстыру (олардың дыбыстық құрамы бойынша сөздерден салыстыру, әр түрлі типті сөздердің арақатынасын белгілеу, белгілі бір дыбыстық құрылымы бар сөздерді іріктеу және т. б.). Мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшеліктеріне сүйене отырып, сабаққа қарым-қатынас міндеттерін іске асыруға ықпал ететін көптеген ойындар мен ойын жағдайларды енгізілді. Өзінің ішкі сезімдерін сыртқа білдіре білуін, өзінің жеке қабілеттерін таныта отырып, әңгімелесушінің эмоционалдық жай-күйін дұрыс түсіне білуін дамыту маңызды рөл атқарады, бұл арада баланың өзінің мінезін және құрдастарының қылықтарын талдауға бағытталған, іскерлігін бірдей бағалай білуі дамиды.

Бес жастағы балаларды оқытудың өзіндік ерекшеліктері бар. Мектепке дейінгі жастағылар үшін жетекші әрекеттер ойнау әрекеттері болып табылады. Осыған байланысты барлық қолданылатын технологиялар, әдістемелер және оқыту әдістері, мектепкедейінгі жастағылардың іс-әрекеттері түрлері ретінде ойынға бағытталуы тиіс. Оқуға дайындау баланың танымдық қажеттіліктерін өзектендіру бағытталуы тиіс.

Оқу бағдарламасының мазмұнында ойын тәсілдерін, оқытуда жеке тұлғағалық-бағыттылық тәсілді іске асыру мүмкіндігі негізге алынған.

Ойын әрекеттері 5 жастағыларға жетекші тәсіл болып табылады және ол сонымен қатар, баланың негізгі танымдық қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді және оның даму процесін қамтамасыз етеді. Ойын әрекеттерінде де танымдық процес жүзеге асырылады, бірақ ол ерекше формада болады. Ойын мазмұны мен оның шарттары танымдық ықыласын да, танымдық белсенділігін де қамтамасыз етуі және белгілі бір дағдыларының қалыптасуына мүмкіндік туғызуы тиіс. Бұл, оқу-танымдық әрекеттерге жоспарлы көшуді және оның ойын әрекеттері негізінде дамуын қамтамасыз етеді.

Ойынның түрлері өте көп. Мысалы: рөлдік ойындар, сюжеттік ойындар, дидактикалық ойын. Соның ішінде маңыздысы – дидактикалық ойын. Бұл ойынның пайдасы – баланың ой өрісінің қалыптасуын, дамуын мақсат етіп қояды. Балалардың адамгершілік сезімін оятуға, адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасау, еңбек адамдарына, басқа ұлт өкілдеріне, достық, туған жеріне сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеуге көңіл бөлінеді. Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндеттерді шешеді. Ойынның міндеті баланың қызығушылығын оятып, белсенділігін арттыру мақсатында іріктеліп алынатын нақты мазмұнмен анықталады.

Дидактикалық ойындарды тиімді пайдалану сабақтың әсерлілігін, тартымдылығын, белсенділігін, баланың ынтасын күшейтеді. Ойын ережесі балалардың түсінуіне оңай, қарапайым, әрі қысқа болуы керек. Кейде ойынның мазмұны, ережесі балаларға дұрыс түсіндірілмейді де, балалар оған қызықпайды, зейін қойып тыңдамайды. Оның үстіне дидактикалық материалдар мен көрнекіліктерге жеке көңіл бөлу керек. Балалардың таным

қабілетін, логикалық ой-өрісін кеңейтіп, сабаққа ынтасын арттыруда дидактикалық ойындарды ұтымды пайдаланудың маңызы зор.

Әріп туралы өлең жаттау, шағын әңгіме-сұхбат, қарау, бақылау – «Әріп неге ұқсайды», сидуэттерден жаңғырту, өздік ойындар, дидактикалық ойындар: «Бұл жерде кім тұрады? » (әліппеден қиып алынған әріптерден жануар құрастыру, «Сөздер тізбегі», «Буындар» ойыны, «Іздеу» (дыбыспен берілген заттар іздейміз, зат пен жазуларының үйлесімі, магниттік тақталарда маркермен балалардың өздері сөздерді жазуы, «Сөзді толықтыр» (немесе «Керісінше айт» ойын, «Әріп-сурет-сөз», түсіндірме-плакаттар, оқу үшін дәптерлермен жұмыс (балалар сөйлемдер жинағын әңгімеден ажырата білу үшін балдырған-кітапшаларды пайдалану).

Балалардың фонематикалық естуін дамыта отырып, ана тілінің фонемаларын ажыратып, тану, жүйелі түрде бөле білу қажет, яғни жақсы дамыған фонематикалық есту – дұрыс оқу мен жазудың алғы шарты. Дыбыстарды талдау мен синтез маңызды рөл атқарады. Бұл арада дыбыстарды артикулдендіру, аяқталмаған сөздерді түгел айту, оқытылатын дыбысқа сөздер іріктеп алу және сөздегі оның орынын анықтау, ұқсастығы бойынша сөздерді оқу, сөздің басы мен соңында дауысты және дауыссыздарды өсіру, бастапқы сөздегі дауыссызды екіншісіне қосу, сөздегі бір дыбысты ауыстыру, анаграммаларды оқу және т.б.

Балалар қызығушылықпен әріптер, буындар, сөздерді нүктелік үлгілермен де, сондай-ақ тапсырмаларды орындай отырып басып шығарады: «Сөзді толықтыр», «Сөйлемді толықтыр». Бұл жұмыс оқуды меңгеру процесіне саналылық енгізеді және жадыны дамытады.

Оқыту әдістері көпжақты. Олар білімді меңгеруге ғана емес, балаларды дамытуға да бағытталған, ақыл-ойын сергітуге ғана емес, эмоциялық саланы да жандандыруға бағытталған. Оқыту процесінде жоғары эмоционалды тонусты құру – ол, білім алу үшін қажет жағдай, яғни өткерілген білімдер нанымға айналады.

Бастапқы оқуға, сауаттылық элементтерін үйрету.

Негізгі міндет – дыбыстық-әріптік талдау, фонематикалық қабылдауды дамыту, қолын жазуға дайындау.

Сабақтарда балалар фразалық сөзде, сөздерде, барлық ана тілі дыбыстарын айтуға үйренеді. Ана тілінің дыбыстарын, қысқа, ұзақ сөздерді ажыратып, сөздегі дыбыстардың орындарын анықтау, сөздерді буындарға бөлуді үйренеді.

Балалар терминдермен танысады: «дыбыс», «буын», «сөз», «сөйлем», «әріп». Сөздер мен сөйлемдерді шартты белгілермен құрып және жазып үйренеді, әріптер мен сөздерді жазып үйренеді.

Ұсақ моторикасын дамыту (жазуға дайындау) - ұсақ моторикасын дамыту, қолын жазуға дайындау, базалық графикалық дағдыларын қалыптастыру.

Оқу сауаттылығын дамытудың міндеттері:

- фонематикалық есту және фонематикалық қабылдауды дамыту;

- сөздің дыбыстық құрылымымен таныстыру, дыбыстық талдау әрекеттерін қалыптастыру және оқу және жазу қағидаттарын үйрету;
- ұсақ моториканы дамыту;
- дыбыстық талдау және синтездеу әрекеттерін қалыптастыру;
- сөйлеу, сөйлем, сөз, буын, дыбыс және әріп туралы ұсыныстарды қалыптастыру;
- талдау, салыстыру, жалпылау, ақпаратты жүйелеудің қарапайым әдістерімен таныстыру.

«Әліппе» бойынша оқу әрекеті оқыту бөлімшелерінен тұрады және күтілетін нәтижелер түріндегі оқу мақсаттары бар оқыту бөлімдері бойынша ұйымдастырылады.

Оқудың әр бөлімінде дәйекті түрде ұйымдастырылған оқыту мақсаттары мұғалімдерге өз жұмыстарын жоспарлауға және балалардың жетістіктерін бағалауға мүмкіндік береді, сондай-ақ оларды оқытудың келесі кезеңдері туралы хабардар етеді.

Тыңдалым және айтылым.

1) Сөздің дыбыстық түріне бағдарлану.

Сөздің дыбыстық құрылымымен танысу барысында дыбыстық сөзді ерекше бақылау керек.

Балаларды бірыңғай дыбыс кешені ретінде емес, жеке дыбыстардан тұратын құрылым түрінде қабылдауға, жеке дыбыстарды естуді үйретуіміз керек. Бір сөзде дыбысталудың тәсілі - бұл сөздің арнайы сөзі - интонациялық, әсіресе, бір дыбыстарды бөлектеу. Дыбысты дұрыс айту керек - бір дыбысты екіншісінен алшақтатуға болмайды. Бұл жағдайда артикуляция сөзге бағдарлау функциясын орындау үшін ерекше рөл атқарады.

Дыбысты интонациясы бар сөздерді айту қабілеті ойын тапсырмаларда бекітілген.

Қажетті дыбыстың сөздің басында, ортасында немесе соңында қай жерде екенін анықтауды үйретіңіз.

2) Тыңдалған материалдың мазмұнын түсіну.

Баланың сөздік қорын байыту.

Балалардың сөздік қоры дамиды және байытылады. Балалармен өткізілетін ойындарда топтарға бөлуге болады:

- зат есіммен жұмыс істеу;
- сын есімдерімен;
- етістіктер, әрине, бұл терминдерді атап көрсетпеу керек.

Сабақта тақырып суреттерін пайдалануға болады, себебі балалар визуалды-бейнелі ойлауды дамытады.

3) сөйлеу нормаларын сақтай отырып, қарым-қатынастың түрлі жағдайларына қатысу.

Балалардың сөз сөйлеу дағдыларын қалыптастыру әртүрлі әдіс-тәсілдерді белсенді қолдану арқылы жүреді:

1. оқыту: педагог балаларға сөйлеу үлгісін береді және белгілі бір ереженің орындалу дәлдігін бақылай отырып олардың осы үлгіде сөйлеуге

үйретеді. Мысалы, үстел басында әдемі және дұрыс отыруды көрсетеді; ойын кезінде, сабақ уақытында, ересектер мен құрдастарымен сөйлесуде, жылы қарым-қатынас жасауда эстетикасын үйретеді;

2. жаттығулар: Бұл әрекетті саналы түрде жүйеленгенше бірнеше рет қайталайды. Бірақ кез-келген әрекетті жасауда үшін баланың қажеттілігі мен ой-өрісін негізге алу қажет. Мысалы, біз баланы тамақ ішетін құралдарды дұрыс ұстауға үйретеміз. Ең алдымен оны қолға ыңғайлы және әдемі ұстауды, оларды не үшін қолданатынымызды үйретеміз;

3. тәрбиелеу жағдайлары: баланың сөйлеу формулаларын таңдауына жағдайлар жасалады;

4. мадақтау: түрлі әдістермен жүргізіледі, мектепке дейінгі жастағы балаларды оқуға, дұрыс мінез-құлық қадамын таңдауға белсендіреді;

5. жазалау қолданылмайды және дене жарақатына, ауырсынуға әкелетін жаза ешқашан қолданылмайды;

6. үлгі тұтатын адамы: ол өз бейнесінде көрнекті және балаға қажетті үлгі болып табылады. Ол педагог, ата-ана, таныс үлкен кісі немесе бала болуы мүмкін, өзіне тартатын әдеби шығарманың немесе ертегінің кейіпкері болуы мүмкін, демек үлгі тұтуға тұрарлықтай болады;

7. сөйлеу әдістерінің алуантүрлілігі: бұл мінез-құлық ережелерін саналы түрде зерттеуге көмектеседі, алайда бұл іш пыстырарлықтай болмау керек. Шынайы немесе ертегілер туралы әңгіме мінез-құлық ережелерінің эмоционалды қабылдауын тудырады;

8. түсіндіру: көрсету және айту ғана емес, сонымен қатар, нақты жағдайға қалай және қалай әрекет ету керектігін түсіндіру қажет;

9. әңгіме: білім деңгейі мен түсіну деңгейін, балалар мен түсінісуін және мінез-құлық тәртібін анықтауда көмектеседі. Оны 5-8 адамнан тұратын кішігірім топпен жүргізуге болады, онда әрбір бала өз пікірін білдіруі мүмкін. Балалардың әңгіме жүргізуге мүмкіндігін, олардың көзқарасын, нанымдарын және әдеттерін білу мұғалімге оны дұрыс қалыптастыруға көмектеседі. Жұмыста педагогтің орны бірінші орында тұрады.

«Оқылым» бөлімі мынадай бөлімшелерден тұрады:

1. Оқу түрлерін қолдану.

Дыбыс қарағанда әріпті тану және есте сақтау күрделірек, 2 ерекшелігін: дыбысталуы мен формасын ажырату және салыстыру қажет. Дегенмен, әріп сенсорлық дамудың керемет материалы болуы мүмкін, себебі оның формасы бар, оның элементтерінің жазықтықта қатынасын қарастыруға болады. Балалармен әріпті есте сақтау және тану кезінде кинестетикалық қабылдауды (әріпті табу үшін қолдың қозғалысы) дамытуға арналған жаттығуларды қосуға, әртүрлі материалдардан сенсорлық әріптерге қолжеткізуге болады.

2. Түрлі дереккөздерден қажетті ақпаратты алу:

1. оқулықта: осы бөлімді зерделеу негізінде қалыптасатын дағдыларды анықтаңыз;

2. педагогтің қарапайым сұрақтарына жауап беріп, оқулықта қажетті ақпаратты табыңыз;

3. заттарды, объектілерді салыстыру: ұқсастықтарды және айырмашылықтарды табу;

4. маңызды объектілердің негізінде объектілер, объектілер; маңызды ерекшеліктері негізінде заттарды, нысандарды топтау;

5. оқылған немесе естігенде толығырақ әңгімелеу; тақырыпты анықтау.

3. Сөйлем құрау.

Балаға сөйлем ойдың аяқталғанын білдіретінін түсінуге қалай көмектесуге болады?

Бұны жаттығулар жиынтығымен жасауға болады:

- артық сөздерді алып тастау;

- жетпейтін сөзді аяқтау;

- түрлендіруді талап етпейтін сөздердің сөйлемдерін құру;

- кейбір сөздерді өзгертуге болатын сөйлемдер құру;

- басқару, келісу қателерін түзету.

4. Пунктуациялық нормалардың сақталуын қадағалау.

Балалар типтік қателіктері қандай?

1. Бас әріп және тыныс белгілерінің сөйлем соңында келуі (нүкте, сұрақ немесе леп белгісі) әрқашан балаға өзекті бола бермейді.

2. Жазба жұмыстарында кейбір балалар сөйлем соңында қажетті белгілерді қоюды ұмытып кетеді.

3. Бірінші сөзді жай әріппен жиі жазады.

«Жазылым» бөлімі:

1) Графикалық және каллиграфиялық нормаларды сақтау.

Каллиграфиялық жазу дағдыларын үйретудің әдістері мыналар жатады: жазу әдістерін көрсету, дайын үлгіден көшіру, көшірмелеу, көрнекі жазу (ауада жазу), әріп түрін талдау, есептік жазу.

Графикалық жазу дағдылары адамның оқу әрекеттерімен және жазбаша процесте қызмет ететін сенсорлық қабілеттермен байланысты.

Графикалық дағды - сөйлеу дыбыстарын (фонемаларын) тиісті әріптерге, оларды қағазға жазу және сонымен қатар әріптер жиынтығын құрайтын сөздерге аударатын, түсінудің автоматтандырылған тәсілі.

Жазудың графикалық дағдылары жазуға қажетті (жазу құралдарын білу, дәптерді дұрыс қою, отырғызу, қолдың қозғалысы) жазбаша дағдыларды қалыптастыру және жазу дағдыларына (үлгіге, әріпке қарау, әріптерді байланыстыруға, оларды бойы бойынша дұрыс жазуға, сызықтар мен қызыл жолды қадағалауға, дұрыс жазу техникасын білу).

Графикалық дағдыларды қалыптастыру көрсеткіштері:

1) графикалық сауаттылық;

2) әріптер мен олардың қосылыстарының сызбалық айқындығы мен тұрақтылығы;

3) байланыс (үздіксіздік);

4) жазу жылдамдығы.

Жазуға үйрету әдістемесі. Жазу дағдылары мәдениетті адамның өмірі мен жұмысын үшін сөзсіз маңызды. Балаларды мектепке дайындау - жазуға қолды дайындауға, яғни, ұсақ моториканы дамыту, берілген бағытты, бейімділікті, жазудың ретін, ырғақты ескере отырып әртүрлі сызықтарды орындауға қабілеттілігін қарастырады.

Мектепке дейінгі жастағы балаларды жазуға дайындау мәселесі мектепке дайындық мәселесінің бір бөлігі болып табылады, ол жыл сайын мектеп бағдарламаларының мазмұнын өзгерту аясында өзектірек болады.

Баланы жазуға үйрету барысында физикалық, психикалық, жүйкеге күш түсірмей, жүктемені азайтып, дайындық жұмыстарын ұйымдастыру қажет. Бұл үшін балаларды каллиграфия негіздерін дамытуға - әріптер элементтерін орындау мүмкіндігіне жағдай жасау қажет. Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін оқу жылы барысында келесі міндеттерді шешу қажет:

Білімділік :

- саусақты, білек пен қолды қозғалыстың үйлестіруін қалыптастыру;
- жазу кезінде дұрыс отырғызу;
- балаларды дәптермен жұмыс істеу ережелерімен таныстыру;
- әріп элементтерінің жазылуын меңгеру.

Дамытушылық:

- қарындашпен жұмыс істеу, графикалық тапсырмаларды орындау, саусақ ойындары, ілу, тырысу арқылы саусақтардың моторикасын дамыту;

- белгілермен (әріптермен) жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыратын балалардың дерексіз ойлауын дамыту;

- балалардың психикалық үдерістерін дамытуды жалғастыру: көрнекі және есту қабілеті, жады, логика. Аналитикалық ойлау (объектіні бөлшектеу және синтездеу), шығармашылық қабілеттер.

Тәрбиелік міндеттер:

- еңбексүйгіштікке, адалдыққа, ұқыптылыққа тәрбиелеу;
- балаларды жазу дағдыларды үйренуге ынталандыру;
- балаларда жазуға оң көзқарас қалыптастыру, оны «әдемі жазу оңай және жағымды» екенін түсіндіру.

Жазуға үйрету технологиясы жазбаша сабақтарда қолданылатын қағидаттар мен әдіс-тәсілдер жүйесі арқылы анықталады. Бұл ең алдымен қағидаттар:

- элементті оқыту;

- әріп элементтері мен олардың үйлестігінің біркелкі (тұрақты) сызбалары;

- әріптік белгілердің логикалық топтау қағидаттары;

- оларды бірте-бірте күрделене түсетінін есепке ала отырып, тапсырмалардың қатаң тізбегін жасау;

- жеке деңгей мен даму қарқынын есепке алу (тапсырмалардың саны, әр бала үшін олардың нұсқалары әртүрлі дайындалады);

- мұғалімнің баланың жетістікке жетуіне, тапсырмаларды орындауына бағытталуы.

Ұсынылған тапсырманы міндетті түрде орындайындай, берілген тапсырманы меңгере алатындай, жетістікке қол жеткізетіндей жасау керек.

Элементтік қағидаттың мәні әріптерді жазуы бойынша таза визуальды бейнесі баланың жадысында қалыптасуы керек, яғни, ол элементтің қандай көрнекі бөліктерінен және осы бөліктердің қандай кеңістіктік-сандық қатынастардан тұратындығын анық түрде елестете алуы тиіс.

Жұмыс сызығында әртүрлі нысан суреттерін, әріптер конфигурациясына жақын және баспа әріптерін жазуға үйрету керек. Жазу кезінде баланың жазуға дайындығының барлық қабілет жиынтығын қалыптастыру: жеке көзқарасты меңгеру, сөйлеу ырғағы көздің және қолдың қозғалысымен үйлесімділігін қалыптастыру өте маңызды.

Графикалық материалға жүйелік-құрылымдық түрде қарау, яғни жазбаша әріптер алфавиті дәстүрлі элементтің қағидатын жаңадан дамып келе жатқан мазмұнмен жинақтауға мүмкіндік берді, себебі графикалық жүйе түрінде қазақ әліпбиінің жазбаша әріптер жинағын жасауға болады.

Бұл жүйенің негізі сегіз элемент, яғни құрылымдық бөлімшелер:

- тікелей желі;

- бір жағынан дөңгелектеу сызығы;

- екі жағынан да дөңгелектеу сызығы;

- сызықпен сызық;

- ширек сопақпен сызық;

- тегіс сызық;

- сопақ;

- жартылай сопақ.

Егер пішін жоғарыда аталған элементтердің тұрақты сипаты болса, олардың айнымалы сипаттары өлшемді, кеңістіктік позицияны және мөлшерді қамтиды. Элементтердің кеңістіктегі позициясында дағдыларды қалыптастыру суретті негізгі элементтермен толтыру үшін жаттығулар жасау арқылы жүзеге асырылады.

Баспа және жазбаша әріптердің біркелкі емес (тұрақты) жазуы қағидасы қолдың жазу кезінде табиғи қозғалысы арқылы сипатталды. Бұл әсіресе пронация - қолдың жұдырық күйіндегі қозғалысы. Ішкі бағыттағы иыққа қарай. Жазу процесінде біркелкі қозғалыс жасалады. Орнаменттердің кеңінен қолданылуы осы қағидаттың жұмысын күшейтеді.

Жазуға үйретудің әдіс-тәсілдері:

1. Аналитикалық қабылдау;
2. Үлгі элементтерінің көмегімен әріп элементтерін практикалық құру;
3. Элементтің қосалқы (нүктелі) сызықтарында көшіру немесе ойнату;
4. Тактика - белгілі бір есеп бойынша әріптің бір элементін жазу;
5. Әріптер мен орнамент элементтерін орындау процесін алгоритмизациялау;
6. «Әліппе» бағдарламасында әріптерді параллель оқып үйрену және әріптердің негізгі элементтерін орындау;
7. Шығармашылық және конкурстық тапсырмаларды пайдалану.

Жазбаша сабақтардағы балалардың жұмыстары жылдың бірінші жартыжылдығында торкөз дәптерде жұмыс жасайды және жұмыс жылының екінші жартысында қисық сызықты дәптерге жазылады.

Балалар жазуға дайындық барысында визуалды-қозғалыстық операцияларды ұсынады:

Дамытушылық міндеттері	Міндеттерді шешу құралдары	Материал	Балалар қозғалысы
Кеңістіктік қатынастар туралы идеяларды дамыту (тақырыптың құрылымы, жабық үзік сызықтар - олардың биіктігі, ұзындығы, саны)	Нүктелермен белгіленген, қысқа және ұзын сызықтардың суреттері; сюжеттік суреттер	Түрлі-түсті қарындаштар, дәптерлер, трафареттер	Контур айналасында айналмалы объектілер; бетке бағыттау: жоғарыдан төмен жұмыс; парақтан жазықтықта солдан оңға қарай
Шығармашылық қиялды дамыту	Объектінің тұтас бейнесін	Түрлі-түсті қарындаштар	Өз бетінше заттарды бейнелейді
Көз және қолдың қозғалысын	Нүктелермен көрсетілген қысқартылған	Түрлі-түсті қарындаштар	Жұмыс сызығындағы қысқартылған

үйлестіруді дамыту	өлшемдердің нысандары		формалардың нысандары; төменнен жоғарыға және солдан оңға қарай сызықта қолмен жүргізеді
Қолдың қозғалыс аппаратын дамыту және қолдың бұлшық еттерін нығайту	Контур бойындағы нысандарының бейнесі	Түрлі-түсті қарындаштар	Нысанның контурының ішіндегі кеңістікті штрихтау

Үздіксіз графикалық жаттығулардың ұзақтығы мектеп жасына дейінгі балалар үшін 5 минуттан аспауы тиіс. Үлкен жаттығулар жасағанда, балаларға қысқа демалуды ұйымдастырып, көзге арналған жаттығуларды енгізіңіз. Жұмыста саусақтар, қолдар, білектер үшін 2-3 физикалық жаттығулар мен арнайы жаттығулар жүргізу қажет. Табыстарды бағалауды ұмытпау керек, ал баланың әрекеті табысты болмаған жағдайда: «Егер сіз мұны жасасаңыз (көрсетіңіз, түсіндіріңіз), ол одан да жақсы болады».

Барлық тренинг қызықты ойын түрінде және балаға мейірімді жағдайлардағы бейнелі мазмұнда өтеді.

Оқу соңында балалар:

- қазақ алфавитінің әріптерін білу;
- әріпті тиісті дыбыспен салыстырып, әріп пен сәйкес дыбысты ажырату;
- дұрыс және дұрыс емес жазылған әріптерді ажырату;
- әріптердің негізгі элементтерін орындаңыз: көлденең және тік сызықтар, параллель және көлбеу сызықтар (оң және сол жақ), үстіңгі және астыңғы жағындағы сызықтары;
- үйренген әріптермен сөйлемдерді, сөздерді, буындарды оқып шығыңыз;
- мектеп шрифтінің элементтерін жазуға дайындалатын жаттығуларды орындаңыз («толқындар» ...).

3. Білім мазмұнын жаңарту шеңберінде мектепке дейінгі даярлық сыныптарының (нөлдік сыныптар), 1-сыныптардың пәндері бойынша білім беру процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Сауат ашуға оқытудың мәнін анықтау үшін, ең алдымен, жазбаша сөйлеу ерекшеліктерін және оқылым мен жазылымды меңгеру үдерісінде ненің маңызды екенін түсіну қажет.

Оқылым мен жазылым - негізі ауызша сөйлеу болып табылатын іс-әрекеттің түрлері. Бұл қазірдің өзінде қалыптасқан екінші сигналдық жүйеге негізделген жаңа бірлестіктердің күрделі сериясы, өзара байланысу арқылы дамытады.

Олай болса, сауат ашуға оқытудың негізі – балаларды жалпы тілдік дамыту болып табылады. Сондықтан, сауат ашуға даярлау барысында балаларды тілдік дамытудың бүкіл үдерісі өте маңызды: жүйелі сөзді, сөздікті, сөйлеудің грамматикалық жағын дамыту, сөйлеудің дыбыстық мәдениетін тәрбиелеу. Мұғалімдердің зерттеулері мен жұмыс тәжірибелері, тілі жақсы дамыған балалардың сауаттылықты және өзге де оқу пәндерін сәтті меңгеретінін көрсетті.

Балаларды бақылаудың және зерттеудің пәні болып сөйлеудің өзі және оның элементтері табылған уақытта, өзгенің және өз сөзін қарапайым түсінуді қалыптастыру аса маңызды. Сөйлеу рефлексиясын (өз сөйлеу мінез-құлқын, сөйлеу әрекеттерін түсіну), еркіндігін қалыптастыру, жазбаша сөйлеуге оқытуға даярлаудың маңызды аспектісі болып табылады. Аталған қасиет мектепке жалпы психологиялық дайындықтың құрылымдық бөлігі болып табылады. Сөйлеу арқылы пікір білдіруді еркін және саналы түрде құру, жазбаша сөйлеудің психологиялық ерекшелігі болып табылады. Сол себепті, ауызша сөйлеудің еркіндігі мен рефлексиясын дамыту, кейінгі жазбаша сөйлеуді меңгеруге негіз болып табылады.

Сөзді нақты түсіну және сауат ашуға дайындық деңгейінің көрсеткіштері болып келесі біліктер табылады: ауызша тапсырмаларға зейін қою; өз сөздерін еркін және мақсатты құру; ауызша тапсырманы орындау үшін ең лайықты тілдік құралдарды таңдау; ықтимал шешімдер туралы ойлау; ауызша тапсырмалардың орындалуын бағалау.

Сөйлеу дағдылары мен біліктерін және тіл мен сөйлеу құбылыстарын түсінуді қалыптастыру - тіл дамуының бірыңғай үдерісінің өзара байланысты жақтары. Бір жағынан, сөйлеу дағдылары мен біліктерін жетілдіру, тілдік құбылыстарды кейінгі түсіну жағдайын құрастырып, келесі жағынан, тілді және оның элементтерін саналы пайдалану, тәжірибелік дағдылар мен біліктерді дамытудан оқшауланған емес. Сауат ашуға мақсатты дайындау, тіл туралы қарапайым білімдерді қалыптастыру, еркіндік және түсінік деңгейін арттырады, ол өз кезегінде, жалпы тілдік дамуға, балалардың мәдениет деңгейінің артуына ықпал етеді. Осылайша, балабақшадағы тілдік даму үдерісі мен сауат ашуға дайындық арасындағы екі жақты байланыс қажет.

Қазіргі психологиядағы оқылым және жазылым механизмдері ауызша сөйлеуді кодтау және декодтау үдерісі ретінде қарастырылады. Ауызша сөйлеуде әр сөздің мағынасы сөйлеу дыбыстарының белгілі бір кешенінде кодталады. Жазбаша сөйлеуде басқа код пайдаланылады (бұл иероглифтер, қытай тіліндегі, немесе қазақ тіліндегі әріптер болуы мүмкін), ауызша сөйлеумен сәйкестендірілген. Бір кодтан екіншісіне көшу қайта кодтау деп аталады. Оқылым – бұл, әріптік кодтың сөздер дыбысталуына аударылуы, ал жазылым, керісінше, ауызша сөйлеудің қайта кодталуы болып табылады.

Оқылым механизмі осы немесе өзге тілде жазу жүйесімен арқылы анықталады. Мысалы, иероглифтік жазу барысында мағыналық бірліктер (сөздер, түсініктер) арнайы белгілер көмегімен - иероглифтер арқылы кодталады. Олардың саны тілдегі сөз мағыналарымен сәйкес. Аталған жазылым жүйесі барысында сауат ашуға оқыту, жекелеген иероглифтердің мағыналарын есте сақтауға дейін азаяды. Бұл өте қиын және ұзақ үдеріс бола тұрсада, оның психологиялық сипаты қарапайым: оның негізгі компоненттері - қабылдау, есте сақтау және тану.

Буындық жазылым жүйелерінде буын белгісі қазірдің өзінде дыбыстық формамен байланысты, оның мағынасын анықтау сөздің дыбыстық формасын талдау арқылы жүзеге асырылады. Аталған жағдайда оқылымға оқыту оңай: қайта кодтауға қажетті сөздердің буындық талдауы қатты қиындықтар тудырмайды, себебі, буын табиғи айтылым бірлігі болып табылады. Оқылым барысында буындардың бірігуі аса қатты қиындық тудырмайды.

Оқуға үйрету мыналарды қамтиды: сөздерді буынға бөлу, буындардың графикалық белгіленуін есте сақтау, буынның дыбыстық мағынасының графикалық белгіленуі бойынша тану, буындардың дыбыстық формаларының сөзге бірігуі.

Жазылым – дыбыстық-әріптік. Ол тілдің дыбыстық құрамын нақты түрде жеткізеді, басқа оқылым механизмін талап етеді: онда қайта кодтау үдерісі сөздердің дыбыстық-әріптік талдауымен қамтамасыз етіледі. Осы ретте, оқылымның психологиялық механизмі өзгереді: оқылымның бастапқы кезеңі графикалық (әріптік) модельдеріне сәйкес сөздердің дыбыстық формасын қайта құру үдерісі болып табылады. Мұнда білім алушы тілдің дыбыс жағымен оқу арқылы іс-әрекет жасап және сөздің дыбыстық формасын дұрыс қайта құрусыз оқылғандарды түсінбейді.

Оқылымға үйрету әдістемесі тарихындағы барлық ізденістер, оның әріптік үлгісі және оны қалыптастыру әдістері бойынша сөздің дыбыстық формасын қайта құру механизмін түсіндіруге бағытталған. Нәтижесінде, сауат ашу тәсілі анықталды: дыбыстық мағыналарды оқытудан әріптерді оқытуға дейінгі жол; сөйлеудің дыбыстық жағын талдау және синтездеу жолдары.

Сондықтан, заманауи әдіснамада сауат ашудың аналитикалық-синтетикалық әдісі қабылданды. Оның атауы, оқытудың негізінде тілдің және сөйлеудің дыбыстық жағын талдау мен синтездеудің жатқандығын айқындайды. Қазіргі таңда көптеген жағдайларда дыбыстық аналитикалық-синтетикалық әдіс нұсқалары қолданылады.

Сауат ашу барысында балалардың келесідей қажеттіліктерінде көрініс табады:

- 1) барлық дауысты және дауыссыз фонемаларды анық ажырату;
- 2) сөздегі дауысты фонемаларды табу;
- 3) дауысты фонемалардың жуан немесе жіңішкелігін анықтау, дауыссыз дыбыстарды ажырату;
- 4) дауыссыз фонемаларды барлық дауыстылармен үйлесімділікте меңгеру.

Оқылым механизмін талдау, балалардың сөйлеудің дыбыстық жағына кең бағдар алулары қажет деген қорытындыға әкеледі. Фонемалық есту қабілетін дамытуға үлкен назар аудару керек. Фонемалық есту – бұл адамның сөйлеу дыбыстарын қабылдау қабілеті. Фонемалық есту қабілеті өте ерте дамиды. Екі жасқа толған уақытта балалар ана тілінің барлық қыр-сырларын ажыратып, тек бір фонемада ғана айырмашылығы бар сөздерді түсінеді және жауап береді.

Бірақ, күнделікті қарым-қатынасқа ғана жеткілікті бастапқы фонемалық есту қабілеті, оқылым мен жазылым дағдыларын меңгеру үшін жеткіліксіз болып табылады. Балалардың сөздерді сөйлеу ағымында және одан тыс және сөздерді құраушы дыбыстарға бөлшектей, сөздегі дыбыстар тәртібін белгілей, яғни, сөздің дыбыстық құрылымына талдау жасай алатын жоғары формаларын дамыту қажет. Эльконин аталған сөздердің дыбыстық құрылымын талдау бойынша арнайы әрекеттерді фонемалық қабылдау деп атады. Зерттеулер көрсеткендей, дыбыстық талдау әрекеттері өздігінен пайда болмайды. Бұл іс-әрекеттерді меңгеру міндеті сауат ашуға байланысты балаларға ересек адамдармен жүктеледі, ал іс-әрекеттер, балаларға дыбыстық талдау әдісі оқытылатын арнайы білім беру үдерісінде қалыптасады. Бастапқы фонемалық есту оның жоғары формаларын дамытудың алғышарты болып табылады.

Фонемалық естуді дамыту, тілдік әрекет барысында балалардың кең бағдарын, дыбыстық талдау мен синтез біліктерін қалыптастыру, сондай-ақ, тіл және сөйлеуге саналы қарым-қатынасты дамыту сауат ашуға арнайы даярлаудың негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

Фонемалық есту мен қабылдауды дамыту, оқылым мен жазылым дағдыларын меңгеру үшін өте маңызды болып табылады. Фонемалық есту қабілеті нашар дамыған балалар, әріптерді меңгеруде қиындықтарға ұшырайды, баяу оқиды, жазылым барысында қателіктер жібереді. Керісінше, фонемалық естуі дамыған жағдайда оқылымға үйрету табысты болып табылады. Бір мезгілде фонемалық естуді, оқылым мен жазылымды дамыту, өзара тежелуді туындатады.

Сөздің дыбыстық жағындағы бағдарлану, сауаттылық бастамасын меңгеруге даярлауға қарағанда кең мағынаға ие. Д.Б. Элькониннің айтуынша, балаға тілдің дыбыстық шындығының, сөздің дыбыстық формасы құрылымының ашықтығынан, грамматиканы және онымен байланысты орфографияны - кейінгі тілді меңгеру тәуелді болып табылады.

Сауат ашуға дайындық, сонымен қатар, аналитикалық-синтетикалық іс-әрекет дамуының жеткілікті деңгейінде жатыр, себебі, оқылым мен жазылым

дағдыларын меңгерудің бастапқы кезеңі тілдік материалдарды талдауға, салыстыруға, синтездеуге және жалпылауды талап етеді.

Нөлінші сыныптарда сауат ашу негіздерін меңгеру бойынша жұмыс аяқталуда. Бұл жерде оқылым мен жазылымды балаларға үйрету қарастырылады. Жыл соңына қарай балалар буындап оқуды, 2-4 сөзден тұратын 2-3 сөйлемді толық сөздермен оқуды, штрихтауды (сызықпен түрлендіруді), айналдыра қоршауды, қарапайым жақтауларды, жазба жолда әріп элементтерін салуды, жоларалық кеңістікте бағдарлануға, жазушының дене күйін меңгеруге үйренулері керек.

Бағдарламада басты назар әріптер және дыбыстармен, олардың қызметімен, сөздердің дыбыстық құрылымымен, дыбыстық-әріптік және дыбыс-буындық талдау әрекеттерін қалыптастырумен және кейінгі сауат ашуды синтездеумен таныстыруға аударылады.

Сонымен қатар, оқылым мен жазылым заңдылықтары, мектепке дейінгі жастағы балалардың сауат ашу алғышарттары, оқытудың егжей-тегжейлі әзірленген және апробацияланған әдіснамасының болуы және оның баланың ақыл-ойы мен жалпы тілдік дамуына оң әсер беретіндігі туралы мәліметтер, сауат ашуға дайындау бойынша жұмыстар мазмұнын анықтағанда келесі бағыттарды бөлу мақсатты болатындығын бекітуге мүмкіндік береді:

1. балаларды сөзбен таныстыру - сөйлеу ағымынан сөздің оқшаулануы тәуелсіз мағыналық бірлік ретінде;

2. сөйлеммен таныстыру - сөйлеуден мағыналық бірлік ретінде оны бөліп алу;

3. сөздің буындық құрылымымен таныстыру - сөйлемді сөздерге бөлу және сөздерден (2-4) сөйлем құру;

4. сөздің буындық құрылымымен таныстыру - сөздерді (2-3 буынды) бөліктерге бөлу және буындардан сөздер құру;

5. сөздердің дыбыстық құрылымымен таныстыру, сөздерді дыбыстық талдау дағдыларын қалыптастыру: дыбыстық (фонемалар) санын және реттілігін анықтау, белгілі бір дыбыстармен сөздер құрау, фонеманың түрлі рөлі туралы мағынаны түсіну.

Сөздердің дыбыстық құрамын талдай білу қабілетін қалыптастыру маңызды рөл атқарады, себебі, жоғарыда айтылғандай, оқылым және жазылым үдерісі фонемалық графиктің ауызша сөйлеуге және керісінше аудармасымен байланысты.

Сөз туралы түсініктерді қалыптастыру кезінде екі негізгі сәтті бөлуге болады: сөйлеу ағымынан сөзді оқшаулау және сөзді тәуелсіз мағыналық бірлік ретінде ашып көрсету.

«Сөз» терминімен балалар қарым-қатынас үдерісінің орта тобында дыбысты айту, сөздікті байыту бойынша түрлі сөйлеу жаттығуларын орындау барысында танысуды бастайды. «Бұл сөзді қалай айтатындығымды, тыңда», «Сөзді дұрыс айт» және өзге де мұғалімдермен жиі пайдаланылатын сөздер. Мектепке дейінгі сыныптарда/топтарда балаларды «сөз» ұғымымен таныстыру бойынша арнайы жұмыс жүргізілуде.

Сөйлеу ағымнан сөздерді ажырату мақсатында балалар түрлі заттар мен ойыншықтарды, олардың қасиеттері мен сапаларын сөздермен атайтын ойын жаттығулары пайдаланылады.

Логикалық тапсырмалар арқылы баланың ойы, қиялы, жүйелі сөйлеуі қалыптасады, сөздік қоры молаяды. Танымдық ұғымдары, ой-пікірлері, ой қорыту формалары дамиды. Логикалық тапсырмаларды барлық пәндерде қолдануға болады. Қазіргі таңда олардың түрлері өте көп тараған.

Дидактикалық ойын – оқушы қызығушылығына негізделген оқыту тәсілдерінің бірі. Дидактикалық ойындарды пайдалану мәселесі педагогикалық теорияда кеңінен қарастырылған. Атап айтсақ, Ахметов С., Алдабергенов А., Ахметов Н.К., Хайдаров Ж.С., Кларин М.В., Қайырбекова А., Төлтаева Г., Әбселемова А., Әбішова А. т.б. ғалымдар дидактикалық ойындардың маңызын, түрлерін қолдану жолдарын көрсеткен. Педагогикалық процесте ойын балалар іс-әрекетінің басқа да түрлерімен, бәрінен бұрын еңбекпен, оқу үстіндегі оқытумен өзара тығыз байланыста болады.

Дидактикалық ойындар баланың ақыл – ойын дамытуға, ойлауын, қабылдауын, есте сақтауын, зейінін, салыстыру, жіктеуге, өзін - өзі бақылауға үйретеді.

Дидактикалық ойындарды оқыту әдісі ретінде қолданған кезде, сабақтарда қызығушылық элементтерін қолдану жолдарын көрсетуге болады..

Мектеп жасына дейінгі балаларды оқытқан кезде, дидактикалық ойыншықтар мен материалдарға көбірек көңіл бөлу арқылы балалар белсенділігін арттады.

Сауат ашу, тіл дамыту, көркем әдебиет ұйымдасқан оқу іс-әрекет барысында мынадай логикалық тапсырмалар мен дидактикалық ойындар беруге болады:

- жоғалған буын; дыбысты ата;
- ұйқасын тап; ұқсас әріпті не затты тап;
- ребустар;жұмбақтар; жаңылтпаштар;
- суретке қарап сөйлем құра;
- кім шапшаң?; кім жылдам? ;
- мен бастайын,сен жалғастыр;
- артық сөзді тап; кімге не керек?;
- ажырата біл; не деу керек?; т.с.с.

Осы тәріздес тапсырмалар беру арқылы өтілген дыбысқа байланысты сол дыбыстан басталатын сөзді тауып, дыбыстық талдау жасайды,сөйлем құрастырады,әңгіме құрайды.

Логикалық тапсырмалар арқылы баланың ойлау, дербес сөз, сөйлем құрастыруы ,қалыптасып, қызығушылығы дамиды.

Бала осы дыбыстарды дұрыс қолдану арқылы орта буын,жоғарғы буын кезінде дұрыс,анық сөйлеуге дағдыланады, сөздік қоры молаяды,тілі дамиды,әңгіме құрауға үйренеді.Өз ойын еркін айта алатын жеке тұлға өсіп шығады. Сауатты болуы да осы сауат ашу кезеңінен бастау алады.

Дидактикалық ойындардың түрлері өте көп. Солардың кейбір түрлері:

- заттық дидактикалық ойындар;
- сөздік дидактикалық ойындар;
- үстел үсті дидактикалық ойындар.

Заттық дидактикалық ойындар-ойыншықтармен, түрлі ойын материалдарымен ұйымдастырылады.

Сөздік дидактикалық ойындарға-ауызша ойналатын ойындар жатады.

Үстел үсті дидактикалық ойындарға-үстел үстінде ойналатын ойындар жатады.

Дидактикалық ойындар мен логикалық тапсырмалар ұйымдастырылған оқу іс-әрекет барысында өткен оқу іс-әрекеттерін еске түсіреді. Ал ұйымдастырылған оқу іс-әрекет ортасында көңіл-күйді сергітеді,ерік-жігерін дамытады,ынтасын арттырады.

Ал ұйымдастырылған оқу іс-әрекет соңында өтілген тақырыпты бекітеді,оқу іс-әрекетінде алған білімдерін жинақтау мақсатын көздейді.

Оқыту тәжірибесі барысы пікірталасқа негізделген және оқыту үдерісінде қолданылатын дидактикалық ойындар сияқты интербелсенді әдістерді пайдалану тиімді екенін көрсетеді. Соның ішінде дидактикалық ойындар оқушылардың білім алуға деген ынтасын, белсенділігін арттырып, алған білімдерін тәжірибеде дұрыс қолдануына көмектеседі. Ойын барысында оқушылардың бойында жағдаятты (ситуацияны) бағдарлау, яғни жағдайға талдау жасай білу, жағдаят (ситуация) кезінде өзінің атқаратын рөлін сезіну, әңгімеге қатысушы әріптестері арасында байланыс орнату, қарым-қатынас жасауда тілдік ұғымдарды дұрыс пайдалана білу сияқты қабілеттері жетілетіндігі байқалады.

Ойынның кейбір мысалдары:

«Пойыз».

Бөлменің түрлі бөліктерінде ойыншықтар (қонжық, қуыршақ, қоян, түлкі, орналастырады. Ойыншықтардың атаулары - поезд тоқтайтын станциялардың атаулары. Станцияларды жүргізуші хабарлайды. Жүргізуші рөлін ересек адам алады, ал балалар жүргізуші артына тұрып, жолаушылар рөлінде болады. Жүргізуші белгі береді, ал пойыз дөңгелектер дыбысын сала отырып, жолға аттанады. Станцияда (ойыншықтар жанында) пойыз тоқтайды және жүргізуші оны хабарлайды: «Қоян» станциясы, келесі станция «Қуыршақ» және т.б. Пойыз толық шеңбер жасағаннан кейін, ойын қайталаанады. Ересектер мен балалар рөлдерімен алмасады. Одан кейін ойыншықтарды үстелге қояды. Балаларға ойыншықтарды атау ұсынылады. Олардың назарын ойыншықты атау арқылы сөзді айтуға аудартады.

«Сөз» ұғымымен, сөзге үлкен рөл берілетін тапсырмалар көмегімен, балаларды көркемдік әдебиет кұралдарымен таныстыруға болады. Осы мақсатта, ойын әрекеттері айтуға болатын және болмайтын сөздермен анықталатын, ойындар пайдаланылады: «Қара және ақ», «Телефон», «Жаңғырық», «Керісінше айт».

Сөз түсінігі түрлі сөздік жаттығуларында, сөзді қалыптастыру бойынша жаттығуларда бекітіледі. Сонымен қатар, олар баланың назарын сөздің

мағыналық жағына аударуға көмектеседі (бұл сөз затты, белгіні, әрекетті білдіреді). Жаттығуларға арналған тапсырмаларды құрастыру кезінде педагог келесі сөздерді пайдаланады: «Көңілді сөзімен мағынасы бойынша жақын сөзді таңдап ал. Көңілсіз сөзіне қарама-қарсы мағынадағы бір сөзді айт».

Белгілі бір мағынаға ие сөздермен салыстыру үшін, қандай да бір дыбыс тіркесін айтуды ұсынады, оның қандай мағынаны білдіретінін түсінгендігі туралы сұраңыз. Содан кейін: «Бұл сөз емес, жай ғана дыбыс және оның ешқандай мағына бермейтінін, ал сөздің мағына, мәнге ие болатындығын» түсіндіру.

Осылайша, балаларда сөзге назар аудару қалыптасады; олар сөздің мағынасын тәжірибе жүзінде меңгеріп, сөйлеудің тәуелсіз бірлігі ретінде қабылдайды, оны сөйлеу барысында дұрыс пайдалануды бастайды.

Сөйлеммен таныстыру бойынша жұмыстың реттілігі, сөзбен таныстыру реттілігімен баламалы. Алдымен сөйлеу ағымынан сөйлемді бөліп алу қажет. Осы мақсатта сурет бойынша дайын немесе балалармен бірге құрастырылған қысқаша әңгіме ұсынылады. Әрбір сөйлемнің интонациялық ырғағымен әңгіме айтылады: «Бақшада алма ағаштары өседі. Балалар егін жинайды. Алма себетте». Кейіннен әрбір сөйлемге келесі сұрақтар қойылады: «Бастапқыда не айтылды? Менің айтқаным туралы? Бақша туралы не айттым? Кейін мен не айттым? Балалар туралы мен не айттым?» т.б.

Мұғалім әңгімені тағы бір мәрте тыңдауды ұсынады, онда үш сөйлем бар екендігін, біздің сөйлеуіміздің сөйлемдерден тұратындығын, сөйлемдермен сөйлейтіндігімізді; әр сөйлемде бір ақпараттан тұратындығын хабарлайды. Мысал келтіреді: «Алма себетте жатыр. Бұл сөйлем, онда алмалар туралы және оның себетте жатқандығы туралы айтылған.

Содан кейін, балалар ойыншықтар, суреттер бойынша сөйлемдер құрастырады. Әрдайым педагог оларға сөйлемнің кім және не туралы, не жайында айтылғандығын анықтауға көмектеседі, яғни, сөйлемнің мағыналық жағын оқшаулау.

Сонымен қатар, бір ойды әртүрлі жолдармен білдіруге болатындығын көрсету маңызды: тиін ағаштан-ағашқа секіреді; тиін ағаштан-ағашқа еппен секіреді.

Сөйлемді графикалық түрде көрсету, балаларға оны ұзын сызықпен қалау «жазуға» болатындығын көрсету маңызды болып табылады; сөйлемнің басталуы бұрышпен белгіленіп, соңында нүкте қойылады: .

Болашақта балалар дайын мәтіндегі сөйлемдердің санын анықтауға жаттығады. Мәтін үзіліспен айтылып, ал балалар сызбалардағы сөйлемдерді белгілейді. Одан кейін тапсырмалардың дұрыс орындалуы тексеріледі.

Сөйлем туралы түсініктерді бекіту үшін келесі әдістер: берілген сөздерден сөйлем ойлап табу; нақты сөзден басталатын сөйлем ойлап табу; екі сурет бойынша сөйлем құрастыру; суретке тақырып беру; «көңілді» сөйлем ойлап табу; қу түлкі туралы қысқаша ертегі жазу; «нақты қойылым» бойынша сөйлем құрастыру.

Аталған барлық әдістер сөйлемдерді бөлу, оларды есептеу, мағыналық мазмұнын талдаумен қатар жүреді. Сөйлем сөзін меңгеру балаларды сөйлемнің ауызша құрамын талдауға дайындайды.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлемдердегі сөздерді бөлу ерекшеліктері өте баяу жүріп жатыр, баланың сөзге бағыттылығы шектеулі және тұрақсыз. Ол жиі бір сөзді ғана емес, сөздер кешенін бөледі, сөздің маңызды белгілерін білмей жатып, естіген сөйлемді қайталайды. Ақыл-ой әрекеттерін кезең-кезеңмен қалыптастыруға негізделген арнайы оқыту кезінде сөйлемнің сөздік құрамы туралы түсінік пен сөйлемдерді талдау біліктері тез қалыптасады.

«Әліппе» бойынша бағдарламамен балаларға сөйлемдерді сөзге бөлуге, олардың санын және реттілігін анықтауға, сонымен қатар, әртүрлі сөздерден (2-4 сөзден) сөйлем жасауға оқыту қарастырылған.

Оқыту 2-3 сөзден тұратын қарапайым сөйлемдерді талдаудан басталады (Қуыршақ отыр. Қуыршақ допты ұстап тұр). Сөйлемдерді талдау үшін көрнекілік-әрекеттік әдістер мен тәсілдер пайдаланылады: ойыншықтарды қарау, ойыншықтармен әрекеттерді көрсету, суреттерді қарау, кеңістіктік үлгілеу. Сонымен қатар, сызба/иллюстрациялар/шартты белгілер бойынша сөйлемдер құрастыру жұмыстары жүргізілуде.

Оқыту негізінде келесілер жатыр: сөйлемді анық айту, сөздерді дауыспен бөлу, олардың есептік және реттік сандарын (қанша сөз, бірінші сөз қайсы, қайсы сөз кейінгі), абстрактілі таңбалар көмегімен (сызықтар, жолақтар, шаршылар) сөздерді кеңістіктік үлгілеу. Соңғысы балаға сөйлеудің сызықтылықты (бірізділікті) мен дискреттілігін (анықтылықты) түсінуге көмектеседі.

Алғашқы сабақтарда ойыншықтармен іс-әрекет жасау үдерісінде балаларға кез келген ойыншық туралы түрлі сөйлемдер айтуға болады (Қуыршақ отыр. Қуыршақ жатыр. Қуыршақ таңғы ас ішуде). Сөйлемдер балалармен қайталады. Содан кейін ойыншықтар туралы өздері сөйлем құрастырады. Әр сөзден кейін үзіліс арқылы мұғалім сөйлемнің бірін айтады. Балалар осы уақытта қанша сөз болғанын, бірінші сөздің және кейінгі сөздің қандай болғандығын санап отырады. Осындай жұмыс 2-3 сөзден тұратын басқа да сөйлемдермен жүргізіледі. Нәтижесінде, балаларда әр пән туралы сөйлем айтуға болатындығы, сөйлемдердің сөздерден тұратындығы туралы түсінік қалыптасады. Осылайша, сөйлемді талдаудағы негізгі бағдар пайда болады.

Басынан бастап сызбаларды пайдаланған жөн. Балаларға сөйлемдегі сөздер санын анықтау үшін оны салуға болатындығы туралы түсініктеме беріледі. Мұғалім тақтаға талданып жатқан сөйлемдегі сөздер саны бойынша сызық сызып және келесідей түсініктеме береді: «Бір сызық бір сөзді білдіреді. Мұнда үш сызық бар, сондықтан, сөйлемде үш сөз бар. Бірінші сөз қарапайым емес сызықпен белгіленеді, бұрыштық сызықпен, сөйлемнің соңында тыныс белгілері қойылады».

Үлгілеудің басқа да түрлерін қолдануға болады; әр сөз шаршымен, жолақпен, санаушы таяқпен бейнеленуі мүмкін. Түрлі сөйлем сызбалары бар

карточкалар жинағының болуы мақсатты болып табылады. Бұл жинақтарды балалар сөйлемді талдау және құрастыру барысында пайдаланады. Үлгі-сызбалар сөйлем құрылымы туралы жалпылама түсініктерді қалыптастыру құралы болып табылады және сөйлеуді талдау дағдыларын қалыптастыруда пәндік қолдауды қамтамасыз етеді.

Осы мақсатта реттілікпен ашылатын қима қағаздар, жолақтар, табло түріндегі көрнеуіліктер пайдаланылады. Бұлардың құндылығы сөйлемдегі сөздердің динамикасын, реттілігін көрнекі көрсетулерінде.

Болашақта балалар сөйлемдерді түрлі сөздер санынан құрастыруға және талдауға, сөздерді бірізділікпен және бөліп атауға, сөздерді сызбамен байланыстыруға үйренеді. Сөйлемдерді балалар өздері білетін ертегіден алып, пәндік және сюжеттік суреттер, суреттер сериясы бойынша құрастыра алады.

«Жанды сөздер» ойынындағы сөйлемнің сөздік құрамын үлгілеу, үлкен таралымға ие болды. Бұл жанды үлгідегі сөздерді балалар бейнелейді. Ойын үдерісі барысында мұғалім сөйлемдегі сөздер санымен сәйкес балаларды шақырып, оларға қандай сөз болатындықтарын айтады. Кейін сөйлемнің сөздік құрамына сәйкестікпен «жанды сөздерге» солдан оңға қарай реттілікпен тұру ұсынылады. Сөздерді реттілікпен атау барысында, балалар ойлағандарын немесе айтылған сөйлемдерді «оқи алады». Осылайша, осы «жанды» үлгіде сөйлеу шындығы бақылау, зерттеу объектісі ретінде ерекшеленеді.

Ойынның түрлі нұсқаларында балалар тілді бақылауға, сөздердің реттілігі өзгергенде не болатынын көруге, бір-екі сөзді қосу, сөзді алмастыру арқылы сөйлемді таратуға, сөздер жиынтығынан сөйлем құрастыруға оқытылады.

Аталған ойынның түрлі нұсқаларында құрылымдық бөліктердің сөйлемді талдау және синтездеу жаттығуларында пайдаланылуы («Бірінші сөз, кейінгі сөз қандай?»). Сұрақтарды әртүрлі құрастыруға болады: «Машина сөзі кім? Жүріп бара жатыр, сөзін көрсет. Бұл қандай сөз?».

Ойын нұсқаларының бірі сөйлеудің сызықтылығын жою тәсілін қолдануды қарастырады. Бұл «Хор» ойыны. Алдын ала дайындалған, сөйлемдерді бейнелейтін балалар сөздерді бірізділікпен емес, біркелкі хормен айтады. Осындай негізде айтылған сөйлемдер түсініксіз болады. Өзге де балалар неге түсініксіз екендігін анықтап және түсіндіріп, сөздердің бірізділікпен орналасқан жағдайда түсінікті болады деген қорытындыға келулері қажет.

Ойынның басқа нұсқасында - «Түсінбестік» - сөйлемдегі сөздердің бірізділігі бұзылып, балалар бірізділікті қалпына келтіреді.

Біртіндеп, балаларда көрнекі материалға сүйенбей сөйлемнің құрамын талдау біліктері қалыптасады. Талдаудың ақыл-ой әрекеті ішкі жоспарда жүзеге аса бастайды.

Оқытудың барлық кезеңінде келесі әдістер қолданылады: сөздердің үзіліспен анық айтылуы; шапалақтау арқылы сөздердің айтылуы (мұғалім, жекелеген балалар, барлығы); сөйлемдегі сөздердің бірізділікпен аталуы; сөйлемдегі сөздерді саусақпен, санау таяқшалары арқылы санау; қатты сөйлеу барысында, іштей; «Жанды сөздер» ойынының түрлі нұсқалары; сөздерді бөліп

айту; сөздерді қатарлар бойынша айту; сөйлемді сыбырлап талдау; әртүрлі сөздер санынан сөйлемдер құрастыру; берілген сөзден сөйлем құрастыру; «тірі сахна» бойынша (Марат балық аулап жатыр, Марат – балықшы) сөйлем құрастыру, арқаннан секіру, сөйлемде қанша сөз бар, сонша рет барабанды немесе дабылды соғу.

Осылайша, арнайы оқыту балалардың сөздерді сөйлем құрамынан бөліп алу кезінде туындаған қиындықтарды жеңуге көмектеседі.

Оқылымды бастапқы үйрету, оқушылардың буындап (әріптеп емес) оқу біліктілігін қалыптастыруды болжамдайды, яғни, балалар түсінігіне қолжетімді баяу, буындап оқуды меңгеруді. Осыған байланысты, сөздің буындық құрылымымен таныстыру сауат ашуға балаларды дайындауда маңызды орын атқарады.

Мектепке дейінгі даярлық сыныптарындағы басты мақсат, балалардағы сөздің буындық құрылым принципін, сөздегі буындар санын атау және есту біліктілігін түсіну, олардың бірізділігін анықтап, берілген буындардан сөздер құрастыруды қалыптастыру болып табылады.

Аталған міндетті орындау, буынды сөйлеудің айтылушы және сөз тудырушы бірлігі ретінде жеңілдетеді. Сөз (сөйлеу) айтылу барысында буындық негізбен квантталған.

Буынды тыңдау және бөлу білігі, оқылым мен жазылымға дайындау барысында ғана емес, сонымен қатар, орфоэпиялық нормаларды меңгеру, кейінгі мектепте ана тілін оқып үйренуі үшін жалпы сөйлеу мәдениетін арттыру барысында да қажет.

Сауат ашу әдіснамасында сөздерді буынға бөлу бойынша жұмыстардың бірізділігі әзірленген. Бірінші кезекте, балаларды «буын» терминімен таныстыру қажет (алғашқыда «сөздің бір бөлігі» сөзі пайдаланылады, себебі, балалар «буын» және «сөз» түсініктерін шатастырады). Сөз, дыбыс, сөйлем сөздерімен балалар сөйлеудің түрлі жақтарына үйрену барысында түрлі тілдік жаттығуларды орындау арқылы күнделікті қарым-қатынас үдерісінде жиі кездесе, ал буын сөзі бейтаныс болып табылады.

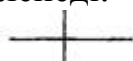
Жұмыстың бастапқы сатысында талдау үшін тікелей ашық буындардан тұратын, жазылуы мен айтылуы сәйкес келетін екі буынды сөз алынады. Сөздерді тамылжытып, буындарды созып айтатындай жағдай туғызу маңызды («Орманда бала адасып қалды. Адамдар оны: Ма-рат! Ма-рат! деп шақырды. Балаларды анасы үйіне шақырды: Ал-ма! Са-мат!»). Балаларға балақайлардың атын қайталау ұсынылады. Осылайша, олар сөздердің бірден емес, бөліктер бойынша айтылатындығы туралы тұжырымға келеді.

Сөздің буындық бөлінуімен таныстыруды, сөздерді үзіліспен, кідіріспен, бөліктер бойынша айтуды ұсыну арқылы сөйлемді сөздерге бөлу баламасы негізінде құруға болады.

Балаларға «сөз бөлігі» жана терминін хабарлаудың тағы бір қызықты әдісі мектеп тәжірибесінде белгілі: үш ағайындының оқиғалары туралы ертегі айтылады; әртүрлі кедергілерді жеңу үшін, олар тек бір сөз бөліктерін айтуға мәжбүр болған. Мысалы: «Олар көп жүрді. Олардың алдында тас қабырға мен

қақпа тұр, ал қақпада құлып ілулі тұр. Қамбар бауырларына бір сөз айтуға бұйрық берді, бірақ, бөліктер бойынша: Олар «кү-лып» сөзін айқан сәтте қақпа ашылды.

Бірден қабылдау және буындар бойынша сөздерді өздігінен айтудан кейін балаларға сөзінде қанша бөлікті және қайсы бөлікті бірінші және екінші естігендерін айту туралы тапсырма беріледі. Бұл жағдайда, мұғалім есту арқылы қабылдауға ғана емес, сонымен қатар, көру (сөзді айтқанда ауыздың неше рет ашылғандығына, бөліктер санының байланыстылығы), қолқабылданымдық-бұлшық еттік сезіну (балаларға алақанның ішкі жағын иек астына қою ұсынылады: иек асты сөзді айту барысында қанша рет қолға тисе, сөздегі бөліктер саны сонша болып табылады). Осы сәтте сөз ортасынан кішкене тік сызықпен бөлінген көлденең сызық түрінде тақтада графикалық бейнеленеді:

(басқа да сызбалары мүмкін, кейінірек мектепте оқытуда пайдаланылатын үлгілерді таңдау ұсынылады). Мұғалім таяқшамен сызба бойынша көрсетеді, ал балалар сөздерді хормен бөліктер бойынша айтады.

Балалар, мысалы, түлкі мен тиіндер бейнеленген екі суретті көрсетеді, олардың астында аталған сөздердің буындық құрылымы беріледі. Сөздер (хормен және жеке түрде) бөліктер бойынша айтылады, талданады. Балалар суреттер астындағы сызбалардың неліктен бірдей екендігін түсіндіреді (бұл екі бөлікке бөлінген сөздер сызбалары).

Біртіндеп талдау үшін үш бөліктен тұратын сөздер (таң-қу-рай), содан кейін ғана бір буынды (үй, қар), сөздер беріледі, себебі, олар арқылы сөздің бөліктерден тұратынын көрсету мүмкін емес. Бір буынды сөздермен, балалар түрлі буындар санынан тұратын, атаулары бар суреттер жіктелетін дидактикалық ойын барысында танысады. Балаларға суреттер беріледі және оларды сәйкес сызбалар бойынша буындар санын ескере отырып бөлу ұсынылады. Атаулары буындарға бөлінбейтін суреттерді, шеңбер түріндегі белгіге қою қажет. Жіктелу аяқталғаннан кейін, тапсырманың дұрыс орындалуын тексеріліп, үшінші топқа тағайындалған бөліктер бойынша айтылмайтын сөздер талқыланады.

Барлық оқыту кезеңі барысында келесі тәсілдер қолданылады: сөздегі буындарды есептік және реттік санау, сөзді айту барысында иек астының алақанның ішкі жағына неше рет тигенін санау; сөздің буындық құрамын сызбалық бейнелеу (сөйлемнің құрамымен танысқан кезіндегідей); буындық сызық көмегімен буындық құрамды үлгілеу; балалардың сөздермен іс-әрекеттері, сөздерді, оларды құраушы буындарға бөлу принципін меңгеру; «Тірі буындар» сөйлеу ойыны («Тірі сөздер» ойыны бойынша); сөздерді буындар бойынша айту (хор және жеке), олардың бірізділігін белгілеу, сызбамен сәйкестендіру; берілген буындар саны бойынша сөздерді іріктеу (ойыншықтар материалдарында, айналадағы заттар, суреттер, сызбалар, ауызша тапсырмалар бойынша); берілген буындар бойынша сөздерді іріктеу, толық сөзге дейін буынды толықтыру; қысқа сөздерді ұзақ сөздерге «айналдыру» және керісінше ұзақ сөздерді қысқарту, сөздердің буындық құрылымының

сызбаларын сәйкесінше өзгерту; сызбалармен жұмыс үдерісінде сөздерді буындап айтудағы мұғалімнің қате жіберуі және балалардың оны тиісінше ой қорытындылары арқылы түзетуі, сөздегі буындардың орнын ауыстыру, түрлі ойын тәсілдері:

«Атауларында екі (үш) буын бар заттарды кім жылдам көреді»; атауында белгілі бір буын саны бар заттар туралы жұмбақтар жасыру; «Кішкентай қонжық сөйлеуді қалай үйренді» - аю қонжықты сөздерді бөліктер бойынша айтуға үйретеді; «Ойыншықтар дүкені» - сатушы ойыншықты сатып алушыға береді, егер, ол оның атауын буындап дұрыс айтса; «Жануарларды тамақтандыру» - балалар тамақ өнімдерін білдіретін және әртүрлі буындар санынан тұратын сөздерді атайды; «Кім қандай үйде өмір сүретін болады» - үй-алаңдарда бір, екі, үш буыннан тұратын атаулары бар жәндіктер тұрады.

Сөздің дыбыстық құрылымымен танысу барысында дыбыстық сөзді ерекше бақылау мен талдау объектісіне айналдыру қажет.

Сөйлеудің дыбыстық жағы баланың назарын көбірек аударады. Ол басқа адамдардың айту ерекшеліктерін байқайды, дұрыс айтылмаған сөздердің нақты мысалдарын келтіреді, жеке дыбыстардағы айырмашылықты байқайды. Бірақ, сөздерді дыбыстарға тәуелсіз ажырата алмайды. Бұл күнделікті қарым-қатынаста сөздің дыбыстық жағын талдау міндетінің балалар алдында тұрмайтындығымен түсіндіріледі. Аталғанды тек қана сауат ашумен байланыстырып шешуге болады.

Балаларды сөздің дыбыстық жағымен таныстыру, бастауыш және орта топтарда сөйлеудегі дыбыстық мәдениетті тәрбиелеу үдерісі барысындағы жаттығулар мен дыбыстарды анық, нақты айтуды, сөздердің айтылуын мұқият тыңдауды, ұқсас және айырмашылығы бар сөздерді ажырата білуді, оларды түрлі ырғақпен және түрлі қарқынмен айтуды үйренетін сөйлеу ойындарында басталады. Балаларды тақпақ, ұйқасты сөздерді тыңдауға және онда жиі қайталатын дыбыстарды байқауға үйретеді. Біртіндеп олар дыбыс сөзінің мағынасын меңгереді. Аталғандардың барлығы балалардың назарын сөздің дыбыстық үлгісіне аударуларына мүмкіндік береді. Бұл жұмыс жоғары топтарда да жалғасын табады. Осы ретте дыбысты бөлу және оның мағыналық рөлін түсінуге бағытталған түрлі әдістемелік тәсілдер пайдаланылады: дыбыстарды интонациялық бөлу арқылы сөздерді айту; түрлі сөздердің дыбысталуын тыңдау (ұзақ, қысқа); өлеңдерде, тақпақтарда жиі қайталанылатын сөздерді және дыбыстарды бөлу; синоним сөздерді салыстыру, көп мағыналы, дыбысталуы бірдей, мағыналары әр түрлі сөздерді салыстыру. Сөздің дыбыстық және мағыналық жағымен таныстыру, тіл бірлігі ретіндегі сөз түсінігін қалыптастыруға мүмкіндік береді және оның дыбыстық құрылымын кейінгі талдауға дайындау үшін негіз болып табылады.

Балаларды дыбыстық талдауға үйрету орта топта басталады. Бұл кезең дыбыстық талдауды кейіннен оқытуға, содан кейін оқуылымға дайындық ретінде қарастырылады.

Балаларды дыбыстық талдауға дайындау мәселесін шешу үшін оларды сөзді бірыңғай дыбыс кешені ретінде емес, бөлек дыбыстардан тұратын

құрылымдық қалыптастыру түрінде қабылдауға үйрету қажет, яғни, сөздегі жеке дыбыстарды естуге үйрету.

Күнделікті қарым-қатынаста сөздердің қалыпты айтылуы барысында мұндай міндет қойылмайды. Осы ретте, баланы дыбыстың ерекше созылыңқы айтылуына, оның интонациялық бөлінуіне арнайы оқыту қажет. Бұл жағдайда сөзді бірге айту қажет - бір дыбысты екіншісінен бөлмеу керек. Аталған жағдайда артикуляция сөзге бағдарлау қызметін орындап, ерекше рөл атқарады.

Дыбыстарды интонациялық бөлу әдісін меңгеруге сөйлеу дыбыстарын жел «әуендерімен» - шшш, сорғы - ссс салыстыру, оларды айту, ересектермен айтылатын сөздердің интонациялық дыбыс бөлінуіндегі дыбысты анықтау. Бұл үшін созылыңқы айтуға болатын сөздер таңдалынып алынады (шұыл, үнді дауыссыздары бар). Әрі қарай суреттерді, ойыншықтарды жел «әуені» естілетін атау ұсынылады: шшшшам, қарындашшш; жәндіктердің ызыңын келтіру: ажжжжжжар, қыззззз. Аталған айтылу жағдайында сөздегі дыбыстардың бірінің соңынан бірі жүретіндігі анықталады.

Зерттеушілер сөздердегі белгілі бір дыбысты бөлуді ғана емес, кез келген дыбыстың жалпылама бөліну әдісіне қол жеткізу қажет екендігін ерекше атап өтуде.

Біртіндеп әуен сөзінің орнына дыбыс сөзі қолданыла бастайды. Дыбысты интонациялау арқылы сөздерді айту білігі «Мен секілді айт», «Сөзіндегі с дыбысын барлығы еститіндей айт», «Сөздерді айт» сынды ойын тапсырмалары арқылы бекітіледі.

Балалар сөздегі дыбысты интонация арқылы бөлу әдісін меңгергенде, оларды қажетті дыбыстың қай жерде орналасқанын - сөздің басында, ортасында немесе соңында анықтауға үйретеді. Содан кейін балалар өздері қажетті дыбыс бар сөздерді атайды. Алдымен, арнайы атауында қажетті дыбыс бар суреттер мен ойыншықтарды іріктеп алады, ол өз кезегінде сөзді таңдауды жеңілдетеді. Көрнекі материалды және сөздердің айтылуын қабылдау үдерісінде балалар дыбыстың интонациялық бөліну жолын үйренеді. Біртіндеп олар көрнекі материалға сүйенбей, өз бетінше белгілі бір дыбыспен сөздерді атауды меңгереді. Бұл білік әртүрлі ойындар барысында бекітіледі.

Жұмыстың келесі кезеңі - оқшауланған дыбысты атау және сөздегі алғашқы дыбысты бөліп алу білігін қалыптастыру.

Дыбыстардың дәйектілігін көрсету үшін, сөздерді айтқан уақытта дыбыстардың кезекті көрінісін (және жоғалуын) үлгілеуге арналған арнайы нұсқаулықтар ұсынылады.

Нұсқаулықтардың бірі – көрсеткіш тақташа – соңында көгілдір шаршы – «дыбыс» салынған, сол түстес жылжымалы жолағы бар және шаршы-терезелер жанындағы үлкен көлем сызығы (4-10 см). Мұғаліммен сөздің алғашқы дыбысын ұзақ уақыт созуы кезінде, бірінші терезеде соңында салынған көгілдір шаршы пайда болатындай («дыбыс») жолақ жылжиды. Шаршы бірінші дыбыс айтылып жатқан уақытта аталған жерде орналасады.

Екінші дыбысты айтуды бастау кезінде көгілдір шаршы бірінші терезеде жоғалады және екіншіде пайда болады және т.с.с. Сөздің дыбысталуы тоқтағанда, шаршы («дыбыс») толығымен жоғалады. Осылайша, балалар бір мезгілде ұзын сөзді естиді және сызық терезелеріндегі «дыбыстардың» пайда болуы мен жоғалып кетуін бақылайды.

Екінші нұсқаулық - дыбысты бірізділпен және баяу айтуға сәйкес, көк шамдар кезекпен қосылып, өшірілетін арнайы жасалған құрылғы. Осылайша, балаларды сөздердің динамикасы және сызықтылығымен таныстырады, сөзді дыбыстың реттілігі түрінде көрсетеді.

Сөздің «динамикасын» көрсетудің тағы бір үлгісі - сызықтағы терезелерді бірізділікпен «дыбыстармен» толтыру. Терезеде пайда болған шаршы - «дыбыс» келесі терезе ашылғаннан кейін жоғалып кетпейді. (Сол секілді, екінші нұсқаулықта шамдар өшпейді, бірақ бірізділікпен жарықтандырылады). Сөздің динамикасын көрсетудің бұл түрі балаларға дыбыстық талдауды меңгеру кезінде қолданылатын сөз сызбаларына әкеледі.

Мектепке дейінгі білім беруде балалардың дыбыстық (фонемалық) талдау жасау біліктерін қалыптастыру міндеті қойылады. Назарларыңызда, заманауи әдістердегі сөздердің дыбыстық талдауы: 1) сөздегі фонемалардың тәртібін нақтылау; 2) фонемалардың түрлі қызметтерін белгілеу; 3) аталған тілге тән негізгі фонемалық қарама-қарсылықтарды айқындау. Бұл дегеніміз, балалар сөздің дыбыстарының жүйелілігін қалыптастырып қана қоймай, оларға сапалық сипаттама (дауысты, дауыссыз, жуан, жіңішке) бере алулары қажет дегенді білдіреді. Дыбыс талдауы бала алдында «сөз дыбыстарының белгілі бір реттілікпен орналасуы бойынша сөздің дыбыстық үлгісінің негізгі құралу принципін» ашуға көмек береді.

Дыбыстық талдауды қалыптастыру әдісін Д.Б.Эльконин, П.Я. Гальпериннің ақыл-ой әрекеттерінің кезең-кезеңмен қалыптасуы бойынша теориясының негізінде әзірлеген. Дыбыс талдау әрекеті кез-келген ақыл-ой әрекеті сынды, қалыптасуы бірнеше сатылардан өтетін айрықша ақыл-ой іс-әрекеті ретінде қарастырылады.

Бірінші кезеңде, балаларды фонемалардың реттілігін, бірізділігін анықтауға үйретеді. Осы мақсатта, олармен меңгерілген дыбыстарды интонациялық бөлу әдісі ғана қолданылмайды. Мектеп жасына дейінгі балалар айтылымға ғана сүйене отырып, дыбыстың орнын белгілей алмайды. Сондықтан, сөз құрылымының дыбыстық құрамын сурет-сызбалар ретінде үлгілеу ұсынылады. Суретте атау-сөздері талдануы қажет заттар бейнеленеді. Суреттің астында фонемалар саны бойынша көлденең бағаналарды білдіретін сөздік құрамның графикалық сызбасы беріледі. Графикалық сызбалары бар суреттерден басқа, балалар аталған сөздің дыбыстарын бірізділікпен бөлу негізінде сызбаларды реттілікпен толтыруға қажетті бірнеше бір түсті текшелер (қатты қағаздың бірдей қиындылары, пластикалық пластинкалар, бейтарап түстегі пішіндер – сұр, ақ) алады.

Сурет және сызба сөзді тақырыптық жоспарда көзбен көрсетуге мүмкіндік береді. Сызба балаға сөздегі дыбыстар санын айтады және бір

мезгілде дыбыстарды бөлу бойынша әрекеттерді бақылауға көмектеседі. Текшелер дыбыстарды алмастырғыштар (символдар) болып табылады.

Үлгілеудің аталған күрделі формаларына көшу, балар дыбыстарды интонациялы түрде бөлуді үйренеген және осы негізде олардың орнын анықтай алған жағдайда ғана мүмкін болады.

Мұғалім балаларды сөздің дыбыстық құрамының сызбасымен таныстыруы қажет. Бұл «аю» сөзінің мысалында жасалады: сөз созылыққы, алғашқы «а» дыбысы бөлініп, мұғалім оны тақтадағы бормен бейнелейді – шаршы салады. Содан кейін екінші «ю» дыбысы бөлінеді және бірінші шаршының қасынан екінші шаршы салынады. Қайсы дыбыс бірінші шаршымен, қай дыбыс екінші шаршымен белгіленгендігі талқыланады. Педагог торшаларды көрсеткіш таяқшамен көрсетеді, содан кейін олардың үстінен солдан оңға қарай бірте-бірте жүргізеді, ал балалар көрсетіліп тұрған дыбысты ғана айтады. Әрі қарай дыбыстық құрам сызбасы бар сурет (тал) көрсетіледі. Балалар педагогтен кейін, «тал» сөзін дыбысты интонациялық бөлу, таяқшамен өз сызбаларын жүргізу және таяқшаны кезекпен әр торшада ұстау, бір мезгілде дауыспен дыбысты бөлу арқылы айтады.

Балалар сызбалармен жақсы таныс болғаннан кейін педагог дыбыстық талдау әрекетін қалыптастыруға көшеді. Кейінгі сабақтарда дыбыстарды текшелермен ауыстыруға үйретеді. Дыбыстар интонация арқылы бөлінеді, оқшаулап және текшелермен бекітіледі. Бұл әрекет түрлі сөздермен бірнеше рет өңделеді. Сөздегі дыбысты интонациялық бөлудің жақсы меңгерілген әрекеті - болашақтағы сауатты жазылымның негізі болып табылады.

Біріншіден, үш дыбысты сөздерді талдау үшін ұсынылады: мал, тар, қар, қыз, дақ, сыр. Талдаудан кейін оқытуға дауыссыздарды және дауыстыларды ажыратуды енгізу ұсынылады. Талданған сөздердің бірінің мысалында дауысты дыбыс бөлінеді (айту барысында қатты жеткізуге болады, ол айтылған кезде ауызға ештеңе «кедергі» болмайды – ерін де, тіс те, тіл де). Балалар алдын-ала талданған сөздерде дауысты дыбыстарды табады және оларды қызыл текшелермен белгілейді.

Болашақта балаларды дауыссыз дыбыстармен таныстырады (оларды қатты айтуға да, әндетуге де болмайды, олардың айтылуына әрдайым бір нәрсе «кедергі» болып табылады). Балалар сурет пен сызбаға сүйене отырып, бұрын талдаған сөздердегі дауыссыз дыбыстарды атайды. Дауыссыз және дауысты дыбыстармен танысқаннан кейін төрт дыбысты сөздерді талдауға көшеді. Әдістеме авторлары келесілерді ұсынады: алма, маса. Балалар оларға талдау жасай алады. Қиындықтар сөздерді, дыбыстық ойындарды салыстырғанда пайда болады. (Балалар дауысты және дауыссыз рөлдерін сомдайды. Мысалы: « Бірінші дауысты дыбыс маған жақында, енді екінші дауыссыз дыбыс» т.б.; «Сөзді ата» ойынында – балалар белгілі дыбысы бар сөзді атайды, мысалы, «бала» сөзіндегі үшінші дыбыстан басталатын сөздер; балалар сөздерді олардың дыбыстық құрамының үлгілері (сызбалар) бойынша атайды; «Тауып көр» ойыны және т.б.). Сурет-сызбаларды сөздер сызбаларымен, суреті жоқ қағаз жолақтарымен ғана алмастырылады.

Оқыту соңында балаларға сияқты бес дыбысты сөздер ұсынылады. Біртіндеп дыбыстық құрам сызбасына деген қажеттілік жоғала бастайды, тек текшелер ғана қалады, оның көмегімен балалар орындарында сөздер құрастырады. Осылайша, балалар сөздердің дыбыстық талдауын меңгереді.

Жыл аяғында олар ұсынылған кез келген сөзді талдай алулары қажет; дауысты дыбыстарды, қатаң және үнді дауыссыз дыбыстарды ажырата білу; сөздің дыбыстық құрылымында еркін бағдар ұстау; ұсынылған үлгілерге сәйкес сөздерді таңдау.

Осылайша, дыбыстық талдау қалыптасу кезінде келесі кезеңдерден өтеді: фонемалардың бірізділігінің интонациялық бөлінуі және сурет-сызба мен текшелерге сүйене отырып, жалпы фонемалық талдау; дауысты және дауыссыз фонемаларды дифференциациясы; жуан және жіңішкелігі бойынша дауысты фонемалар дифференциациясы және сөздегі негізгі фонемалық қатынастарды үлгілеу; көрнекілікке, графикалық сызбаға сүйенбестен дыбыстық талдау жүргізу - содан кейін бірте-бірте текшелерден бас тарту. Толық дыбыстық талдау ақыл-ойда (ішкі жазықтықта) жүргізіледі.

Оқудың барлық кезеңінде балалар сөздердің дыбыстық құрылымы түсінігі мен дыбыстық талдау жасау қабілеттерін күшейтетін түрлі тапсырмаларды орындайды; сөздегі дыбыс орнын анықтау; берілген дыбыспен сөздерді таңдау; сөздегі бірінші және соңғы дыбысты анықтау; сөздегі дыбыстардың реттілігін анықтау; бір дыбыстан тұратын сөздердің дыбыстық құрылымын салыстыру (лақ – қал, рет – тер); дыбыстық құрылымында бір ғана дыбыста айырмашылық бар сөздерді (тар – қар) салыстыру (бұл фонеманың мағыналық рөлін түсінуге көмектеседі); «Тірі дыбыстар» ойынының нұсқалары; дидактикалық ойындар.

Мектепке дайындық тобында балалардың дыбыстық талдауы негізінде оқытады. Дыбыс талдауының іс-әрекеті жетілдірілуде. Балалар «Берілген дыбыспен сөздерді ата», «Үйшігіңді тап», «Кім мұқият», «Үлгі бойынша сөздерді ата», «Сөздер тізбегі» ойындарында түрлі тапсырмаларды орындайды.

Жазылымға оқытуға дайындау әдістемесі мен мазмұнын анықтау үшін ең алдымен жазылым дағдыларын меңгеру үдерісінің мінездемесіне бағытталу қажет.

Бұл үдеріс күрделі аналитикалық және синтетикалық іс-әрекетті көрсетеді. Жазылым құрылымында ауызша сөйлеу мен оқылымның бірыңғай ассоциативті тізбегі, жаңа құрамдас бөліктермен, атап айтқанда: бір жағынан көрінетін, сондай-ақ естілетін және айқын сөз арасындағы байланыстар және екінші жағынан қозғаушы әсерімен күрделене түседі.

Демек, сөйлеу мен жалпы қозғалтқыштық талдаушылардың өзара әрекеттестігі жазылым механизмінде өте маңызды (Е.В. Гурьянов, Б.Г. Ананиев).

Графикалық дағдылар тек қана бұлшықет күштеріне негізделген іс-әрекеттер ғана емес, сонымен қатар, сөйлеу бірліктерін графикалық белгілерге (әріптерге) түрлендіру болып табылады, бұл дыбыс пен әріптің сәйкестігін, графикалық және емле ережелерін сақтауды талап етеді.

Балаларды жазылымға дайындау, оқылымға дайындықпен бірлікте жүзеге асады. Жазылым, оқылым сынды, оларды қалыптастыру, түсіну және талдаудың негізі болып табылатын ауызша сөйлеудің жоғары деңгейінсіз, сонымен қатар, аналитикалық және синтетикалық қызметтің жалпы әлеуетін дамытпай мүмкін емес.

Жазылымға дайындалудың екінші аспектісі жазуға арналған техниканы меңгерумен, графикалық дағдының қозғаушы жағымен, жазуға психомоторлық дайындықты қалыптастырумен тікелей байланысты. Жазылым дағдыларын меңгерудің бастапқы кезеңі балалар үшін өте қиын, себебі, ол тегіс, ырғақты, қол қозғалыстарын, жақсы кеңістіктік бағдарларды және көз дәлдігін дамытуды талап етеді.

Бұл қиындықтар ұзақ, жүйелі жаттығулар арқылы еңсеріледі. К.Д.Ушинский жазылымда барлық жаттығулар міндетін көрген «әріптер элементтерінің жазылымына көз және қолды үйрету».

Осылайша, балаларды жазылымға оқыту мазмұнына, олардың зияткерлік және жалпы сөйлеу дамуынан басқа, фонемалық қабылдау, тіл және сөйлеу құбылыстары туралы түсініктер, осы құбылыстарды қарапайым түсіну қабілетін, дыбысты талдау біліктерін дамытумен қоса жазылым техникасын меңгеруге дайындықта енеді.

Балабақшаның мектепке даярлық тобында жазылымға қол мен көзді дайындаудың негізгі міндеттері келесідей болып табылады:

Көру арқылы қабылдаудың дәлдігін дамыту, элементтерді тұтастықтан оқшаулау және оларды тұтастыққа біріктіру білігін қалыптастыру, кеңістіктік дифференциацияның дәлдігін дамыту.

Кеңістіктегі бағыттар бойынша бағдарлануды дамыту (оң, сол, оң жақ, сол жақ, жоғарғы, төменгі сызғыш, ұяшық).

Жазылым ережелерімен танысу: оларды солдан оңға қарай жазады; элементтердің біркелкі биіктігін және араларындағы қашықтықты сақтай отырып, бетті реттілікпен толтырады.

Жазылымға ұсақ қол бұлшық еттерін дайындау және берілген тапсырмаға сәйкес өз қозғалыстарын басқару білігін дамыту. (штрихтау, жақтаулар салу және әріп элементтерін жазу бойынша жаттығулар).

Жазылым бойынша дайындық жаттығуларын орындау барысында белгілі бір гигиеналық талаптарды сақтауға үйрету (дәптердің орналасуы, үстелде отыру, жазушының дене күйі, дәптер мен көз арасындағы қашықтық, қарындашты ұстау ережелері).

Бұл міндеттер, бірінші кезекте, балалармен тәрбие мен оқыту жұмысының жалпы жүйесінде жүзеге асырылады.

Қолдың ұсақ бұлшық еттерін, білекшені, жазуға қажетті қозғалыстарды үйлестіруді (үйлестіруді) дамытуға үлес қосатын бейнелеу қызметі маңызды.

М. Монтессоридің педагогикалық жүйесінде қолданылатын саусақтардың ептілігін дамытуға арналған пайдалы дидактикалық жаттығулар.

Арнайы таңдалған дайындық жаттығуларын жүргізу ұсынылады: геометриялық фигураларды, контурлық бейнелерді, көкөністерді, жемістерді,

саңырауқұлақтарды, жапырақтарды айнылдыра сызу және штрихтау; (жалауша, құмыра, қияр, қармақ және т.б.) элементтерінің әріптерін елестететін заттарды салу; бұрыштан, шаршыдан, дөңгелектен, жартылай сопақ, ілмешек, тіке сызық, шекара аумағында жоғарғы және төменгі жақтан дөңгелетілген сызықтардан тұратын жақтау салу:

Дәптердің бір шетінен екінші шетіне жүргізілген доға, жіңішке үлкен штрихтар жүргізу сынды жаттығуларда ұсынылады (қол білегін дамыту үшін); жоғарыдан төменге қарай жіңішке көлбеу штрих, сонымен қатар, сопақ, сегізбұрыш жүргізу (қол саусақтарын дамыту үшін).

Бұл жаттығулар барысында көздің дамуы мен көру арқылы, қабылдаудың дұрыстығына, дәптер парағына кеңістіктік бағдарлануға, жазылым барысындағы гигиеналық талаптардың сақталуына назар аударылады.

Қорытынды

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесін дамыту Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатының басым бағыты болып табылады. Сапалы мектепке дейінгі білім және балалардың қабілеттерін дамыту, қоғам үшін үлкен маңызға ие, себебі балалар - елдің болашақ зияткерлік әлеуеті.

Бүгінгі таңда бірінші сыныпқа барар кездегі балалардың бастапқы мүмкіндіктерін теңестіру мәселесі әлі шешілмеген, балалардың мектеп қарсаңындағы түрлі дайындық мәселесі. Бұл балалардың мектеп өмірінің жаңа жағдайларына бейімделуін айтарлықтай қиындатады, ол өз кезегінде балалардың дамуына және денсаулығына теріс әсер етеді.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесін жаңғыртудың тұжырымдамалық негізі Қазақстан Республикасының 2050 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында, 2016-2020 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының Білім және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасында көрініс тапты. Балалардың мүмкіндігінше 1-сыныпқа біртұтас мектеп бағдарламаларын меңгеруге бірдей деңгейде дайын болуылары үшін Қазақстанда мектепке дейінгі даярлыққа бірыңғай бағдарлама және бірыңғай Әліппе енгізілуде.

Осыған байланысты мектепке дейінгі білім берудің мазмұнды негізін таңдау өзектендірілуде.

Педагогикалық іс-тәжірибені талдау, бүгін мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының оқыту үдерісінде бірқатар мәселелер бар екендігін көрсетеді: ғылыми-техникалық прогресс қарқыны білім берудің ғылыми деңгейінің артуына және жас ұрпақтың игеруі қажет ақпарат көлемінің ұлғаюына алып келді; мектепке дейінгі білім беру бойынша жүктеме көлемінің ұлғаюына сәйкес жаңа бағдарламалар («Ағылшын тілі», «Көркем еңбек») енгізілуде. Балаларда ойын мен серуендеуге аз ғана уақыт бар. Бұл мәселе әсіресе отандық білім беру саласында бір немесе бірнеше басым бағыттарды жүзеге асыратын түрлі мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының пайда болуымен өрши түсті.

Мектепке дейінгі даярлаудың білім беру мазмұнын қалыптастыру тұрғысынан маңызды аспектісі болып, бұрын байланыссыз болған білім салаларындағы «пәнаралық» алмасуға ықпал жасайтын және, егер мүмкін болса, әлемнің толық бейнесін беретін, жаңа білім беру салаларын құру, вариативті және инвариантты мазмұн арасындағы өзара әрекеттестік пен тәуелділікті тереңдетуге, меңгеру уақытының шектеуіне байланысты ұлғаюшы ақпараткөлемін қайта өңдеуге бағытталған «пәндік» жүйені жетілдіруді қамтамасыз ететін интеграцияланған әдіс табылады. Мектепке дейінгі білім беруді интеграциялау мәселесі теория мен практика үшін маңызды және қазіргі заманға сай. Оның өзектілігі балабақша мен мектепке дейінгі білім берудің жаңа әлеуметтік қажеттіліктеріне байланысты, оның мақсаты әртүрлі әлеуметтік топтардан және халықтың топтарынан шыққан балалар үшін бастапқы мүмкіндіктерді теңестіру және баланың жетістіктерін, жеке

қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған қосымша білімге қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін жағдайлар жасау.

Мектепке дейінгі білім берудің мазмұны табиғат, қоғам, адамның өзі туралы түсініктің негізін қамтиды, ол дүниетанымның қалыптасуына негіз болып табылады. Білім беру салаларын біріктірудің негізі, ең алдымен, салалардың өздерінің мазмұнында және олардан тыс жерлерде жатпайды. Пәнаралық интеграцияны көрсететін білімнің, байланыстың ғылымаралық салаларын көрсете отырып, аралас білім беру салаларының ортақ бөліктері болып табылады, олар өзара бір-біріне енеді.

Бағдарламаны жасаған кезде білім алушылардың сабақ және кейінгі әрекеттері арқылы оқу материалдарының мазмұнының сәйкестігін анықтау қажет.

Мектепке дейінгі білім беру бағдарламасы бойынша жұмыс тұрақты психологиялық қолдауды қажет етеді. Мұндай қолдаудың маңызды бөлігі - қызметін мақсатты ұйымдастыру жағдайында баланың ақыл-ой дамуының динамикасын зерттеу болып табылады. Жоғары мектепке дейінгі жаста (5-6 жас) қалыптасып келе жатқан тұлғаның негізі қаланады. Мазмұнды таңдаудың негізіне келесі принциптер жатады: жас және жеке ерекшеліктерді есепке алу; практикалық бағдарлану; қызықтылық; көрнекілік және т.б.

Мектепке дейінгі жоғары жастағы балалардың дамуының психикалық ерекшеліктерін талдау, олардың қызметін және эксперименталдық жұмыстарының нәтижелері баланың жеке мүмкіндіктерін анықтауға, оның зияткерлік және эмоционалдық-еріктік салаларын дамытуға бағытталған жүйелі дайындық мазмұнын анықтауға мүмкіндік береді.

«Әліппе» бағдарламасы мектепке дейінгі (нөлдік) сынып оқушыларына және сауатты жазылым дағдыларын дамытуға, қателіктерді жоюға, «тілдік сезінуді» дамытуға, сондай-ақ орта мектепте тілді әрі қарай оқу үшін негіз қалыптастыруға бағытталған. «Әліппе» бағдарламасы бойынша оқыту, ана тілін оқу барысында балаларда туындаған мәселелерді уақытында түзетуге және орта мектепте одан әрі дамуына жол бермейді.

Ұсынылған бағдарлама 5-6 жастағы балаларды мектепке дайындауға арналған. Мектепке дейінгі дайындық бағдарламасының мақсаты балаларды кешенді дамыту болып табылады, ол болашақта мектептің оқу бағдарламасын сәтті меңгеруге мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі жастағы балалар үшін бұл оқыту түрі өте тән, бұл өз кезегінде осы білімдер және дағдыларды игеруге, басқа мақсаттарды іске асыруға әкеледі. Сондықтан бағдарламаның негізінде дағдылар, біліктер және білімдер жатыр.

«Әліппе» бағдарламасының негізгі мақсаттары: білім алушыларға оқылым және жазылым механизмдерін меңгеруге көмектесу; балалардың тілдік дамуын қамтамасыз ету. Қойылған мақсаттар 5-6 жас аралығындағы балалардың психикалық және физиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып анықталады және келесі міндеттерді шешу барысында білім алушыларға қолжетімді деңгейде жүзеге асырылады:

- сөйлеу әрекеті түрлерімен танысу (тыңдау (тыңдалым), айтылым және оқылым);

- дыбыстарды, буындарды, сөздерді сөйлемдерден және сөздерден буындарды бөлу барысында айқын және нақты айтылуына байланысты фонемалық есту мен қабылдауды дамыту;

- дыбысталуы ұқсас сөздердегі дыбыстарды салыстыру.

«Әліппе» бағдарламасының мазмұны үш бағыт бойынша жұмыстарды ұйымдастыруға мүмкіндік береді: жүйелі сөйлеуді дамыту, оқылымды оқытуға дайындық, жазылымды оқытуға дайындық.

«Әліппе» бойынша оқу бағдарламасын мектепке дейінгі даярлыққа енгізу 2020 жылға (нөлдік сыныптарға) жоспарлануда. Тиісінше, «Әліппе» және «Сауат ашу» оқу бағдарламалары бойынша оқу материалдарын қайта бөлу орын алады. «Сауат ашу» оқу бағдарламасында оқыту мазмұны, оқытылатын материалдың көлемі және оқытудың мақсатын өзгеріске ұшырайды.

Аталған нұсқаулықтар жаңартылған білім беру бағдарламалары аясында жұмыс істейтін 1-сынып мұғалімдері мен тәрбиешілерге әдістемелік көмек көрсету үшін әзірленген.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әлімов А. Интербелсенді әдістемені қолдану мәселелері. Алматы-2013ж.
2. Кембридж университеті бағдарламасының тренерлердің тәжірбие алмасу мастер – кластары Алматы 2014 жыл.
3. Жанартылған білім беру бағдарламасы (орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында 2016 ж)
4. Әлімов А. Интербелсенді әдістемені қолдану мәселелері. Алматы-2013ж.
5. Кембридж университеті бағдарламасының тренерлердің тәжірбие алмасу мастер – кластары Алматы 2014 жыл.
6. Ә.Е. Жұмабаева, М.Н. Оспанбекова Сауат ашу әдістемесі. Жалпы білім беретін мектептің 1-сынып мұғалімдеріне арналған – Алматы: Атамұра, 2016.
7. Әліппе. Әдістемелік нұсқау. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы бойынша педагогтерге арналған. Апробацияға арналған жоба.
8. Жиенбаева С. Н., Лекерова Ф.С., Солтанғазина М. Қ. – Алматы: Алматыкітап баспасы, 2017.
9. Ғ. Дүкенбаева. Мектеп жасына дейінгі балаларды ойын арқылы адамгершілікке тәрбиелеу.-Алматы-1992
10. Рахметова С. Қазақ тілін оқыту әдістемесі – Алматы: Өлке, 2003
11. Әуелбаев Ш. Бастауыш класс оқушыларының каллиграфиясын жетілдіру – Алматы, 1987.

«Маршрут» ойыны.

Бұл ойын чайнворд ұстанымы бойынша жүреді. Чайнворд (ағыл. chain – шыңжыр және word – сөз) бас қатыру есебі – ойланып табылған сөздің әріптерін, алдыңғы сөздің соңғы әрпі, кейінгі сөздің алдыңғы әрпі болып табылатындай етіп, бірінің соңына бірі тізбектеле орналасқан торкөздерге сөздер толтырады.

Мысалы, Алматы-ыдыс, сабын, нар рахмет, тарақ, қарбыз т.б. «Екі әріп» ойыны. Бірінші қатысушы бір сөз, зат есімді айтады. Келесі қатысушы сол сөздің соңғы екі әрпінен келетін сөзді ойлап табады, бірақ дауыстап айтпайды, тек өз сөзімен түсіндіреді, үшінші қатысушы мұның не туралы айтып жатқанын түсінеді де, сол сөздің соңғы екі әрпіне сөз ойлап табады. Бір қызығы балалар сөзді жасырушының не туралы айтып жатқанын біледі, бірақ ешкім оны дауыстап айтуына болмайды.

«Екі ассоциация» ойыны.

Екі баған сызады да, оған төрт сөзден жазады. Бағанға кез келген адам, жануар, заттардың атын жазады. Осы екі жақтағы сөзді байланыстырып, ерекше бір ассоциация ойлап табуы керек. Мысалы егер бірінші бағанға мысық, екіншісіне жарық деп жазылса, екі сөзді қосып «жарыққа жылынған мысық», «лампочка спиралы мысық мұртына ұқсайды», «лампочка сияқты» мысық томпақ және жылы», «мысықтың басы лампочка сияқты» т.б. ерекше ұқсастықтар табады. Орындауға 5 минут уақыт беріледі. Жазғандардың ішінен ең қызықты ассоциация таңдалады.

«Қара жәшік» ойыны.

Оқушылар екі топқа бөлінеді. Стол үстіне екі жәшік қойып, ішіне көзілдірік, түйме, гүл, желпуіш, айна т.б. заттарды салады. Ойыншының міндеті жәшік ішіндегі затты өмірде қай кезде, қалай қолданатынын сипаттап айтуы керек. Қарсы топ оларды жасырып отырған затын айтқан сөздеріне қарап табуы керек.

«Дұрыс-дұрыс емес» ойыны.

Ойынға қатысушыларды екі топқа бөледі. Оларды бір-біріне қарама-қарсы отырғызған дұрыс. Ортаға бос екі орындық қояды. Бір орындық «дұрыс» дегенді білдірсе, екінші орындық «дұрыс емес» дегенді білдіреді. Мұғалім немесе бір оқушы қағазда жазылған ой-тұжырымды оқиды: Ы.Алтынсарин – алғаш мектеп ашушылардың бірі». Бұл тұжырымды дұрыс деп санаса, олар тез барып «дұрыс» орындығына отыруы тиіс. «Дұрыс емес» деп санаса, соған сәйкес белгіленген орындыққа отырады. Қайсысы бірінші барып отырса және жауапты дұрыс тапса, сол жеңімпаз болады.

«Жолға шығу» ойыны.

Ойын айналадағы заттарға талдау жасауға мүмкіндік береді. Жолға шыққан жолаушы қандай заттарды алады? деген сұрақ қойылады. Бір топ керекті заттар тізімін айтады, екінші топ ол заттар не үшін қажет екенін айтып беруі керек.

«Кемпірқосақ» ойыны.

Бір минут ішінде түстері әртүрлі бес түсті затты ретімен тез айтып шығуға тапсырма береді. Мысалы: қарбыз (қызыл), лимон (сары), аспан (көк), жапырақ (жасыл), топырақ (қоңыр). Кімде-кім түске сәйкес заттың атын таппай қалса, ойыннан шығады.

«Еске түсіру» ойыны.

Қатар отырған оқушылар бір-біріне теріс қарап отырады да, парталасының аты кім, көзінің түсі қандай, киімі қандай, аяқ киімі қандай, егер қыз бала болса юбкасының түсі қандай, құлағында сырғасы бар ма, осы сияқты белгілерді айтып шығады. Бұл ойын балалардың бір-бірін жақсы тануға, қарым-қатынасын реттеуге көмектеседі. Балалардың есте сақтау қабілеті, бақылағыштығы жақсарады.

«Сауат ашу» пәнінің мазмұндық ерекшеліктері оқытудан күтілетін нәтижелерге оңтайлы қол жеткізуге мүмкіндік беретін стратегияларды, әдіс-тәсілдерді жетік білуді және таңдап қолдануды талап етеді.

«Сұрақтар жаңбыры»

Ұйымдастыру: топпен жұмыс.

Мақсаты: оқушылардың сұрақ қою және сыни ойлау дағдыларын дамыту.

Сипаттамасы: оқушылар топтарға өз еркімен, қалауымен бөлінеді. Әр топ параққа сұрақтар жазып, бір-біріне лақтырады. Алған сұрақтарына жауап жазып, кері лақтырады. Жауап жазылған парақты қағып алған ойыншы, сол жауаптан сұрақ тудырып, ары қарай лақтырады. Ойын осылай жалғасады.

«Суретті әңгімеле»

Ұйымдастыру: барлық сыныппен, жұппен жұмыс.

Мақсаты: бір бөлігі берілген сурет бойынша әңгімелету, суреттегі оқиғаның басын және соңын болжату арқылы тапқызу.

Қажетті материалдар: сериялы суреттер

Сипаттамасы: оқушыларға сурет көрсетіліп, әңгімелетіледі. Қажет болған жағдайда әңгіменің жаңа сөздерін алдын ала үйретуге болады. Сурет әңгіменің бір бөлігі екені ескертіледі. Оқушыларға суретте бейнеленген сәттің алдында не болғаны және кейін не болатыны болжатылады. Оқушылардың өз әңгімелері тыңдалғаннан кейін әңгіменің толық нұсқасы оқып беріледі.

Оқушылар өздері құраған әңгіме мен әңгіменің шынайы сюжетін салыстырады. Оқушыларға әңгімедегі негізгі ойды табу тапсырылады.

«Әңгімеге негізделген жазу»

Ұйымдастыру: топпен/жұппен жұмыс

Мақсаты: әңгіме желісі бойынша орындалған жұмысты топтарда немесе жұптарда талқылай отырып жазу; әңгіме туралы өз ойларын ортаға салу және пікір алмасу.

Қажетті материалдар: ақ парақтар, қалам

Сипаттамасы: берілген әңгіме бойынша шақыру қағазын, хат, ашықхат, электрондық хат, күнделік жаздыру үшін оқушылар шағын топтарға немесе жұптарға бөлінеді. Оқушылар берілген жұмыс түрлерінің бірін таңдайды немесе жеребе арқылы анықталады. Жазу уақыты белгіленіп, оқушыларға ескертіледі. Әр топта немесе жұпта бір хатшы сайланады. Оқушылар не жазатындарын талқылап, бір-бірімен пікіралмасады. Жазып біткеннен кейін олар өз жұмыстары төңірегінде ой бөліседі.

1. Шақыру қағазы

Оқушылар мазмұны кеш, туған күн немесе басқа да мерекелер туралы айтылған әңгімені тыңдағаннан кейін шақыру қағазын жазады.

2. Хат

Оқушылар әңгіме кейіпкерінің атынан хат жазады.

3. Ашықхат

Оқушылар әңгіменің кейіпкерінің атынан кейіпкердің ата-анасына хат жазады.

4. e-mail

Оқушылар әңгіменің бір кейіпкеріне электрондық хат жазады.

«Детектив»

Ұйымдастыру: топпен жұмыс.

Мақсаты: оқушылардың сыни ойлау, көшбасшылық дағдыларын дамыту.

Сипаттамасы: Оқушылар екі топқа біріктіріледі. Екі топқа да шытырман оқиғалы мәтін шағын бөліктерге бөлініп, қима қағаздарға жазылып беріледі. Олар 15 минут ішінде осы мәтіндегі шытырман оқиғаның шешімін табуы тиіс. Әр топ өз шешімдерін айтады. Қандай тәсілмен анықтағандары талқыланып, ақпараттармен жұмыс істеу туралы ой бөліседі.

«Коллаж әңгіме»

Ұйымдастыру: топпен жұмыс.

Мақсаты: оқушылардың сыни ойлау және коммуникативтік дағдыларын дамыту.

Сипаттамасы: оқушыларға түрлі-түсті суреттері бар журналдар беріледі. Олар журналдардан қиып алып алған суреттерін флипчартқа жабыстырып, әңгіме құрастырады.

«Менің сөзім»

Ұйымдастыру: ұжыммен жұмыс.

Мақсаты: оқушылардың сабақта алған білім, білігін бағалау.

Сипаттамасы: сыныптан бір оқушы тұрып, сабақтан бүгінгі үйренгендерін қорытындылап айтады. Айтып болған соң, басқа бір оқушының атын атайды. Сөзді сол оқушы жалғастырып, сабаққа рефлексия жасайды. Барлық оқушы сабақты қорытындылауға осы ретпен қатысады.

«Жағымды, жағымсыз, даулы»

Ұйымдастыру: топпен жұмыс.

Мақсаты: оқушылардың сыни ойлау, талдау дағдыларын дамыту, сабаққа қызығушылықтарын арттыру.

Сипаттамасы: оқушылар шағын топтарға біріктіріледі. Әр топ оқылған әңгімені немесе мәтінді «жағымды, жағымсыз, даулы» мәселелерге бөліп, талқылап, өз ойларын(идеяларын) айтады. Содан кейін әр топқа тек бір мәселені бөліп беріп, олар үлкен топқа өз ойларын (идеяларын) ұсынады, ал басқа топтар толықтырып немесе қарсы пікірлер айтуына болады.

«Неге? Неге? Неге?»

Ұйымдастыру: ұжыммен жұмыс.

Мақсаты: Орындалған тапсырмалардың түйінді тұстарымен ой бөлісу және оқушылардың рефлексиялық ойлауын дамыту.

Сипаттамасы: Оқушылар шеңбер бойымен тұрады. Жүргізуші осы сабақта не үйренгенін айтады және соңғы сөйлемін «неге?» деген сұрақпен аяқтайды. Келесі оқушы сол сұраққа жауап беріп, қасындағы әріптесіне «неге?» деген сөзі бар сұраулы сөйлем айтады. Келесі ойыншылар да осы әрекеттерді тізбек бойынша жалғастырады. Ойынның соңында оқушылар орындалған тапсырмаларды еске түсіріп, олардың түйінді тұстарымен ой бөліседі.

«Қол белгісі»

Ұйымдастыру: ұжыммен жұмыс.

Мақсаты: оқушылардың рефлексиялық қабілетін дамыту

Сипаттамасы: Мұғалім оқушылардан тақырыпты түсінгендігін немесе түсінбегендігін қол белгілері арқылы көрсетуді сұрайды. *«Мен түсініп отырмын және түсіндіре аламын»* дегендер қолдың бас бармағын жоғары бағыттайды. *«Мен әлі түсінбей отырмын»* дегендер қолдың бас бармағын жанына қарай жантайтады. *«Мен түсінгеніме сенімді емеспін»* дегендер қолды бұлғайды.

Осы белгілерге сүйеніп, мұғалім сабақтың қай деңгейде өткенін біле алады.

«Бағдаршам»

Ұйымдастыру: ұжыммен жұмыс.

Мақсаты: оқушылардың рефлексиялық қабілетін дамыту

Сипаттамасы: Әрбір оқушыға бағдаршам түстеріне сәйкес карточкалар таратылады. Мұғалім олардан сабақты түсінген-түсінбегеніне сәйкес карточкаларды көтеруін сұрайды. Жасыл карточка көтерген оқушылар

барлығын түсінген боп есептеледі. «Не түсіндің?» сұрағы қосымша қойылады. Сары және қызыл карточка көтергендерден не түсініксіз болғаны айқындалып, тақырып төңірегінде қосымша жұмыстар жүргізіледі.

Бұл жүйе арқылы тақырыпты пысықтауға немесе әлі де жетілдіру керектігін білуге болады.

Мектепалды даярлық тобында сауат ашу сабағына арналған дидактикалық ойындар:

«Кім тапқыр?»

Мақсаты: берілген тыбыстың орныны таба білуге машықтандыру. Ойын барысында балалары зейінді болуға дағдыландыру. Түстерді тез айырып, жылдамдыққа, тапқырлыққа баулу. Достық қарым қатынасты тәрбиелеу.

Көрнекілігі: берілген дыбысқа арналып салынған түрлі-түсті суреттер, ойыншықтар, жалаулар.

Ойын шарты: тәрбиеші берілген дыбыстың сөздің басында, ортасында, соңында келетіндігін айтады. Балалар зейін қойып тыңдап, егер өтілген дыбыс сөздің басында болса, көк жалаушаны, соңында болса, қызыл түсті жалаушаны жоғары көтереді.

Мысалы: Самат, сағыз, тіс, сиыр, қасық, сабын, тас.

Басқа әріптерге де осылайша жалғастыра беруге болады.

«Қарама-қарсы сөздер»

Мақсаты: антоним сөздерді салыстыру жолымен балалардың ой-өрісін кеңейту, ойлау қабілетін дамыту, сөздік қорын қарама-қарсы сөздермен молайту, зейінділігін арттыру.

Көрнекілігі: доп, карточкалар.

Ойын шарты: тәрбиеші шеңбер бойымен тұрған балаларға кезекпен допты лақтырып антоним сөздерінің бірін айтады, ал допты ұстап алған бала тәрбиешіге кері лақтырып, айтылған сөзге қарама-қарсы сөзді айту керек.

Мысалы: тәрбиеші: «үлкен» десе, бала «кіші» деп, «биік» десе «аласа» деп жауап береді.

ҮЛКЕН – КІШІ ЖУАН – ЖІҢШКЕ ҚАЛЫҢ - ЖҰҚА

«Сөз ойла, тез ойла»

Мақсаты: берілген дыбысқа сөз ойлап, сөздегі дауысты, дауыссыз дыбыстарды ажырата білу. Сөздік жұмыс жүргізу арқылы баланың сөздік қорын молайту. Ойын арқылы балаларды тапқырлыққа баулу.

Көрнекі құралдар: кеспе әріптер қалтасы, текшелер салынған сандық, текшелер (дыбыстардың дауысты, дауыссыз екендігін білдіретін ерекше белгісі бар).

Ойын барысы: тәрбиеші әріп қалтасынан кез келген бір әріпті көрсетеді. Балалар сол әріптен басталатын сөздерді айтады.

Сандыққа бірнеше текше салып қояды. Бала өз қолымен біреуін алып сол дыбыстан басталатын заттарды айтады.

Мысалы: А – болса:

Балалар: Ай, алма, алмұрт, асқабақ, т.б.

«Кім зейінді?»

Мақсаты: дауысты, дауыссыз дыбыстарды ажырата білуге үйрету. Балалардың, байқағыштық қасиеттерін дамыту.

Көрнекілігі: әр түрлі суреттер, текшелер

Ойын шарты: тәрбиеші балаларға әр-түрлі суреттер, ойыншықтар көрсетеді. Егер сол суреттің басындағы дыбыс дауысты болса, балалар қызыл текшені, дауыссыз болса, көктекшені көтереді.

Тәрбиеші балалардың іс-әрекетін мұқият бақылап, қателеспеген, ойынға белсене қатысқан балаларға жалауша, жұлдызша, не асықтар үлестіріп отырады.

Сабақтың соңында берілген заттар саналып, жеңімпаз белгіленеді.

«Буынға әріп қос»

Мақсаты: берілген буынға әріп қоса отырып жаңа сөз ойлап табу.

Сөздік қорын молайту, олардың алған білімін бекіту.

Балалардың сауат ашуға деген қызығушылығын қалыптастыру.

Көрнекілігі: схема, суреттер.

Ойын шарты: тәрбиеші балаларға:

- Мен бір буын жазамын, сендер де бір әріп қосасыңдар. Мен жазған буынның бас жағына сендер ойлаған дыбысын жазамыз. (Үлгісін келесі беттен қара.)

М

С

Т АИ ТАЛ

Ш

Ж

Л

Қ

Й

У

С

Р

Ң

«Затты сипатта»

Мақсаты: заттарды көріп сипаттау арқылы балалардың сезімталдығын дамыту, қоршаған орта жайлы танымдарын кеңейту, сөздік қорын дамыту.

Көрнекілік құралдар: ыдыс, муляж, сурет (көкөністер, жемістер).

Ойын барысы: әр түрлі жемістер немесе көкөністер суреттері, муляждарды салынған ыдыстан бала бір затты алады. Сонан соң сол затты жан-жақты сипаттайды және заттың атын атап, буынға бөледі.

Ойын шарты: бала ыдыстан алманы алып, пішінін, түсін, дәмін және т.б. қасиеттерін айтады. Немесе баланың көзін байлап қойып, қоржыннан бір затты

алғызады. Ол оны сипалап, не екенің ажыратады да оны сипаттайды, атын айтады.

«Әріптер әлемі»

Мақсаты: балаларды үйренген әріптерді қайталап дұрыс айта білуге дағдыландыру. Үлкен әріптен кіші әріпті айыра білуге үйрету.

Көрнекілік: бас әріптер, кіші әріптер жазылған карточкалар, кубиктер, әріптер қалтасы, магнитті тақта, компьютер.

Ойын шарты: тәрбиеші әріптер жазылған карточкаларды, кубиктерді, плакаттарды, компьютерді көрсете отырып түсіндіреді. Егер бас әріп көрсетілген болса, балалар соның кішісін көрсетуі тиіс. Ал кішісі көрсетілмесе, оның бас әріпін тауып көрсетеді. Тәрбиеші балаларды топқа бөліп, осылайша ойынды жалғастыра береді. Бұл ойында әріптерді қатесіз, таза жазған балаларды мадақтайды.

«Буынға буын қос»

Мақсаты: басталған буынға буын қосып, сөз құрастырып, айта білуге, шапшандыққа, зейінділікке баулу.

Көрнекілік: ұсақ жалаушалар, ойыншықтар.

Ойын шарты: балалармен жеке-жеке немесе 2 топқа бөліп, өткізуге болады.

Тәрбиеші сөздің басқы буынын айтады, балалар сөзді тез аяқтайды.

Мысалы:

Ау – (ла). Ал – (ма). Са – (ра). Сә (біз). Қа (уын).

Ойын соңында, жеңімпаз бала, анықталып, мадақталады.

«Шатыспақ» ойыны.

Мақсаты: өтілген дыбыстарды қайталап, пысықтау.

Ойын шарты: әріптер қалтасына әріптер ретсіз салынады.

Мысалы: СОНА (С, О, Н, А), АЛМА (А, Л, М, А) және сол сияқты шатасқан әріптерді ретімен қойғанда шыққан «СОНА» сөзін буынға бөлгізіп, онда екі буын бар екенін, төрт дыбыстан тұратынын, оның екеуі (о, а) дауысты, (с, н) дауыссыз екенін балалардың сұрап біліп, әр сөзге жеке-жеке дыбыстың буындық талдау жасалады.

Жеміс пен көкөністі ажырат»-ойын шарты: бала жемістер мен көкөністі ажыратады.

«Үй жануар мен жабайы жануарды ажырат» – ойын шарты: Бала үй жануары мен дала жануарын ажырату керек.

«Тілші» ойынның шарты: Жүргізуші бала тақырып бойынша балаларға сұрақ қояды, жауаптарын алады. (жүргізуші – жоғары деңгейдегі бала) - Мынау не?

Мынау жеміс алма.

- Алма қандай?

- Алма қызыл, тәтті (сары, домалак, үлкен, кішкентай).

«Құстардың атын ата»- ойын шарты:

Суреттегі құстардың атын ату.

«Тазалық бұйымдардың атын ата»- ойын шарты – тазалыққа жататын бұйымдарды атау.

«Мекенін тап»

Ойынның барысы:

Үй және жабайы жануарлар суретің біртіндеп ала отырып, немесе бірнеше балаға бөліп берілген суреттерді мекен жайларына орналастыру қажет. Мысалы: үй жануарларын жайлауға орналастыру. Ал жабайы жануарларды орманға орналастыру керек. Жаңылмай тапсырманы дұрыс орындаған балаларды мадақтап, жаңылысқан балаларға көмектесіп түсіндіру.

«Эстафета»

Ойынның мақсаты: Балалардың тілін және сөздік қорын жетілдіру. Ертегі кейіпкерлер туралы түсініктерін кеңейту. Көрнекіліктер: Таяқша.

Ойын барысы: Балалар дөңгеленіп тұрады. Жүргізуші қолында эстафеталық - таяқша болады. Жүргізуші бір ертегі кейіпкерінің атын айтып, қолындағы таяқшаны қасындағы балаға береді. Таяқшаны алған бала сол ертегі кейіпкерлерінің іс - әрекет қимылына байланысты сөз айтып, келесі балаға тездетіп таяқшаны беруі тиіс. Жүргізуші қолына таяқша қайтып келгенде, ол жаңа сөздер айтып, басқа балаға беріп бастайды. Балалар сөз тауып айта алмаса, айып салынып ұпай беріледі. 3 айып салынған ұпай алғаннан кейін, ол бала ойыннан шығып қалады. Ойын соңында кімде айып салынған ұпайы аз болса, сол бала жеңімпаз аттанады. Мысалы: «ит» сөзі - үреді, жүгіреді, үй күзетеді т. б. «мысық» сөзі – ойнайды, тышқан аулайды.

Дыбыстар әлеміне саяхат» ойыны.

Ойынның мақсаты: әріптер туралы білімдерін тексеру, ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: Әр балаға жеке-жеке әріптерді тарату. Сол әріп туралы айту. Сөз құрау.

Сөз ойла, тез ойла!

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту, сөздік қорларын молайту.

Ойынның шарты: Шашылған әріптерден бірнеше сөз құрау.

«Достасқан буындар»

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: Қатар отырған оқушылар ауызша орындайды. Орындау тәртібі бойынша бірінші оқушы қа буынын айтса, екінші келесі буынын тауып сөз құрауы керек

«Жоғалған сөз»

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін, ауызша тілдерін дамыту.

Ойынның шарты: берілген мәтіндегі көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қою

... келді. ... ереді. Құстар жылы жақтан ... .. Ағаштарда ... жарылды. Гүлдер ... . Адамдар ... киінді. Малдар ... ..

«Кім көп біледі?» ойыны.

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты:

1. «Б» дыбыстан басталатын сөзге мысал ойла.

2. Білгіштің хаты.

Біз Білгішбектен хат алдық. Ол өзенге барып балық аулапты. Жинаған балықтарының атында «б» дыбысы бар екен. Ол сендерден көмек сұрайды. Қандай балықтар екенін айтып жіберейік. (бекіре, табан, алабұға, камбала) (Дыбыс таңдау» ойыны. Сөйлемдегі сөздер бірдей дыбыстан басталу керек. Мысалы: Оспан орманнан оралып, орындыққа отырды.

«Жоғалған әріп» ойыны.

Ойынның мақсаты: ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: Берілген сөздерде көп нүктенің орнына жоғалған әріпті таңдап қою керек.

... ор, ... алық,...ота, та... а,... оран.

«Кім тапқыр?».

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: Антонимдері бар мақал-мәтелдер жазу. Мысалы: Ашу-..., ақыл-...

«Жалғасын тап» ойыны.

Ойынның мақсаты: оқушылардың ауызша тілдерін дамыту.

Ойынның шарты: Оқушылар мақал-мәтелдің жалғасын тауып, түсінгендерін ауызша айтады.

1. Отанды сүю... ..

2. Досы көпті жау алмайды, ...

«Сөзден сөз тер» ойыны.

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның мақсаты: Кез келген сөздер беріледі. Оқушылар берілген сөздегі әріптерден бірнеше құрастыру керек. Мысалы: бБауырсақ сөзі - бауыр, бал, су, ара, ар, ауа, қас, бақ ас, қар, сақ, қуыр, рас, сау.

«Сөйлем қуаласпақ»

Ойынның мақсаты: оқушылардың көру, есту, ойлау қабілеттерін, ауызша тілдерін дамыту.

Ойынның шарты: Сынып екі топқа бөлінеді. Әр топқа суреттер үлестіріледі. Әр топтың оқушылары бір-бір сөйлемнен айтып, сол сурет бойынша ауызша мәтін құрастырады.

«Синтаксистік касса» ойыны.

Ойынның мақсаты: ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: Карточкада бірнеше суреттер көрсетіледі (адам, құс, т.б.) беріледі және қойылатын сұрақтар карточкасы жасалады. Суреттің үстіне сұрақтары айтылып қойылады.

«Кедергіден өту» ойыны.

Ойынның мақсаты: ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: Интерактивті тақтадан «кедергілер» көрсетіледі. Әр кедергінің өз тапсырамасы тақтадан көрінеді. Тапсырмалар топқа беріледі. Осылайша ойын соңында кедергілерден өтіп мәреге жеткен топ жеңіске жетеді.

«Шашылған әріп» ойыны

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: оқушыларға бірнеше әріптер беріледі. Сол әріптерден оқушылар сөз құрастырып шығарады. Мысалы, заж (жаз); ақба(бақа); рақ (қар); ғаша(ағаш); лмаа (алма); Аталау (Алатау); іпл (піл).

«Вагон құрау» ойыны.

Ойынның мақсаты: Оқушыларды шапшаңдылыққа тәрбиелеу.

Ойынның шарты: Әр топқа бірнеше вагондар беріледі. Әр балаға 1 вагоннан. Вагонның артындағы тапсырманы орындаған оқушы вагонды ретімен тақтаға келіп іледі. Қай топтың вагондары алдымен құралса, сол топ жеңіске жетеді.

«Атын айт» ойыны.

Ойынның мақсаты. Оқушылардың сөздік қорларын молайту.

Ойынның шарты: Интерактивті тақтадан бір-бірімен араласқан бірнеше суреттер тұрады. Оқушылар кезекпен шығып суреттерді «белгісі» арқылы топтан себебін түсіндіреді.

«Тізбек» ойыны

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін арттырады.

Ойынның шарты: ойын жүргізуші кез-келген бір сөзді айтады., ал келесі оқушы сол келтірілген соңғы әрпінен басталатын сөзді тауып айтуы қажет. Мысалы: Бақша-ана- Асхат- тарақ- қалам

Берілген уақытта ең көп сөз атаған оқушы жеңімпаз атанады.

«Алтыбақан» ойыны

Ойынның мақсаты: ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: сөздердің басқы әріптері қағаздың екі жағына жазылады. Топ мүшелері әріп таңдап алады. Қай топ көп сөз айтса , сол топ жеңіске жетеді.

«Адасқан дыбыстар» ойыны

Ойынның мақсаты: есте сақтау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: бастауыш сынып оқушысына оқи отырып сөз мағынасын түсінуге көмек береді. Ойын ережесі бойынша, оқушы адасқан әріпті тауып, керекті әріппен ауыстырады. Мысалы: Күл деген жазуы бар көл суреті. Осы ойынға арналған сөздік материал: қыс-қыз, жас-жаз, қас- қаз, төрт-торт, орман –арман,

«Шекараны сыз» ойыны.

Ойынның мақсаты: ойлау қабілеттерін дамыту.

Ойынның шарты: оқушыға әртүрлі сөз жазылған парақтарды таратып беру, бұл сөздер Кім? Не? елдеріне, үй жануарлары мен жабайы аңдарға, үй құстары мен дала құстарына, ... тиесілі. Оқушыға басқа елде бір сөз қалмайтындай екі ел арасында шекара жүргізу тапсырмасы беріледі. Оқушы тапсырманы орындау үшін, оқып қана қоймай «даулы» жағдайда сізден кеңес сұрауы мүмкін. Аю - кім? немесе не?

«Заттың атын айт»

Ойынның мақсаты: көру қабілеттері, ауызша тілдері дамытылады.

Ойынның шарты: Бірнеше балаға суреттер үлестіріледі. Әр оқушы өзінің суретін қалған оқушыларға сипаттайды, бірақ атын айтпайды. Заттың атын оқушылар тауып, айту керек.

«Сиқырлы сандықша»

Ойынның мақсаты: Оқушылардың ойлау, есте сақтау қабілеттерін, ауызша тілдерін дамыту.

Ойынның шарты: Оқушылар шеңберге тұрады. Музыка ойнап тұрады. Шеңбер бойымен «сиқырлы сандықшаны» оқушылар бір-біріне жібереді. Музыка тоқтаған кезде, кімнің қолында сандықша қалады, сол бала сандықшаның ішіндегі берілген тақырыпқа байланысты мақал-мәтелдер, әндер, өлеңдер айтады.

«Орамал тастамақ»

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау, есте сақтау қабілеттерін, ауызша тілдерін дамыту.

Ойынның шарты: Балалар шеңбер жасап тұрады. Бастаушы балаларды айнала жүріп бір баланың артына орамал тастап кетеді. Артына орамалды тастағанын сезген бала менің артма деп жауап береді. Артына орамалдың тасталғанын сезбесе ол өлең, тақпақ айтуы керек.

Балалар шеңбер бойында көздерін жұмып тұруы керек. Ойын осылай жалғаса береді.

«Жаңа ертегі»

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін, ауызша тілдерін дамыту.

Ойынның шарты: Жүргізуші отырған балаларға ертегі кейіпкерлерін атайды, суреттерін көрсетеді. Мысалы: кемпір, шал, түлкі, арыстан, тышқан т.б. Аталған кейіпкерлерді біріктіре отырып жаңа ертегі мазмұнын құрастырып айтуды ұсынады. Балалар ертегі құрастырады. Ең қызықты ертегі ойлап тапқан бала жүргізуші болып ойын жалғастырады.

«Ойлан тап» ойыны

Ойынның мақсаты: Оқушы буындар арқылы сөзді қатесіз, анық айтуға дағдыланады.

Ойынның ережесі: Бірнеше буындар жазылған қима қағаздар таратылады. Сол буындарға сәйкес буындар тауып жаңа сөз құрайды.

«Дыбыс таңдау» ойыны

Ойынның мақсаты: Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін арттырып, сөздік қорын дамыту.

Ойын ережесі: Оқушылар таңдаған дыбыстан басталатын сөз тіркесінен сөйлем құрайды.

Ойын кезеңдері: Ойын екі кезеңнен тұрады. Мұғалім ойын ережесімен таныстырады.

Бірінші кезең: балалар дыбыс таңдайды;

Екінші кезең: сол дыбыстан басталатын сөз тіркестері арқылы сөйлем құрайды.

Ойын тиімділігі: Оқушылардың ой - өрісі, сөздік қоры дамиды, белсенділігі артады.

Мысалы: Ойын нәтижесінде мынандай сөйлемдер құрауға болады:

Талғат таңертең тұрып, тауға тартты.

Бақыт бүгін бақшаға барды.

«Кім тез?» ойыны

Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау қабілеттерін, ауызша тілдерін дамыту.

Ойынның шарты: Интерактивті тақтада бірнеше суретті көрсету. Әр қатардан 4 оқушы сурет бойынша сөйлем ойлап айтады. Интерактивті тақтадағы суреттерді (қозы, аңшы, бор, нан, алма, бота, күн, қыз, сүргі, ай, тышқан) қатыстырып тез сөйлем ойлайды. Қозы, аңшы, бор, нан т.б. сөздерден дыбыс құрамын, нан т.б. сөздерден дыбыс құрамын, буын санын айтады.

«Кім білгіш ойыны?»

Тақтадан әріптер көрсетіледі, балалар текшені көтеру арқылы дауысты немесе дауыссыз дыбыс екенін ажыратады.

- Дауысты дыбыстарға қызыл текше.
- Дауыссыз дыбыстарға көк текше көтеру арқылы ажыратады.

«Жоғалған әріптер»

I топқа:

ЖА... ҒАҚ

Л Р С М Ң

II топқа:

СА... АТ

Ш Ғ Р С Т

Шыққан сөздерді буынға бөліп айтады.

Мазмұны

Кіріспе	3
1. Білім мазмұнын жаңарту аясында мектепке дейінгі даярлық сыныптарының (нөлдік сыныптар), 1-сыныптардың пәндері бойынша оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері.....	5
2. Мектепке дейінгі даярлық сыныптарында (нөлдік сыныптар), 1-сыныптарда оқытудың формалары мен әдістері	10
3. Білім мазмұнын жаңарту шеңберінде мектепке дейінгі даярлық сыныптарының (нөлдік сыныптар), 1-сыныптардың пәндері бойынша білім беру процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.....	24
Қорытынды	42
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	45
Қосымша.....	46

Введение

Дошкольный возраст – это наиболее благоприятный возраст для развития и обучения ребёнка. Это обусловлено ускоренным развитием необходимых для данного периода психофизиологических функций. Ребёнка отличает острота и свежесть восприятия, любознательность и яркость воображения. Важное место занимает развитие мышления и процесс развития речевого восприятия. Конечно, важно развивать не только речь, но и способность слушать и слышать, понимать различие между буквами и звуками, умение пересказывать и самому составлять рассказы. У многих детей проявляется ранний интерес к обучению грамоте, и формируются предпосылки для этого.

На протяжении многих лет педагоги, методисты, ученые, психологи ищут пути решения проблемы преемственности дошкольного и начального образования. Однако и в наши дни она не утратила остроты. Создание классов предшкольной подготовки – это способ практического решения этой проблемы.

При реализации программы предшкольной подготовки необходимо ориентироваться на следующие важнейшие требования: необходимость получения реального результата обучения, определенного учебной программой; учет индивидуальности ребенка, его возрастных особенностей; формирование эмоционального благополучия, развитие интереса к занятиям, желания посещать организацию дошкольного образования, а в будущем – школу.

Организация процесса обучения должна подчиняться определенным педагогическим требованиям, учет которых будет способствовать более эффективному достижению поставленных целей, а также созданию благополучного эмоционально-психологического климата в детском коллективе. В зоне особого внимания педагога должен быть учет психофизиологических особенностей и возможностей детей дошкольного возраста. Это проявляется в следующем:

1) нельзя предъявлять детям требования, которые они не могут выполнить, так как это препятствует формированию положительной учебной мотивации ребенка: положительное отношение к деятельности, проявление интереса к ней, и как следствие этого – успешность самой деятельности;

2) необходимо учитывать, что ведущей деятельностью этого периода развития ребенка является игровая, и поэтому именно игра должна стать приоритетной формой организации образовательного процесса на уровне предшкольной подготовки;

3) следует создать условия для диалогического общения детей, в частности, развивать навыки коммуникации. Потребность в общении со сверстниками – особая черта детей этого возраста, именно в процессе этой деятельности происходит развитие многих коммуникативных умений, необходимых для обучения в дальнейшем в школе;

4) педагог должен знать индивидуальные особенности каждого ребенка и учитывать их в процессе обучения: темп деятельности, особенности внимания,

памяти; отношения со сверстниками, индивидуальные эмоциональные проявления.

При подготовке конкретного занятия педагог должен:

- планировать этапы обучения, обеспечивающие сформированность у каждого ребенка необходимых знаний, умений;
- прогнозировать ожидаемые результаты, на основе которых планируются последующие занятия;
- предусмотреть разные организационные формы проведения занятий (парная, групповая, коллективная), а также индивидуальную работу каждого ребенка;
- учитывать необходимость возвращения (повторения) изученного в новых создаваемых (игровых) ситуациях;
- предусмотреть взаимосвязь занятий и свободной игровой деятельности.

В соответствии с тем, что Министерством образования и науки РК изучение Букваря переносится на уровень дошкольного образования, точнее, в предшкольную подготовку (нулевые классы), особое внимание в разработанных методических рекомендациях уделено обучению грамоте.

1. Особенности организации обучения по предметам классов дошкольной подготовки (нулевые классы) и 1 классов в рамках обновления содержания образования

Система формирования единого пространства развития ребенка дошкольного возраста нацелена на обеспечение преемственности дошкольного и начального уровней образования.

Основной целью дошкольной подготовки детей является общее, интеллектуальное, физическое развитие детей дошкольного возраста, обеспечение их готовности к усвоению знаний, формирование у ребенка личностных качеств для успешной учебной деятельности.

Организация и проведение занятий в дошкольных классах осуществляется на основе образовательной программы и Типового учебного плана.

Как отмечалось выше, в рамках обновления содержания образования Министерством образования и науки РК разработан Типовой учебный план дошкольного воспитания и обучения (далее – ТУП). В соответствии с этим ТУПом Букварь переносится на уровень дошкольного образования. В настоящее время уже подготовлена Типовая учебная программа «Букварь», и обучение по ней начнется с 2020 года. Соответственно были внесены изменения в Типовую учебную программу «Обучение грамоте» для 1 класса.

Раннее обучение чтению детей дошкольного периода при правильно подобранной методике и с использованием специальных наглядных пособий обеспечивает формирование условий для успешного обучения в школе.

Овладение началами грамоты – важный этап в умственном и речевом развитии детей. Обучаясь чтению, печатанию, дети учат довольно сложную систему графических символов – букв, обозначающих звуки речи, делят предложения на слова, слова на слоги, а слоги на звуки. Приобретая элементарные технические навыки чтения, учатся понимать смысл написанных слов, коротких предложений.

Обучение чтению способствует развитию произвольности психических процессов, т. к. усвоение грамоты обусловлено высокой степенью произвольности акта чтения: необходимо произвольно сосредоточить зрительное внимание на читаемом отрезке слова и распределить внимание на всем читаемом слове или предложении.

Ознакомление с графическими знаками (буквами) помогает наглядно увидеть, что наша речь состоит из слогов, слов, предложений. Знакомство с буквами при помощи рисунков-символов, шуточных стихов способствует формированию оптико-пространственного образа букв. Печатанье букв, слогов, слов, предложений стало возможным при достаточном развитии тонкой моторики.

Методы и приемы, использованные при обучении чтению, способствуют развитию у детей познавательных способностей, что позволит в дальнейшем избежать ошибок при чтении и письме во время обучения в школе.

В дошкольном возрасте ребенок все чаще познает мир за пределами своей семьи. Усложняется содержание общения с окружающими людьми, увеличивается число видов деятельности, которыми овладевает ребенок. Основная тенденция дошкольного возраста выражается в возникновении стремления ребенка быть таким же, как взрослый. Однако сами взрослые не всегда готовы принять данную позицию ребенка, запрещая ему манипулировать многими предметами быта. Подражая взрослым, ребенок проявляет самостоятельность, приучается к общественно полезному труду. Потребность «быть как взрослый» удовлетворяется в сюжетно-ролевой игре, наиболее сложном виде деятельности, который ребенок осваивает на протяжении дошкольного возраста. Поэтому, когда ребенок на просьбу родителей что-либо сделать, отвечает, что еще не доиграл, нужно посмотреть, во что именно играет ребенок. В играх дети проигрывают роли и ситуации, которые видят в реальной жизни. Важную роль в жизни ребенка-дошкольника играет сверстник. У детей формируются относительно устойчивые симпатии, складывается совместная деятельность. Общение со сверстником – это общение с равным себе, оно дает возможность ребенку познавать самого себя. В результате осуществления этой деятельности ребенок производит не только какой-то продукт, отображая в нем свои впечатления и опыт жизни, но также развивает моторику, воображение, внимание, память и другие познавательные процессы. В этом плане продуктивные виды деятельности сходны с игрой.

В дошкольном возрасте развиваются также элементы трудовой и учебной деятельности. Труд детей состоит в том, что они выполняют поручения взрослых, подражая им, выражают интерес к процессу деятельности. Очень важно взрослым именно в этот период поощрять труд ребенка. При этом нельзя критиковать сделанную работу. Важно не то, как ребенок ее сделал, а то, насколько ему это нравилось делать. Если родители в дальнейшем будут поощрением подкреплять желание работать, то в дальнейшем это закрепится и ребенок с удовольствием будет выполнять любую работу. Важно при этом оценивать труд ребенка, отмечая, что у него получилось хорошо, а что не очень, обязательно подчеркивая при этом, что в следующий раз обязательно получится.

Элементы учебной деятельности проявляются в умении ребенка слушать и слышать взрослого, следовать его советам, действовать по образцу и по правилу, в осознании способов выполнения действий. В дошкольном возрасте происходят значимые изменения в познавательной сфере ребенка. Образный характер мышления, специфичный для дошкольного возраста, определяется тем, что ребенок устанавливает связи и отношения между предметами, прежде всего, на основе непосредственных впечатлений. Сформированность навыков учебной деятельности поможет дошкольнику в его последующей школьной жизни.

Часто родители, воспитатели и, к сожалению, педагоги думают, что если ребенок перед школой умеет читать, писать и считать, то успех ему обеспечен. Однако практика показывает, что часто читающий, пишущий и считающий ребенок, с легкостью приступив к учебе, вдруг, совершенно неожиданно для родителей, начинает снижать свои успехи. Очень важно, чтобы к моменту поступления в школу ребенок был зрелым не только в физическом и социальном отношении, но и достиг определенного уровня умственного и эмоционально-волевого развития. Учебная деятельность требует необходимого запаса знаний об окружающем мире, сформированности элементарных понятий.

Ребенок должен владеть мыслительными операциями, уметь обобщать и дифференцировать предметы и явления окружающего мира, уметь планировать свою деятельность и осуществлять самоконтроль. Важно положительное отношение к учению; способность к саморегуляции поведения и проявление волевых усилий для выполнения поставленных задач. Кроме этого, необходимо наличие у ребенка внутренней мотивации, побуждающей к учению. Имеется в виду не тот естественный интерес, который проявляют дети-дошкольники к школе. Речь идет о воспитании действительной и глубокой мотивации, которая сможет стать побудительной причиной стремления к приобретению знаний.

Не менее важным являются коммуникативные навыки (слушание (аудирование), говорение, чтение, письмо), развитие мелкой моторики руки и зрительно-двигательной координации.

От того, как ребенок подготовлен к школе, зависит успешность его адаптации, вхождение в режим школьной жизни, его учебные успехи, психофизическое самочувствие. Доказано, что у детей, не готовых к систематическому обучению, труднее и дольше проходит период адаптации, приспособления к учебной (а не игровой) деятельности. У этих детей слабо развиты связная речь и умственные способности – они не умеют задавать вопросы, анализировать и синтезировать. Развитие речи ребенка – это главная и приоритетная задача педагогов, работающих с детьми дошкольного возраста.

Тенденция к снижению возрастных рамок начала обучения детей чтению имеет вполне объективное основание: внедряются стандарты школьного образования, расширяется программа начальной школы, успешность освоения их зависит от подготовки, интеллектуального развития ребенка, умеющего читать.

Несмотря на наличие обширной литературы по данной проблеме, недостаточно обоснованы возможности обучения дошкольников грамоте.

Обучение грамоте – это целенаправленный, систематический процесс по подготовке к овладению письмом и чтением. Чтение и письмо – виды речевой деятельности, основой для которых является устная речь. Основой для обучения грамоте является общеречевое развитие детей. Поэтому при подготовке к обучению грамоте важен весь процесс речевого развития детей в детском саду: развитие связной речи, словаря, грамматической стороны речи, воспитание звуковой культуры речи.

Учебная программа «Букварь» рассчитана на один год обучения. Основная цель уроков грамоты – формирование навыков слушания (аудирования), говорения, чтения, письма. Решение данных задач осуществляется в условиях интегрированного урока, в котором выделяются модули слушания, развития речи и письма в их взаимосвязи и единстве.

Основной целью обучения является работа над звуковой культурой речи детей, а основным содержанием – звуко-слоговой анализ слов. Проводится целенаправленная работа по развитию мышления, внимания, памяти, по усвоению зрительного образа каждой печатной буквы.

Задачи 1-го полугодия обучения:

- формирование у детей общей ориентировки в звуковой системе языка;
- формирование элементарных навыков звукового анализа.

Задачи 2-го полугодия обучения:

- формирование элементарных навыков анализа и синтеза предложений разной конструкции;
- ознакомление со всеми буквами русского алфавита;
- развитие умения выкладывать слова и предложения из букв разрезной азбуки;
- овладение детьми слоговым и слитным способами чтения.

Следуя рекомендациям Л.С. Выготского, обучение грамоте нужно начинать в период становления психических функций дошкольника. Наиболее эффективным для использования богатых возможностей ребенка в освоении грамоты является возраст 5-7 лет, так называемый период «языковой одаренности» особой восприимчивости дошкольника к речи. Необходимо вовремя удовлетворять познавательный интерес ребенка и направлять его желание и волю на овладение важными для школьного обучения умениями: проводить анализ, синтез, сравнение, обобщение. Новизна программы заключается в том, что обучение будет происходить в игре. Содержание программы предусматривает обогащение детей специальными знаниями, умениями и навыками, необходимыми для успешного овладения письмом и чтением.

Концепция А. Венгера о развитии способностей ребенка дошкольного возраста, содержащая утверждение, что главное в обучении грамоте – это развитие способностей, позволяющих ребенку самостоятельно анализировать, моделировать, находить решения в новых ситуациях, осознанно относиться к собственной деятельности, а не только формирование знаний, навыков и умений.

В соответствии с теорией А. В. Запорожца о самоценности дошкольного периода развития основной путь развития ребенка – это путь обогащения, наполнения наиболее значимыми для дошкольника формами и способами деятельности.

Д.Б. Эльконин, разработавший концепцию, основанную на теории поэтапного формирования умственных действий, считал, что чтение есть воссоздание звуковой формы слова на основе его графического обозначения.

Исследования лингвистов, психологов, педагогов (Л.А. Венгер, С.В. Мухина, Д.Б. Эльконин и др.) показали, что дети пятилетнего возраста наиболее восприимчивы к обучению грамоте, т.к. их отличает острота и свежесть восприятия, любознательность и яркость воображения.

В педагогической теории и практике накоплен определенный опыт по раннему обучению дошкольников чтению (Г. Доман, Н.А. Зайцев, М. Монтессори, Л.Н. Толстой, П.В. Тюленев, К.Д. Ушинский, Д.Б. Эльконин).

Одним из важнейших критериев готовности ребенка к школе является развитие фонематического слуха, которые включает:

- умение выделять заданный звук в потоке речи;
- умение определять позицию звука в словах (в начале, в середине, в конце);
- владение навыками звукового разбора слов: различие гласных и согласных звуков, звонких и глухих согласных, твердых и мягких согласных;
- умение членить слова на слоги;
- умение составлять предложения из 3-4 слов;
- умение составлять рассказы по серии картинок, по сюжетной картинке, рассказ на заданную тему;
- умение составлять рассказы о предметах (по плану, предложенному взрослым);
- самостоятельно, выразительно, последовательно передавать содержание небольших литературных текстов.

Обучение грамоте носит общеразвивающий характер, способствует развитию активной мыслительной деятельности, работоспособности, нравственно-волевых и эстетических качеств личности ребенка.

Особое внимание уделяется игровым приемам и дидактическим играм, которые составляют специфику обучения дошкольников и являются существенным компонентом этого обучения.

2. Формы и методы обучения в классах дошкольной подготовки (нулевые классы) и 1 классов

Форма организации учебной деятельности определяется педагогом с обязательной ориентацией на интеграцию игровой и учебной деятельности детей. При этом занятия в дошкольном возрасте являются средством, обеспечивающим желательное направление и уровень развития ребенка, а не самоцелью образовательного процесса.

Для успешного обучения чтению и письму в дошкольный период необходимо развивать речь, учить слышать правильно, произносить и различать звуки, тренировать мелкую моторику, воспитывать аккуратность в работе. Также необходимо развивать умение слушать, запоминать, понимать смысл сказанного и прочитанного, уметь выражать свои мысли, грамотно строить своё высказывание, при этом уметь ориентироваться на листе и планировать свою работу. К тому же систематические упражнения со звуками играет роль речевой гимнастики, способствующей выработке координированных движений органов речи, развитию речевого дыхания, голоса и дикции. Организация учебной деятельности основана на системно-деятельностном подходе, чтобы ребёнок одновременно учился и играл, так как игровые моменты в дошкольном возрасте поддерживают работоспособность детей.

Организованная учебная деятельность (далее – ОУД) направлена на развитие фонематического восприятия, что является основой для успешного обучения чтению и письму. Развитие фонематического восприятия поможет предупредить дисграфию (нарушение процесса письма, проявляющееся в повторяющихся, стойких ошибках, которые обусловлены несформированностью высшей психической деятельности, участвующей в процессе письма; данное нарушение является препятствием для овладения учениками грамоты и грамматики языка) и дислексия (одна из распространенных проблем обучения у детей, которая проявляется специфическим расстройством чтения).

Это очень важно на этапе подготовки к школе, так как в последние годы речевые ошибки всё чаще наблюдаются у младших школьников. Содержание занятий ориентировано на психическую защищённость ребёнка, его комфорт и потребность в эмоциональном общении друг с другом и педагогом.

Все чаще используемая предметная интеграция сюжетно-тематической организации занятий способствует спонтанному развитию лексико-грамматического строя и связной речи, поддержанию положительного эмоционального состояния детей, интереса и внимания, а значит, лучшей результативности в усвоении знаний. Основное отличие этой системы состоит на том, что все занятия подчинены одной теме или сюжету, все задания и упражнения взаимосвязаны и дополняют друг друга. Положительным моментом является и то, что задания направлены на включение в работу всех анализаторных систем. Неоднократность использования наглядного материала

по всем лексическим темам способствует переходу образов представлений в образы-понятия, что важно для последующих этапов обучения и способствует развитию наглядно-образного мышления младших школьников.

Учитывая специфику детей дошкольного возраста, предлагаемый материал легче усваивается в рамках сюжета сказки, путешествия, приключения, игры. Дети, играя, постигают понятия «звук», «слог», «слово», «предложение». Ненавязчиво происходит закрепление правильного произношения и употребления звуков в речи, идёт развитие лексико-грамматического строя и связной речи во время участия ребёнка в сочинении сказок, стихов, чистоговорок.

Занятия, проводимые и организуемые по единой теме или сюжету, способствуют:

- развитию всех компонентов речи;
- формированию навыка звуко-слогового анализа и синтеза;
- развитию познавательных процессов;
- воспитанию нравственно-эстетических чувств.

Обучение детей звуковому анализу слов начинается с определения последовательности звуков в нём. Формированию представления о звуковом составе помогает иллюстративный материал и модель-схема. Рисунок помогает ребёнку визуально воспринимать предмет, название которого анализируется. Схема даёт возможность определить качество звуков в слове. Модель слова, которая получается в результате его звукового анализа, отражает отдельные звуки и их последовательность.

Самое пристальное внимание необходимо сосредоточить на обучении детей последовательному интонационному выделению звуков в слове, что является основой будущего грамотного, без пропусков письма. При проведении звукового анализа необходимо следить за тем, чтобы дети после интонационного выделения звука в слове могли изолированно назвать его так, как он звучит в слове. Дети знакомятся с гласными звуками, узнают, что при произношении этих звуков воздух не встречает преграды. Воздух при произношении гласных звуков легко «выходит» изо рта. Не следует при этом акцентировать внимание на сильное различие графических изображений от звуков, таких, как йотированные буквы (я, ё, ю, е). Чрезмерное акцентирование на двойственное значение этих букв приводит к неправильному восприятию и письму слов под диктовку.

На следующих занятиях дети узнают о согласных звуках, произношению которых всегда что-то «мешает» – губы, зубы, язык и воздух не всегда выходит через рот. Сравнение звуков по их произношению, проводимое в занимательной форме игры, помогает детям быстро уловить разницу между гласными и согласными звуками и способами их произношения. Проводя звуковой анализ слов, нужно следить за правильным употреблением терминов «гласный», «твёрдый согласный», «мягкий согласный» звуки.

Для того, чтобы научиться читать, ребёнку нужно сделать два важных открытия: сначала обнаружить, что речь «строится» из звуков, а потом открыть

отношения звука и буквы. Главная задача всей работы – сделать для ребенка слово, его звуковую оболочку не только ощутимой, но и привлекательной, интересной. Когда дети в игровом, звукоподражательном действии научились протягивать, усиливать, выделять отдельные звуки в словах, различать гласные и согласные, твердые и мягкие согласные, ставится новая задача запомнить знак, которым записывается на письме данный звук. Для более легкого запоминания букв хорошо их конструировать из палочек, лепить из пластилина, рисовать их на листе бумаги, штриховать, обводить образец буквы и т.д. Обучение чтению предполагает научить детей читать на уровне индивидуальных возможностей каждого ребёнка. В то же время проводится и целенаправленная работа по обогащению, активизации речи, пополнению словарного запаса, совершенствованию звуковой культуры, уточнению значений слов и словосочетаний, развитию диалогической речи.

Развиваются чувствительность к смысловой стороне языка, речевой слух, формируется правильное звуко- и словопроизношение. Дети учатся правильно составлять предложения, составлять рассказы по картинке, по данному началу, грамотно формулировать ответы на вопросы и т.д. В результате этих упражнений ребенок учится переносить сформированные речевые навыки на новый материал, умению пользоваться ими в самостоятельной речи. Навыки самостоятельных связных рассказов формируются в течение довольно длительного времени и требуют терпения, настойчивости, внимания и такта со стороны взрослого. Очень важно следить за тем, чтобы самостоятельные высказывания ребенка были логичные, последовательные и грамматически правильно построенные.

Совершенствование навыков чтения, формирование языкового чутья происходит в играх различной сложности и направленности. С помощью игр со звуками и буквами поддерживается стойкий интерес к занятиям и желание узнавать новое. Учителю следует подбадривать ребенка, хвалить его если не за точность и правильность выполнения задания, то за старание, желание работать.

Уровень и качество сформированности связной речи – это отражение той речевой среды, в которой воспитывается ребенок, начиная с самого рождения. Поэтому родителям необходимо тщательно следить за чистотой, точностью и выразительностью собственной речи.

Наряду с игрой, существенную роль в психическом развитии детей старшего дошкольного возраста оказывает продуктивная деятельность – рисование, лепка, аппликация, конструирование. Каждая из перечисленных выше работ характеризуется направленностью на получение продукта, обладающего определенными заданными качествами. Ребенка старшего дошкольного возраста больше привлекает процесс, требуется учить добиваться нужного результата.

Методы обучения многогранны. Они направлены не только на усвоение знаний, но и на развитие детей, обращены к пробуждению не только ума, но и эмоциональной сферы. Создание высокого эмоционального тонуса в процессе

обучения — это необходимое условие для получения знаний, т. к. пережитые знания становятся убеждением. Активно используются вариативные формы обучения.

Фронтальная форма: подача учебного материала всему коллективу детей, на этих занятиях важен «эффект эмоционального воздействия и сопереживания», что приводит к повышению умственной активности, побуждает ребенка к самовыражению (интегрированные и итоговые занятия, интеллектуальные игры).

Индивидуальная форма: используется при возникновении затруднения, не уменьшая при этом активности детей и содействуя выработке навыков самостоятельной работы. В индивидуальных занятиях нуждаются дети с явно выраженными способностями к той или иной деятельности, дети с доминирующим познавательным интересом.

Подгрупповая форма: предоставляется возможность самостоятельно построить свою деятельность на основе принципа индивидуализации, сознательности и активности, ощутить помощь со стороны друг друга, учесть возможности каждого на конкретном этапе деятельности. Всё это способствует более быстрому выполнению задания. Особым приёмом при организации этой формы работы служит использование ориентировки детей на создание подгрупп с учётом их личных отношений и опыта работы. Для этого группа распределяется на более маленькие подгруппы. Основанием для комплектования могут быть личные симпатии детей, общность их интересов, но ни в коем случае не совпадение в уровнях развития.

Парная работа – это базовый процесс коллективного способа обучения. При парной работе используются разные типы коммуникаций. Такая организация работы позволяет ученику легко переключаться от одной темы к другой. Например, высокофункциональный ребёнок, освоив тему быстрее, получает возможность обучить другого, развивая при этом свои коммуникативные возможности.

В процессе обучения детей на раннем этапе согласно программе используются следующие основные методы: активное обучение, словесный, системно-деятельностный, наглядный, проблемный, частично-поисковый, технологии развития критического мышления.

В рамках обновления содержания образования наиболее эффективными являются активные методы обучения. Это методы, которые побуждают учащихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом. Активное обучение предполагает использование такой системы методов, которая направлена главным образом не на изложение преподавателем готовых знаний, их запоминание и воспроизведение, а на самостоятельное овладение детьми знаниями и умениями в процессе активной мыслительной и практической деятельности.

Словесный метод – метод устного изложения материала: рассказ, беседа, работа с учебником (печатное слово). Традиционно этот метод используется для передачи учебной информации. Но в процессе беседы (рассказа) можно не

только передавать информацию, но и отвечать на возникающие вопросы детей, а продуманной системой вопросов педагога вызывать их мыслительную активность.

Системно-деятельностный метод – метод реализации личностно ориентированного и индивидуально-дифференцированного подхода к учащимся, организация групповой деятельности школьников (работа в парах, в группах постоянного состава, в группах сменного состава) и самостоятельной работы детей, которые через деятельность самостоятельно добывают знания.

Наглядный метод – это метод корректного использования наглядно-информационного материала, который способствует эффективному освоению программного материала и служит для дальнейшей мотивации детей на самостоятельное добывание знаний.

Проблемный метод – постановка и решение проблемных вопросов, создание проблемных ситуаций. Типы проблемных ситуаций, используемых на уроках: ситуация неожиданности; ситуация конфликта; ситуация несоответствия; ситуация неопределенности; ситуация предположения; ситуация выбора. Этот метод позволяет детям самостоятельно принимать решения и оценивать свои действия.

Частично-поисковый метод – это метод, который направляет детей на индукцию добываемой информации, умение осуществлять анализ и синтез, а также применять полученные знания и умения на практике.

Критическое мышление – это мышление самостоятельное, которое начинается с постановки вопросов, требующих решения. Критическое мышление – это точка опоры для мышления человека, это естественный способ взаимодействия с идеями и информацией. Критическое мышление означает мышление оценочное, рефлексивное. Это открытое мышление, не принимающее догм, развивающееся путем наложения новой информации на жизненный личный опыт. В этом и есть отличие критического мышления от мышления творческого, которое не предусматривает оценочности, а предполагает продуцирование новых идей, очень часто выходящих за рамки жизненного опыта, внешних норм и правил.

Вышеуказанные методы предполагают применение различных форм организации образовательного процесса. Методы и приемы всегда должны соответствовать возрастным возможностям детей.

Формы организации образовательного процесса.

В качестве форм организации образовательного процесса применяются:

- дидактическая игра;
- игры-задания;
- «изюминки» (интеллектуальная разминка, шаржи, эпиграммы);
- сюрпризные моменты;
- использование ИКТ;
- творческая мастерская (рисование, лепка);
- день открытых дверей (для родителей);
- мозговой штурм;

- «светофор»;
- «мудрый совет».

Обучение пятилетних детей имеет свою специфику. Ведущей деятельностью дошкольников является игровая деятельность. В связи с этим все применяемые технологии, методики и методы обучения должны быть ориентированы на игру как вид деятельности дошкольника. Подготовка к чтению должна заключаться в актуализации познавательных потребностей ребенка.

Игровая деятельность является ведущей в 5-летнем возрасте, и она также позволяет удовлетворять основные познавательные потребности ребёнка и обеспечивает процесс его развития. Игры делятся на две большие группы – ролевые (творческие) и дидактические (игры с правилами).

Дидактические игры – более привычный метод обучения и вид игровой деятельности. Главное значение этих игр заключается в следующем: значительно повышается познавательный интерес детей обучению грамоте; каждый урок становится более ярким, необычным, эмоционально насыщенным; активизируется учебно-познавательная деятельность самих детей.

Дидактическая игра может использоваться на всех уровнях обучения, выполняя различные функции. Место игры в структуре урока зависит от той цели, с которой ее использует педагог. Например, в начале урока дидактическая игра может применяться для подготовки детей к восприятию учебного материала, в середине – с целью активизации учебной деятельности детей или закрепления и систематизации новых понятий.

На уроках обучения грамоте большая роль отводится звуковому анализу слова: умению различать гласные и согласные звуки, ориентироваться в звуковой структуре слова, подбирать слова к предложенным моделям.

В процессе этой работы особое внимание учитель должен уделить дидактическим играм, так как их основная цель – обучающая. В ходе такой игры ребенок должен правильно выполнить предложенное задание, а игровая ситуация или персонаж помогает ему в этом.

Очень важно, чтобы каждая игра имела основные структурные элементы, и был подведен ее результат.

Содержание игры и её условия должны обеспечивать стимуляцию познавательного интереса и познавательной активности и способствовать формированию определённых умений и навыков. Это позволит обеспечить плавный переход к учебно-познавательной деятельности и её развитие на основе игровой деятельности.

Заучивание стихотворений о букве, небольшой рассказ-беседа, рассматривание, наблюдение – «На что похожа буква», воссоздание из силуэтов, словесные игры, дидактические игры: «Кто здесь живёт?» (составить животное из букв разрезной азбуки), «Цепочка слов», «Бросаемся слогами», «Поиск» (ищем предметы с заданным звуком, сочетание предмета и надписи, записывание слов самими детьми маркерами на магнитных досках), «Дополни

предложение» (или игра «Скажи наоборот»), «Буква-картинка-слово», плакаты-объяснялки, работа с тетрадами для чтения (использование книжек-малышек, чтобы дети отличали набор предложений, от рассказа).

Развивая фонематический слух малышей, необходимо систематически выделять, узнавать, различать фонемы родного языка, т. к. хорошо развитый фонематический слух – существенная предпосылка правильного чтения и письма.

Важнейшую роль играет анализ и синтез звуков. Здесь используется артикулирование звуков, договаривание незаконченного слова, подбор слов с изучаемым звуком и определение его места в слове, чтение слов по подобию, наращивание гласных и согласных в начале и в конце слова, присоединение согласной от первоначального слова ко второму, замена одного звука в слове другим, чтение анаграмм и др.

Широко используется приём сравнения при ознакомлении детей с мягкими согласными, мягкость которых подчеркнута определёнными гласными и Ъ, с Ъ и Ь разделительными знаками.

Дети с увлечением печатают буквы, слоги, слова, как по точечному образцу, так и выполняя задания: «Допиши слово», «Допиши предложение». Эта работа вносит осмысленность в процесс овладения чтением и, кроме того, развивает мускульную память.

Чтобы повысить познавательный интерес и сделать урок продуктивнее, можно использовать прекрасный фильм о буквах и звуках «Азбука - Малышка», презентации «Учим буквы». Неотъемлемой частью урока является лента букв, к которой во время букварного периода обращаются практически на каждом уроке. Использование данной ленты позволяет решать несколько задач: ребенок может упражняться в запоминании графического облика букв, тренироваться в соотношении звука и буквы; может классифицировать алфавит по различным параметрам (гласные, согласные; согласные звонкие и глухие), причем классификация происходит с опорой на цветовое решение (яркий образ сосредотачивает внимание).

Одной из формы организации образовательного процесса является применение на занятиях информационно – коммуникационных технологий.

При обучении чтению в 1 классе на уроках обучения грамоте можно использовать электронное учебное пособие «Азбука». Пособие содержит разнообразный интересный иллюстрированный и озвученный материал для звуко - буквенного анализа слова, слоговой структуры слова, изучения некоторых орфограмм. Яркие рисунки, необычные, интересные задания, включённые в «Азбуку», способствуют повышению интереса к родному языку у младших школьников, позволяют в игровой форме познакомиться с учебным материалом, предоставляют широкие возможности для самоконтроля и учебной рефлексии.

Что дают такие уроки:

- повышение мотивации к учению;

- существенное улучшение качества знаний за счёт повышенного интереса детей к учению;
- за счет использования яркого наглядного материала облегченное восприятие даже самого трудного материала;
- развитие наглядно-образного, информационного мышления;
- формирование умений анализировать, сопоставлять события, действия, строить свои личные предположения и догадки на основе полученных знаний;
- Развитие навыков самообразования и самоконтроля, повышение активности и инициативности.

Наиболее эффективными приемами активного обучения учащихся 1-го класса являются:

- нетрадиционное начало традиционного урока – эмоциональный настрой на урок (эпиграф, костюмированное появление, видеофрагмент, ребус, загадка, анаграмма), выяснение целей, ожиданий, опасений;
- постановка и решение проблемных вопросов, создание проблемных ситуаций. Типы проблемных ситуаций, используемых на уроках: ситуация неожиданности; ситуация конфликта; ситуация несоответствия; ситуация неопределенности; ситуация предположения; ситуация выбора;
- организации релаксации и подведения итогов;
- презентации учебного материала – использование информационных технологий, электронных учебных пособий, интерактивной доски и др.;
- использование индуктивных и дедуктивных логических схем;
- использование форм так называемого интерактивного обучения или их элементов: «метода проектов», «мозгового штурма», «интервьюирования различных персонажей»;
- элементы-«изюминки» (обучающий рассказ, интеллектуальная разминка, шаржи, эпиграммы);
- реализация личностно - ориентированного и индивидуально-дифференцированного подхода к учащимся, организация групповой деятельности школьников (работа в парах, в группах постоянного состава, в группах сменного состава) и самостоятельной работы детей.

Динамично помогают начать урок такие методы, как «Галерея портретов», «Улыбнемся друг другу», «Поздоровайся локтями».

Дети, выполняя задание, должны коснуться, улыбнуться, назвать имена как можно большего количества одноклассников. Такие забавные игры позволяют весело начать урок, размяться перед более серьезными упражнениями, способствуют установлению контакта между учениками в течение нескольких минут.

Учебная деятельность по Букварю для дошкольных классов организована по разделам обучения, которые состоят из подразделов и содержат в себе цели обучения в виде ожидаемых результатов.

Цели обучения, организованные последовательно внутри каждого подраздела, позволяют педагогам планировать свою работу и оценивать достижения детей, а также информировать их о следующих этапах обучения.

Раздел «Слушание (аудирование) и говорение» содержит следующие подразделы:

1) «Ориентирование в звуковой форме слова».

Данный подраздел знакомит детей со звуковым строением слова.

Нужно научить их воспринимать слово не как единый звуковой комплекс, а как некое структурное образование, состоящее из отдельных звуков, т.е. научить слышать в слове отдельные звуки. Способом выделения звука в слове является особое произношение слова – с интанационным, особо подчеркнутым выделением в нем произнесение звука. Слово следует произносить слитно, нельзя отрывать один звук от другого. В данном случае артикуляция начинает играть особую роль, выполнять функцию ориентировки в слове.

Умение произносить слова с интонированием звука закрепляется в игровых заданиях, которые учат определять, на каком месте находится нужный звук – в начале, середине или конце слова.

В подразделе «Понимание содержания прослушанного материала» развивается и обогащается словарный запас детей.

Можно использовать на занятиях также предметные картинки, т.к. у детей развивается наглядно-образное мышление.

Формирование навыков речевого этикета детей происходит при активном использовании разнообразных методов и приемов:

1) приучение: педагог дает детям речевой образец и приучает к этому образцу, контролируя точность выполнения ими того или иного правила. Например, демонстрирует красоту и правильность поведения за столом; эстетику доброжелательного общения взрослого и детей во время игры, занятия, разговора со старшими и сверстниками;

2) упражнения: многократно повторяется то или иное действие, отрабатывается до машинального, сознательно не регулируемого. Но отрабатывать любое действие следует на основе осознания ребенком его необходимости и разумности. Например, мы приучаем ребенка к правильному использованию столовых приборов. Прежде всего, объясняем ему, как удобно и красиво держать их в руках, почему их следует использовать и т.д. Учим, правильно взять нож и вилку в руки, разрезать кусок мяса или колбасы;

3) воспитывающие ситуации: создаются условия, в которых ребенок стоит перед выбором речевых формул;

4) поощрение: проводится различными способами, активизирует дошкольников к обучению, к выбору правильного поведенческого шага;

5) наказание: не применяется и никогда не допускается наказание, приводящие к боли и физическому страданию;

6) пример для подражания: является своеобразным наглядным образцом и необходим ребенку. Им могут быть воспитатель, родитель, знакомый взрослый или ребенок. Литературный и сказочный герой может стать привлекательным, а значит, и желательным образцом для подражания;

7) разнообразие словесных методов: помогает более осознанному изучению поведенческих правил, но, применяя их, следует избегать скучной морализации и нотации. Рассказ реальной или сказочной истории создает эмоциональное восприятие поведенческих правил;

8) разъяснение: необходимо не только показать и рассказать, но и разъяснить, как и почему следует поступить в той или иной ситуации;

9) беседа: помогает выяснить уровень знания и понимания детьми норм и правил поведения. Ее разумнее проводить с небольшой группой в 5-8 человек, в которой каждый ребенок может высказать свое мнение. Знание возможностей детей для ведения беседы, их взглядов, убеждений и привычек поможет воспитателю правильно ее построить. Главное место в работе занимает речь воспитателя.

Раздел «Чтение» содержит следующие подразделы:

«Использование видов чтения». Отработывая запоминание и узнавание буквенного знака с детьми полезно включать упражнения для развития кинестетического восприятия (по движению руки угадывать букву), осязания (отгадывать буквы, выполненные из разных материалов, на ощупь). Запомнить и узнать букву сложнее, чем звук, т.к. необходимо выделить и сопоставить 2 признака: звучание и форму. Однако буква может стать прекрасным материалом для сенсорного развития, т. к. она обладает формой, можно рассмотреть соотношение ее элементов в плоскости.

«Извлечение необходимой информации из различных источников» можно осуществлять разными способами:

1) ориентироваться в учебнике: определять умения, которые будут сформированы на основе изучения данного раздела;

2) отвечать на простые вопросы учителя находить нужную информацию в учебнике;

3) сравнивать предметы, объекты: находить общее и различие;

4) группировать предметы, объекты на основе существенных признаков;

5) подробно пересказывать прочитанное или прослушанное; определять тему.

Раздел «Письмо» содержит следующие подразделы:

1) Составление предложений.

Как помочь ребенку понять, что предложение выражает законченную мысль?

Это можно сделать с помощью серии упражнений:

- исключение лишнего слова;

- восполнение недостающего слова;

- составление предложений из заданных слов, не требующих изменения;

- составление предложений из слов, некоторые из которых следует изменить;

- исправление ошибок на согласование, управление.

2) Соблюдение пунктуационных норм.

Какие типичные ошибки совершают дети?

1) Заглавная буква и знак препинания в конце (точка, вопросительный или восклицательный знаки) не всегда актуальны для ребенка.

2) В письменных работах некоторые дети забывают обозначать конец предложения необходимым знаком.

3) Первое слово предложения часто пишут с маленькой буквы.

3. Соблюдение графических и каллиграфических норм.

К числу методических приемов обучения каллиграфическим навыкам письма можно отнести: показ с объяснением способов написания, списывание с готового образца, копирование (обведение), воображаемое письмо (письмо в воздухе), анализ формы букв, письмо под счет (в такт счету).

Графические навыки письма относятся к сенсорным способностям, связанным с учебной деятельностью человека и обслуживающим процесс письма. Графический навык – это автоматизированный способ дифференцирования и перекодирования звуков речи (фонем) в соответствующие буквы, начертание их на бумаге и вместе с тем осознание воспроизводимых буквенных комплексов (слов).

Графический навык письма складывается из навыков, необходимых для письма (владения инструментом письма; соблюдения правильного положения тетради, посадки, движения руки), и навыков собственно письма (умения ориентироваться на образец, буквы, писать, соединять буквы, сопоставлять их по высоте, соблюдать линию строки и красную строку, владеть техникой правильного наклона и силы нажима).

Показателями сформированности графического навыка являются:

1) графическая грамотность;

2) каллиграфическая четкость и устойчивость начертания букв и их соединений;

3) связанность (безотрывность),

4) скорость письма.

Методика обучения письму. Навыки письма имеют неоспоримо большое значение в жизни и деятельности культурного человека. Подготовка детей к школе предусматривает подготовку руки к письму, т.е. развитие мелкой моторики, умение выполнять различные типы линий с учётом заданного направления, наклона, последовательности написания, ритма.

Вопрос подготовки дошкольников к овладению письмом является частью проблемы подготовки к обучению в школе, которая с каждым годом, в свете изменения содержания школьных программ, становится более актуальной.

Избежать колоссальных затрат физических, умственных, нервных сил, снизить нагрузку на ребёнка в процессе обучения письму можно, организовав подготовительную работу. Для этого необходимо создать условия для развития у детей основ каллиграфии – умение выполнять элементы букв. Для достижения данных целей в течение года следует решить следующие задачи:

Образовательные:

- формировать координацию движения пальцев кисти, предплечья и плечевого отдела руки;

- формировать правильную посадку при письме;
- ознакомить детей с правилами работы в тетрадях;
- освоить письмо элементов букв.

Развивающие:

- развивать мелкую моторику пальцев рук путём работы с карандашом, выполнение графических заданий, пальчиковых игр, штриховок, обводок;
- развивать абстрактное мышление детей, формируя навыки работы со знаками (буквами) – символами;
- продолжать развивать мыслительные процессы детей: зрительное и слуховое восприятие, память, логику. Аналитическое мышление (расчленяя и синтезируя объект), творческие способности.

Воспитательные задачи:

- воспитывать трудолюбие, добросовестность, аккуратность;
- вызвать у детей заинтересованность в освоении навыков письма;
- выработать у детей положительное отношение к письму, подвести их к осознанию того, что «писать красиво – легко и приятно».

Технология обучения письму определяется системой принципов, методов и приёмов, используемых на уроках письма. Это, прежде всего, принципы:

- поэтапного изучения;
- одновариантного (стабильного) начертания элементов букв и их сочетаний;
- логической группировки буквенных знаков;
- строгой последовательности заданий с учётом их постепенно возрастающей сложности;
- учёта индивидуального уровня и темпа развития (количество заданий, их вариантов варьируется для разных детей);
- ориентировки педагога на успешность ребёнка, выполняющего задания. Задания предлагаются таким образом, чтобы ребёнок обязательно выполнил их, справился с предложенной задачей, добился успеха.

Суть поэтапного принципа заключается в том, что обучение начертанию элемента буквы должно предваряться формированием в памяти ребёнка чёткого зрительного образа этого элемента, т.е. он должен ясно представить себе, из каких зрительных частей элемент состоит и в каких пространственно-количественных отношениях эти части находятся в нём.

Научить воспринимать в рабочей строке различные предметные образы, приближенные к конфигурации букв, и написанию печатных букв. При письме особенно важно не столько овладеть отдельными умениями, сколько сформировать весь комплекс готовности ребёнка к письму: сочетание темпа и ритма речи с движениями глаз и руки.

Системно-структурный подход к графическому материалу, т.е. алфавиту письменных букв, позволил накопить традиционный поэтапный принцип новым развивающим содержанием, так как стало возможным совокупность письменных букв русского алфавита структурировать в виде графической

системы. Основу этой системы составляют восемь элементов, т.е. структурных единиц:

- прямая линия;
- линия с закруглением с одной стороны;
- линия с закруглением с двух сторон;
- линия с петлей;
- линия с четвертным овалом;
- плавная линия;
- овал;
- полуовал.

Если форма – постоянное свойство названных выше элементов, то к их переменным свойствам следует отнести размер, пространственное положение и количество. Формирование навыков пространственного положения элементов достигается путём выполнения упражнений по заполнению рисунка основными элементами.

Принцип одновариантного (стабильного) начертания печатных и письменных букв обусловлен закономерными движениями руки при письме. Это, прежде всего, пронация – круговые замкнутые движения руки. Направленность внутрь, к плечу. Рука в процессе письма выполняет единообразные движения. Широкое использование орнаментов усиливает действие данного принципа.

Методические приёмы обучения письму:

- 1) аналитическое восприятие;
- 2) практическое конструирование элементов букв с помощью элементов шаблонов;
- 3) копирование или воспроизведение по вспомогательным (точечным) линиям элемента;
- 4) тактирование – написание элемента буквы под определённый счёт;
- 5) алгоритмизация процесса выполнения элементов букв и орнамента;
- 6) параллельное изучение букв по программе «Букварь» и выполнение основных элементов букв;
- 7) использование творческих и конкурсных заданий.

Работа детей на занятиях по письму предусматривает работу в течение первого полугодия в тетрадях в клеточку и введение во втором полугодии работы в тетрадях в косую линию.

Детям также можно предложить зрительно-двигательные операции в процессе подготовки руки к письму:

Развивающие задачи	Средства решения задач	Материал	Действия детей
Развитие представлений о пространственных отношениях	Изображение предметов, коротких и длинных линий,	Цветные карандаши, тетради, трафареты	Обводят предметы по контуру; занимаются

(контур предмета; замкнутые прерывистые линии – их высота, длина, количество)	обозначенных точками; сюжетные рисунки		штриховкой внутри контура предметов; ориентация на странице: работают сверху вниз; слева направо в плоскости листа
Развитие творческого воображения	Создание целостного образа предмета на основе его дорисовывания	Цветные карандаши	Самостоятельно дорисовывают предметы по замыслу
Развитие глазомера и координации движений руки	Изображение предметов уменьшенного размера, обозначенных точками	Цветные карандаши	Обводят предметы уменьшенной формы в рабочей строке; ведут рукой при работе по строке снизу вверх и слева направо
Развитие двигательного аппарата руки и укрепление мелких мышц кисти рук	Изображение предметов для штриховки внутри их контура	Цветные карандаши	Заштриховывают пространство внутри контура предмета

Продолжительность непрерывных графических упражнений не должна превышать у дошкольников 5 минут. При выполнении упражнений большего объёма следует организовывать краткий отдых детей, вводить упражнения для глаз. При работе необходимо проведение 2-3 физкультминуток и специальных упражнений для пальцев руки, кисти, предплечья. Необходимо не забывать оценивать успехи, а при неудачах одобрять действия ребёнка словами: «Если ты сделаешь так (показ, объяснение), то будет ещё лучше».

Всё обучение проходит в увлекательной игровой форме и образном контексте понятных ребёнку ситуаций.

К концу обучения дети должны:

- знать буквы русского алфавита;
- соотносить букву с соответствующим звуком, различать букву и соответствующий ей звук;
- различать правильно и неправильно напечатанные буквы;

- выполнять основные элементы букв: горизонтальные и вертикальные линии, параллельные и наклонные прямые (вправо и влево), овалы, линии с закруглением сверху и внизу, соотнося их со строкой;
- читать слоги, слова, предложения с изученными буквами;
- выполнять упражнения, подготавливающие к написанию элементов школьного шрифта («клубочки», «волны»...).

3. Методические рекомендации по организации образовательного процесса по предметам классов дошкольной подготовки (нулевые классы) и 1 классов в рамках обновления содержания образования

Для определения сущности подготовки к обучению грамоте следует прежде всего понять, каковы особенности письменной речи, и что является главным в процессе овладения чтением и письмом.

Чтение и письмо – виды речевой деятельности, основой для которых является устная речь. Это сложный ряд новых ассоциаций, который основывается на уже сформировавшейся второй сигнальной системе, присоединяется к ней и развивает ее

Следовательно, основой для обучения грамоте является общеречевое развитие детей. Поэтому при подготовке к обучению грамоте важен весь процесс речевого развития детей: развитие связной речи, словаря, грамматической стороны речи, воспитание звуковой культуры речи. Исследования и опыт работы учителей показали, что дети с хорошо развитой речью успешно овладевают грамотой и всеми другими учебными предметами.

Программа по букварю в дошкольных классах имеет преемственные связи с программой по обучению грамоте в начальных классах. В дошколе формируются такие качества устной речи, которые получают дальнейшее развитие в первом классе школы. Богатый словарь, умения ясно и точно выражать свои мысли, избирательно и сознательно пользоваться языковыми средствами являются предпосылками успешного обучения языку и овладения всеми учебными предметами.

Внутри каждой задачи выделяются стержневые моменты, лежащие в основе формирования коммуникативно-речевых умений и навыков. В развитии словаря – это работа над смысловой стороной слова; в монологической речи – отбор содержания высказывания, освоение способов соединения слов, предложений; в развитии диалогической речи – умений слушать и понимать собеседника, взаимодействовать с окружающими, участвовать в общем разговоре.

Ведущую роль играет формирование способности анализировать звуковой состав слов, поскольку, как уже указывалось выше, процесс чтения и письма связан с переводом графического изображения фонем в устную речь и наоборот.

При формировании представлений *о слове* можно выделить два основных момента: вычленение слова из потока речи и раскрытие слова как самостоятельной смысловой единицы.

С термином «слово» дети начинают знакомиться в средней группе в процессе общения, при выполнении разнообразных речевых упражнений по обучению звукопроизношению, обогащению словаря. Выражения «Послушай, как я скажу это слово», «Скажи слово правильно» и другие часто используются педагогом. В дошкольных классах/группах проводится специальная работа по ознакомлению детей с понятием «слово».

С целью выделения слов из потока речи используются разнообразные игровые упражнения, в которых дети словами называют разные предметы и игрушки, их свойства и качества.

Приведем пример игры:

«Поезд».

В разных местах комнаты расставляют игрушки (мишка, кукла, заяц, лиса, матрешка). Названия игрушек – это названия станций, на которых останавливается поезд. Станции объявляет машинист. Роль машиниста берет на себя взрослый, а дети, встав за машинистом, – роли пассажиров. Машинист дает сигнал, и поезд отправляется в путь, имитируя стук колес, гудок. На станции (около игрушки) поезд останавливается, и машинист объявляет ее: «Станция «Зайка», следующая станция «Кукла» и т.д. После того как поезд сделает полный круг, игра повторяется. Взрослый и дети меняются ролями. Затем игрушки выставляют на стол. Детям предлагают называть игрушки. Обращают их внимание на то, что, назвав игрушку, ребенок сказал слово («Ты назвал игрушку, сказал слово мишка. Теперь скажи это слово громко, ласково»).

С понятием «слово» можно знакомить детей средствами художественной литературы, при помощи тех произведений, в которых слову принадлежит большая роль. С этой же целью используют игры, игровые действия в которых определяются словами, которые можно или нельзя произносить: «Черное и белое», «Телефон», «Эхо», «Скажи наоборот».

Представление о слове закрепляется в разнообразных словарных упражнениях, упражнениях на словообразование. Одновременно они помогают обратить внимание ребенка на смысловую сторону слова (слово обозначает предмет, признак, действие). В формулировках заданий к упражнениям воспитатель употребляет слово: «Подбери слово, близкое по значению слову *радостный*. Скажи слово, противоположное по смыслу слову *грустный*».

Для сравнения со словами, имеющими определенный смысл, воспитатель рекомендует произнести какое-нибудь звуко сочетание, спросить, понятно ли, что оно значит. Затем пояснить: «Это не слово, а просто звуки, которые ничего не значат, не имеют смысла. Каждое слово имеет значение, смысл».

Таким образом, у детей воспитывается внимание к слову; они практическим путем усваивают значение слова, воспринимают его как самостоятельную единицу речи, начинают правильно использовать в своей речи.

Последовательность в работе по ознакомлению с предложением аналогична последовательности ознакомления со словом. Сначала необходимо выделить предложение из потока речи. С этой целью предлагается готовый или составляется вместе с детьми небольшой рассказ по картине. Рассказ произносится четко, с интонационным выделением каждого предложения: «В саду растут яблони. Дети собирают урожай. Яблоки лежат в корзине». Далее к каждому предложению ставятся вопросы: «О чем говорится вначале? Про что я

сказала? Что я сказала про сад? А потом что я сказала? Что я сказала про детей?» и т.д.

Педагог предлагает еще раз послушать рассказ, сообщает, что в нем три предложения, что наша речь состоит из предложений, мы говорим предложениями; в каждом предложении про что-то говорится. Приводит пример: «Яблоки лежат в корзине. Это предложение, в нем говорится о яблоках, о том, что они лежат в корзине».

Затем дети сами составляют предложения по игрушкам, картинкам. И всякий раз воспитатель помогает им установить, о ком или о чем составлено предложение, что в нем говорится, т.е. вычленить смысловую сторону предложения.

Важно также показать, что одну и ту же мысль можно выразить по-разному: белка прыгает по деревьям; белка ловко прыгает с дерева на дерево.

Целесообразно графически изобразить предложение, показать детям, как можно «написать» его – длинной чертой; начало предложения отмечается уголком, а в конце ставят точку: .

В дальнейшем детей упражняют в определении количества предложений в готовом тексте. Текст произносится с паузами, а дети обозначают предложения на схемах. Затем проверяется правильность выполнения задания.

Для закрепления представлений о предложении используются такие приемы, как: придумывание предложений с заданным словом; придумывание предложения, которое начиналось бы с определенного слова; составление предложения по двум картинкам; придумывание названия к картине; придумывание «веселого» предложения; сочинение короткой сказки о хитрой лисе; составление предложений по «живым сценкам».

Все эти приемы сопровождаются выделением предложений, их подсчетом, анализом смыслового содержания. Овладение словом подготавливает детей к анализу словесного состава предложения.

Особенности выделения детьми дошкольного возраста *слов из предложения* протекает чрезвычайно медленно, ориентировка ребенка на слово ограничена и неустойчива. Он часто выделяет не одно слово, а комплекс слов, повторяет услышанное предложение, не осознавая существенных признаков слова. При специальном обучении, основанном на поэтапном формировании умственных действий, успешно и довольно быстро формируются представление о словесном составе предложения и умение анализировать предложения.

Программой по Букварю предусмотрено учить детей делить предложения на слова, определять их количество и последовательность, а также составлять предложения из разного числа слов (2-4 слова).

Обучение начинается с анализа простых предложений, состоящих из 2-3 слов (Кукла сидит. Кукла держит шарик). Для анализа предложений используются наглядно-действенные методы и приемы: рассматривание игрушек, демонстрация действий с игрушками, рассматривание картин,

пространственное моделирование. Одновременно ведется работа по составлению предложений по схеме/иллюстрации/условным обозначениям.

В основе обучения лежит следующее: четкое произнесение предложения, выделение слов голосом, их количественный и порядковый счет (сколько слов, какое первое слово, какое идет потом), пространственное моделирование слов при помощи абстрактных символов (линии, полоски, квадратики). Последнее помогает ребенку понять линейность (последовательность) и дискретность (членораздельность) речи.

На первых занятиях в процессе действий с игрушками детям показывают, что про любую игрушку можно сказать разные предложения (Кукла сидит. Кукла лежит. Кукла завтракает). Предложения повторяются детьми. Затем они сами составляют предложения про игрушки. Одно из предложений произносит педагог с паузами после каждого слова. Дети в это время считают, сколько слов, какое первое слово, какое второе. Аналогичная работа проводится и с другими предложениями из 2-3 слов. В результате у детей формируются представления о том, что про каждый предмет можно сказать предложения, что предложения состоят из слов. Так складывается первичная ориентировка в анализе предложения.

С самого начала целесообразно использовать схемы. Детям объясняют, что предложение можно нарисовать, чтобы узнать, сколько в нем слов. Педагог чертит на доске линии по числу слов в анализируемом предложении и говорит: «Одна черта обозначает одно слово. Здесь три черты, значит, в предложении три слова. Первое слово обозначается не простой чертой, а чертой с уголком, в конце предложения ставят знаки препинания».

Можно применять и другие виды моделирования; каждое слово может быть изображено квадратиком, полоской, счетной палочкой. Целесообразно иметь наборы карточек со схемами разных предложений. Этими наборами дети пользуются при анализе и составлении предложений. Схемы-модели обеспечивают предметную опору при формировании навыка анализа речи, являются средством формирования обобщенных представлений о строении предложения.

С этой же целью используются пособия типа табло, линейки с открывающимися поочередно в соответствии с произнесенными словами окошками (по принципу счетной линейки). Ценность этих пособий в том, что они наглядно демонстрируют динамику, последовательность слов в предложении.

В дальнейшем дети учатся составлять и анализировать предложения из разного количества слов, называть слова последовательно и вразбивку, соотносить со схемой. Предложения дети могут брать из знакомых им сказок, составлять по предметным и сюжетным картинкам, сериям картинок.

Большое распространение получило моделирование словесного состава предложения в игре «Живые слова». Слова в этой живой модели изображают дети. В процессе игры педагог вызывает столько детей, сколько слов в предложении, и говорит каждому, каким словом он будет. Затем «живым

словам» предлагается встать последовательно, слева направо, соответственно словесному составу предложения. При назывании слов по порядку дети могут «прочсть» задуманное или произнесенное предложение. Таким образом, и в этой «живой» модели речевая действительность выделяется как объект наблюдения, изучения.

В разных вариантах игры дети учатся наблюдать за языком, видеть, что происходит при изменении порядка слов, распространении предложения путем добавления одного, двух слов, замене одного слова, составлении предложений из набора слов.

В разных вариантах этой игры как составные части используются упражнения на анализ и синтез предложений («Какое первое слово? Какое слово идет потом?»).

Один из вариантов игры предусматривает использование приема разрушения линейности речи. Это игра «Хор». Заранее подготовленные дети, изображающие предложение, произносят слова не последовательно, а одновременно, хором. Предложение, сказанное таким образом, становится непонятным. Остальные дети должны догадаться и объяснить, почему непонятно, и прийти к выводу, что предложение становится понятным, если слова следуют по порядку, одно за другим.

В другом варианте игры – «Путаница» – нарушается последовательность слов в предложении, а дети восстанавливают порядок.

Постепенно у детей формируется умение анализировать состав предложения без опоры на наглядный материал. Умственное действие анализа начинает происходить во внутреннем плане.

На протяжении всего периода обучения используются следующие приемы: четкое произнесение слов с паузой; произнесение слов под хлопки (педагогом, отдельными детьми, всеми); последовательное называние слов в предложении; подсчет слов в предложении на пальцах, с помощью счетных палочек; в громкой речи, про себя; разные варианты игры «Живые слова»; произнесение слов вразбивку; произнесение слов по рядам; шепотный анализ предложения; составление предложений из разного количества слов; составление предложений с заданным словом; составление предложений по «живой сценке» (Марат удит рыбу. Марат – рыболов), перепрыгивание через скакалку, отстукивание на барабане или бубне столько раз, сколько слов в предложении.

Таким образом, специальное обучение помогает детям преодолеть трудности, которые они испытывают при вычленении слов из состава предложений.

Первоначальное обучение чтению предполагает формирование умения читать слогами (а не по буквам), т.е. освоение плавного слогового, позиционного чтения доступных пониманию детей слов. В связи с этим ознакомление со слоговым строением слов занимает важное место в подготовке детей к обучению грамоте.

Одной из задач предшкольной подготовки является формирование у детей осознания принципа *слогового строения слова*, умений слышать и называть количество слогов в слове, определять их последовательность, составлять слова из заданных слогов.

Выполнение этой задачи облегчает то, что слог является произносительной и словообразующей единицей речи. Речь при произнесении квантована слоговым образом.

Вместе с тем, умения слогового анализа формируются не сразу, поскольку они так же, как и анализ предложения, предполагают сложные умственные действия. Дело осложняется и тем, что при обучении слоговому делению слов детей необходимо познакомить с ударением, которое не существует отдельно от слогов. Лингвисты называют слог физическим носителем ударения. Благодаря ударению слово воспринимается как звуковое единство.

Умение слышать и выделять ударный слог необходимо не только для подготовки к обучению чтению и письму, но и для усвоения орфоэпических норм, повышения общей речевой культуры, для последующего изучения родного языка в школе.

В методике обучения грамоте разработана последовательность работы по членению слов на слоги. В первую очередь, необходимо познакомить детей с термином «слог» (на первых порах употребляется выражение «часть слова», поскольку дети смешивают понятия «слог» и «слово»). Если со словами слово, звук, предложение дети часто встречаются в процессе повседневного общения, при выполнении разнообразных речевых упражнений в ходе обучения разным сторонам речи, то слово «слог» им совсем не известно.

На начальном этапе работы для анализа берутся двусложные слова, состоящие из прямых открытых слогов, произношение и написание которых совпадают (Марат, лиса). Целесообразно создавать ситуации, в которых слова произносятся нараспев, протягивая слоги («Девочка заблудилась в лесу, и ее звали громко: *Ал-ма!*», Мальчики гуляли и заигрались, мама их звала домой: *Ма-рат! Са-мат!*»). Детям предлагают повторить, как звали ребят. Таким образом они приходят к выводу, что слова произносятся не сразу, а по частям.

Ознакомление со слоговым делением слова можно строить на основе аналогии с членением предложения на слова, предлагая детям произносить слова с остановками, по частям.

Еще один интересный прием сообщения детям нового термина «часть слова» известен в школьной практике: рассказывается сказка о приключениях трех братьев; для преодоления разных препятствий они должны были сказать всего одно слово по частям. Например: «Шли они, шли. Вот перед ними каменная стена и ворота, а на воротах замок висит. Иван велел сказать братьям одно слово, но по частям: замок. Только проговорили они слово *за-мок* по частям, ворота сразу и открылись».

Сразу же вслед за восприятием и собственным произнесением слов по слогам детям дается задание сказать, сколько частей они услышали в слове

(две), какая первая, какая вторая. При этом педагог опирается не только на слуховое восприятие, но и на зрительное (сколько раз откроется рот при произнесении слова, столько в нем частей), а также тактильно-мышечные ощущения (предлагает детям поставить руку тыльной стороной ладони под подбородок: сколько раз подбородок коснется руки при произнесении слова, столько частей в слове). Тут же слово графически изображается на доске в виде горизонтальной черты, разделенной посередине небольшой вертикальной черточкой:

(возможны и другие схемы; целесообразно выбрать такую модель, которая будет использоваться потом при обучении в школе). Педагог указкой ведет по схеме, а дети хором произносят слово по частям.

Детям показывают, например, две картинки с изображениями лисы и белки, под которыми даны схемы слогового строения этих слов. Слова произносятся (хором и индивидуально) по частям, анализируются. Дети объясняют, почему под картинками одинаковые схемы (это схемы слов, разделенных на две части).

Постепенно для анализа вводят слова, состоящие из трех частей (ма-ли-на, кар-ти-на), и только потом слова односложные (сыр, дом), поскольку на них нельзя продемонстрировать, что такое часть слова. С односложными словами дети знакомятся в дидактической игре, в которой классифицируют картинки с названиями, состоящими из разного количества слогов. Детям раздают картинки и предлагают распределить их по соответствующим схемам, руководствуясь количеством слогов. Картинки, названия которых не делятся на слоги, нужно положить к другому знаку – кружочку.

После завершения классификации проверяется правильность выполнения задания и обсуждаются слова, отнесенные к третьей группе, которые нельзя произнести по частям.

На протяжении всего обучения используются следующие приемы: количественный и порядковый счет слогов в слове; подсчет прикасаний тыльной стороны ладони к подбородку при произнесении слова; схематическое изображение слогового состава слова (как и при ознакомлении с составом предложения); моделирование слогового состава с помощью слоговой линейки; самостоятельные действия детей со словами, усвоение принципа деления слов на составляющие их слоги; речевая игра «Живые слоги» (по типу игры «Живые слова»); произнесение слова по слогам (хоровое и индивидуальное), установление их последовательности, соотнесение со схемой; подбор слов с заданным количеством слогов (на материале игрушек, окружающих предметов, картин, по схемам, по словесным заданиям); подбор слов с заданным слогом (ма, ли, лу), дополнение слога до полного слова; «превращение» коротких слов в длинные и наоборот, соответственное изменение схем слогового строения слова (лиса, лисица, лисонька); намеренные ошибки воспитателя при слоговом произнесении слов в процессе работы со схемой и исправление ошибок детьми с соответствующими умозаключениями; перестановка слогов в слове

(трансформация слов): мышка – камыш, банка – кабан; разнообразные игровые приемы:

«Кто быстрее увидит предметы, в названии которых два (три) слога»; загадывание загадок о предметах, в названии которых определенное количество слогов; «Как мишутка учился говорить» – медведь учит мишку произносить слова по частям; «Магазин игрушек» – продавец дает игрушку покупателю, если тот правильно произнесет ее название по слогам; «Накорми животное» – дети называют слова, обозначающие предметы питания и состоящие из разного количества слогов; «Кто в каком домике будет жить» – в домиках-квадратах живут насекомые, в названиях которых один, два, три слога.

В процессе анализа слогового состава слова детей знакомят с ударением. Понятие об ударении дается на примере двусложного слова с ударением на первом слоге, например имени ребенка – *Ма-ша*. Детям предлагают произнести это имя сначала хором, затем по одному, громко, и понаблюдать, с одинаковой ли силой голоса произносится каждая его часть, каждый слог. Обнаруживается, что один слог произносится с большей силой голоса, протяжно, что он лучше слышится. Воспитатель спрашивает, какая это часть. Слово произносится еще раз с подчеркнутым выделением ударного слога. Педагог обращает внимание детей на то, что первая часть произносится с ударением. Затем на схеме слогового состава слова ставится знак ударения – косая черточка над первой частью («Какая из частей этого слова произносится протяжно, с большей силой голоса?» – «Первая». – «Значит, на нее падает ударение, а черточка сверху и обозначает, что этот слог ударный»).

На последующих занятиях дети упражняются в нахождении ударного слога в слове с опорой на его схему. При определении ударения в словах детям показывают его роль. Рекомендуется пользоваться приемом попеременного перенесения ударения на каждый из слогов с возвращением всякий раз к правильному произнесению: *миш-ка, миш-ка, миш-ка; ма-ши-на, ма-ши-на, ма-ши-на*. Дети убеждаются в том, какой слог ударный. Педагог делает вывод, что в слове только одно ударение; очень важно правильно определять ударение в словах. Если ударение поставить неверно, то слово нельзя будет узнать, понять, что оно обозначает.

Ударение демонстрируют также на слоговых линейках путем более длительного показа соответствующих ударным слогам окошечек, а также на схемах слов при помощи указки (ее движение замедляется при произнесении ударного слога).

Умение определять ударение в слове закрепляют в разнообразных упражнениях: графическое изображение ударного слога в разных словах; придумывание слов по заданной схеме (с указанием ударного слога); произнесение слов в разном темпе и с разной силой голоса; классификация картинок, в названиях которых ударение стоит на первом, втором, третьем слоге.

В процессе ознакомления со звуковым строением слова необходимо сделать звучащее слово объектом специального наблюдения и анализа.

Звуковая сторона речи рано становится предметом внимания ребенка. Он замечает особенности произношения других людей, приводит конкретные примеры неправильного произношения, замечает разницу в отдельных звуках. Однако самостоятельно разложить слова на звуки не умеет. Это объясняется тем, что в повседневном общении задача анализа звуковой стороны слова перед детьми не встает. Ее необходимо решать только в связи с обучением грамоте.

Ознакомление детей со звуковой стороной слова начинается еще в младших и средней группах, когда в процессе воспитания звуковой культуры речи в упражнениях и речевых играх они учатся внятно и четко произносить звуки, вслушиваться в звучание слов, различать на слух сходные и различающиеся слова, произносить их с разной силой голоса и в разном темпе. Детей учат вслушиваться в стихотворения, в рифмующиеся слова, замечать в них часто повторяющиеся звуки. Постепенно они осваивают значение слова *звук*. Все это позволяет обратить внимание детей на звуковую форму слова. Данная работа продолжается затем и в старших группах. Для этого используют разнообразные методические приемы, направленные на выделение звука и осознание его смыслообразительной роли: произношение слов с интонационным выделением звуков; вслушивание в звучание разных слов (длинные, короткие); выделение часто повторяющихся слов и звуков в потешках, песенках, стихах; сравнение слов-синонимов (врач – доктор, веселый – радостный: смысл слов близкий, а звучание разное); сравнение многозначных слов, омонимов (иголка; ключ – звучание одинаковое, а смысл разный). Ознакомление со звуковой и смысловой стороной слова помогает формированию представлений о слове как единице языка и является основой для последующего обучения анализу его звуковой структуры.

Подводить детей к звуковому анализу начинают в средней группе. Этот этап рассматривается как пропедевтический (подготовительный) в последующем обучении звуковому анализу, а затем и чтению.

Для решения задачи подготовки детей к звуковому анализу необходимо научить их воспринимать слово не как единый звуковой комплекс, а как некое структурное образование, состоящее из отдельных звуков, т.е. научить слышать в слове отдельные звуки. Способом выделения звука в слове является особое произнесение слова – с интонационным, особо подчеркнутым выделением в нем одного звука. (Протяженное произнесение отдельных звуков – хорошо известный в школьной методике способ. Л. Е. Журова ввела его в обучение по системе Д. Б. Эльконина.) При нормальном произнесении слов в повседневном общении такая задача не ставится. Поэтому ребенка нужно специально научить особому протяжному произнесению звука, интонационному выделению его (ддом, кккот). При этом слово следует произносить слитно – нельзя отрывать один звук от другого. В данном случае артикуляция начинает играть особую роль, выполнять функцию ориентировки в слове.

Овладению способом интонационного выделения звука помогают приемы сравнения звуков речи с «песенками» ветра – шшш, насоса – ссс, их произношения, обнаружения звука («песенки») в произносимых взрослым (с

интонационным выделением звука) словах. Для этого подбирают слова, которые можно произносить протяжно (с шипящими, сонорными согласными). Далее детям предлагают назвать картинки, игрушки так, чтобы была слышна «песенка» ветра: шшшшар, кошшшка, карандашшш; «песенка» жука – жжжжук, ножжжницы. При таком произнесении становится понятно, что звуки в слове следуют один за другим.

Исследователи подчеркивают, что необходимо добиваться усвоения обобщенного способа выделения любых звуков в словах, а не выделения какого-либо определенного звука.

Постепенно вместо слова *песенка* начинает употребляться слово *звук*. Умение произносить слова с интонированием звука закрепляется в игровых заданиях «Скажи, как я», «Скажи, чтобы все услышали в слове масло звук *с*», «Назови слова».

Когда дети освоят способ интонационного выделения звука в слове, их начинают учить определять, на каком месте находится нужный звук – в начале, середине или конце слова. Затем дети сами называют слова, в которых есть нужный звук. Сначала специально подбираются картинки и игрушки, в названии которых есть данный звук, что облегчает выбор слова. В процессе восприятия наглядного материала и произнесения слов дети продолжают осваивать способ интонационного выделения звука. Постепенно они овладевают умением самостоятельно, без опоры на наглядный материал, называть слова с определенным звуком. Это умение закрепляется в разнообразных играх.

Следующий этап работы – формирование умения называть изолированный звук и выделять в слове первый звук.

Детям предлагаются для интонационного выделения не только твердые согласные звуки, но и мягкие: пппетух (п'), кккит (к'). Объяснение мягкости и твердости звуков дается в игровой форме: парные фонемы (м–м/с–с') называют «братцами»; твердые фонемы – «сердитыми», мягкие – «добрыми»; другой вариант – *большими и маленькими «братцами»*. Для ознакомления детей с этими названиями и способами выделения твердых и мягких звуков создаются игровые ситуации, например, вносят две одинаковые куклы с разным выражением лица, одетые в разные костюмчики. Одна кукла – мальчик с сердитым нахмуренным лицом – одета в синий костюмчик, другая – улыбающийся мальчик – в зеленом костюмчике. Дети должны определить первый звук в названии картинки и в зависимости от его твердости или мягкости отдать картинку той или иной кукле. Впоследствии, уже в старшей группе, после ряда таких игр дети легко усваивают действие замещения мягких согласных звуков зелеными фишками, а твердых согласных – синими.

Для демонстрации следования звуков рекомендуются специальные пособия, моделирующие последовательное появление (и исчезновение) звуков при произнесении слова.

Одно из пособий – табло – линейка большого размера (4 на 10 см) с рядом окошек-квадратов и с передвигающейся планкой того же цветового тона,

на конце которой нарисован синий квадрат – «звук». При протяженном произнесении педагогом первого звука в слове планка передвигается так, чтобы в первом окошке появился нарисованный на конце синий квадрат («звук»). Квадрат находится там до тех пор, пока звучит первый звук.

При начале произнесения второго звука синий квадрат исчезает в первом окошке и появляется во втором и т.д. Когда звучание слова прекращается, квадрат («звук») исчезает совсем. Таким образом, дети одновременно слышат протяженное произнесение и следят за последовательным появлением и исчезновением «звуков» в окошках линейки.

Второе пособие – специально изготовленный прибор, в котором в соответствии с последовательным и медленным произнесением звуков поочередно загораются и гаснут синие лампочки. Таким образом детей знакомят с динамикой и линейностью слов, демонстрируют им слово как последовательность звуков.

Другая форма демонстрации «динамики» слова – когда окошки в линейке последовательно заполняются «звуками». Появившийся в окошке квадрат – «звук» не исчезает после того, как открывается следующее окошко. (Аналогично во втором пособии лампочки не гаснут, а последовательно загораются). Эта форма демонстрации динамики слова подводит детей к схеме слова, которой им предстоит в дальнейшем пользоваться при освоении звукового анализа.

В дошколе ставится задача формирования у детей умения производить звуковой (фонемный) анализ. Звуковой анализ слов в современной методике понимается как: 1) выяснение порядка следования фонем в слове; 2) установление различительной функции фонем; 3) выделение основных фонематических противопоставлений, свойственных данному языку. Это значит, что дети должны уметь не только устанавливать последовательность звуков в слове, но и давать им качественную характеристику (гласный, согласный, твердый, мягкий). Звуковой анализ помогает раскрыть перед ребенком «основной принцип построения звуковой формы слова, по которому звуки в слове расположены в определенной последовательности».

Методику формирования звукового анализа разработал Д. Б. Эльконин на основе теории П. Я. Гальперина о поэтапном формировании умственных действий. Действие звукового анализа рассматривается как особое умственное действие, формирование которого проходит ряд этапов, как и любое умственное действие.

На первом этапе детей учат определять порядок, последовательность фонем. С этой целью используется не только уже освоенный ими способ интонационного выделения звуков. Дошкольники не могут, опираясь только на произнесение, устанавливать порядок следования звуков. Поэтому предлагается моделирование структуры слова в виде картинке-схемы его звукового состава. На картинке изображается предмет, слово-название которого должно быть проанализировано. Под картинкой дается графическая схема звукового состава, представляющая собой горизонтальный ряд клеток по числу фонем. Кроме

картинки с графической схемой звукового состава, дети получают несколько одноцветных фишек (одинаковые кусочки картона, пластмассовые пластинки, кружки нейтрального цвета – серые, белые), которыми должна последовательно заполняться схема на основе последовательного выделения звуков данного слова.

Картинка и схема позволяют наглядно показать слово в предметном плане. Схема подсказывает ребенку количество звуков в слове и одновременно помогает контролировать действия по выделению звуков. А фишки являются заместителями (символами) звуков.

Следует особо подчеркнуть, что к этим сложным формам моделирования можно переходить лишь в том случае, если дети научились интонационно выделять звуки и на основе этого определять их место в слове.

Педагог должен познакомить детей со схемой звукового состава слова. Это делается на примере слова *ау*: слово произносится протяжно, выделяется первый звук *а*, и воспитатель изображает его мелом на доске – рисует квадрат. Затем выделяется второй звук – *у*, и рядом с первым квадратиком рисуется второй. Обсуждается, какой звук изображен первым квадратом, какой – вторым. Педагог указкой показывает на клетки, затем медленно ведет по ним слева направо, а дети произносят тот звук, на котором задерживается указка. Далее демонстрируется картинка (*мак*) со схемой звукового состава. Дети вслед за воспитателем произносят слово *мак* с интонационным выделением звуков, ведя указкой по своей схеме и задерживая указку поочередно на каждой клеточке и одновременно выделяя звук голосом.

После того, как дети хорошо познакомятся со схемой, воспитатель переходит к формированию действия звукового анализа. На последующих занятиях их учат замещать звуки фишками. Звуки поочередно выделяют интонацией, произносят изолированно и фиксируют фишками. Это действие отрабатывается многократно на разных словах. Хорошо отработанное действие интонационного выделения звука в слове является основой будущего грамотного, без пропусков письма.

Сначала для анализа предлагаются слова из трех звуков: *мак, сыр, дом, кит, кот, шар, лук, жук, дым, нос, рак*. После их анализа рекомендуется вводить в обучение различение гласных и согласных звуков. На примере одного из проанализированных слов выделяется гласный звук (его можно выкрикнуть; когда его произносят, ничего «не мешает» во рту – ни губы, ни зубы, ни язык). Дети находят гласные звуки во всех ранее проанализированных словах и обозначают их фишками красного цвета.

В дальнейшем детей знакомят с согласными звуками (их нельзя ни выкрикнуть, ни пропеть, их произнесению всегда что-то «мешает»). Дети называют с опорой на картинку и схему согласные звуки в проанализированных ранее словах. Если они уже хорошо умеют различать твердые и мягкие звуки («*братцы*»), то сразу вводятся названия «*твердый согласный звук*» и «*мягкий согласный звук*». Для их обозначения (замещения) на

схеме используются фишки синего и зеленого цвета. Фишки нейтрального цвета убирают совсем.

После ознакомления с согласными и гласными звуками переходят к анализу слов из четырех звуков. Авторы методики предлагают следующие слова: *пила, луна, рыба, лиса, сани, мыло, гуси, бусы*. Дети легко справляются с их анализом. Усложнение происходит за счет сравнения слов, звуковых игр. (Дети выполняют роль гласных и согласных звуков. Например: «Подойди ко мне, первый гласный звук, а теперь второй согласный» и т.д.; игра «Назови слова» – дети называют слова с определенным звуком, слова, которые начинаются, например, с третьего звука слова *роза*; дети называют слова по моделям (схемам) их звукового состава; игра «Угадай-ка» и др.) Картинки-схемы заменяют только схемами слов, полосками бумаги без рисунков.

Следующий этап работы – обучение вычленению ударного звука. Сначала дети выделяют ударный слог (методика раскрыта в предыдущем параграфе). В процессе звукового анализа слов ребенок точно фиксирует на схеме место ударения. Для этого используется фишка другого (черного) цвета.

В конце обучения детям предлагают слова из пяти звуков типа *слива, замок, мишка, мушка*. Постепенно отпадает необходимость в схеме звукового состава, остаются только фишки, с помощью которых дети составляют слова на столах. Итак, дети овладевают звуковым анализом слов.

К концу года они должны уметь анализировать любое предложенное слово; различать гласные звуки, твердые и мягкие согласные звуки; свободно ориентироваться в звуковой структуре слова; подбирать слова по предложенным моделям.

Таким образом, звуковой анализ проходит в своем формировании следующие стадии: интонационное выделение последовательности фонем и общий фонемный анализ слова с опорой на картинку-схему и фишки; дифференциация гласных и согласных фонем; установление места ударения в слове; дифференциация согласных фонем по твердости и мягкости (в дальнейшем – по глухости и звонкости) и моделирование основных фонематических отношений в слове; проведение звукового анализа без опоры на наглядность – графической схемы, а затем постепенно и отказ от фишек. Полный звуковой анализ осуществляется в уме (во внутреннем плане).

На протяжении всего периода обучения дети выполняют различные задания, закрепляющие их представления о звуковом строении слова и умение производить звуковой анализ: определить место звука в слове; подобрать слова с заданным звуком; определить первый и последний звук в слове; определить последовательность звуков в слове; сравнить звуковое строение слов, состоящих из одних и тех же звуков (*сон – нос, кот – ток*); сравнить звуковое строение слов, различающихся одним звуком (*мак – рак, дым – дом*) (это помогает уяснить смыслоразличительную роль фонемы); варианты игры «Живые звуки»; дидактические игры.

В подготовительной к школе группе на основе звукового анализа детей обучают чтению. Само действие звукового анализа также совершенствуется.

Дети выполняют разнообразные задания в играх «Назови слова с заданным звуком», «Найди свой домик», «Кто внимательней», «Назови слова по модели», «Цепочка слов».

Для определения содержания и методики подготовки к *обучению письму* следует обратиться, прежде всего, к характеристике процесса овладения навыком письма.

Этот процесс представляет собой сложную аналитико-синтетическую деятельность. В структуре письма единая ассоциативная цепь устной речи и чтения усложняется новыми компонентами, а именно: связями между видимым, а также слышимым и произносимым словом, с одной стороны, и двигательной реакцией – с другой.

Следовательно, в механизме письма важнейшее значение имеет взаимодействие речедвигательного и общедвигательного анализаторов (Е. В. Гурьянов, Б. Г. Ананьев).

Графические навыки – это не только действия, опирающиеся на мускульные усилия, но и перекодировка единиц речи в графические знаки (буквы), требующая правильного соотнесения звука и буквы, соблюдения графических и орфографических правил.

Отсюда очевидно, что подготовка детей к письму осуществляется в единстве с подготовкой к обучению чтению. Письмо, как и чтение, невозможно без высокого уровня развития устной речи, являющейся базой для их формирования, ее осознания и анализа, а также без развития общей способности к аналитико-синтетической деятельности.

Второй аспект подготовки к письму связан непосредственно с овладением техникой письма, с двигательной стороной графического навыка, с формированием психомоторной готовности к письму. Начальный этап овладения навыком письма представляет для детей большую трудность, поскольку требует выработки плавных, ритмических, хорошо координированных движений кисти руки, тонких пространственных ориентировок, хорошего глазомера.

Эти трудности преодолеваются путем длительных, систематических упражнений. К. Д. Ушинский видел задачу всех упражнений в письме в том, чтобы «приучить глаз и руку ребенка к письму элементов букв».

Таким образом, в содержание подготовки детей к письму, кроме их интеллектуального и общеречевого развития, формирования фонематического восприятия, представлений о явлениях языка и речи, развития способности к элементарному осознанию этих явлений, умений звукового анализа, включается и подготовка к овладению техникой письма.

Главные задачи подготовки руки и глаза к письму в дошкольных классах заключаются в следующем:

- развитие точности зрительного восприятия, формирование умения вычленять элементы из целого и вновь объединять их в целое, развитие точности пространственной дифференцировки;

- развитие ориентировки в пространстве по направлениям (вправо, влево, правая сторона, левая сторона; верхняя, нижняя линейка, клеточка);
- ознакомление с правилами письма: пишут слева направо; последовательно заполняют страницу, сохраняя одинаковую величину элементов, равное расстояние между ними;
- подготовка мелкой мускулатуры руки к письму и выработка умения управлять своими движениями в соответствии с поставленной задачей (штриховка, рисование бордюров и упражнение в написании элементов букв);
- обучение соблюдению при выполнении подготовительных упражнений к письму определенных гигиенических требований (расположение тетради, посадка за столом, поза пишущего, расстояние глаз от тетради, правила держания карандаша).

Эти задачи реализуются, прежде всего, в общей системе воспитательно-образовательной работы с детьми.

Большое значение имеет изобразительная деятельность, способствующая развитию мелких мышц руки, предплечья, координации (согласованности) движений, нужных при письме.

Полезны дидактические упражнения для развития ловкости в пальцах, применяющиеся в педагогической системе М. Монтессори.

Целесообразно проводить и специально подобранные подготовительные упражнения: обводку и штриховку геометрических фигур, контурных изображений овощей, фруктов, грибов, листьев; рисование предметов, напоминающих элементы букв (флажки, кружки, огурец, удочка и др.); рисование бордюров, состоящих из углов, квадратов, кружков, полуovalов, петель, прямых линий, линий с закруглением сверху и внизу в границах строчки.

Рекомендуются и такие упражнения, как проведение тонких больших штрихов, представляющих собой дуги, от одного края тетради до другого (для развития кисти руки); проведение тонких наклонных штрихов сверху вниз, а также овалов, восьмерок (для развития пальцев руки).

В процессе этих упражнений обращается внимание на развитие глазомера и точности зрительного восприятия, пространственных ориентировок на листе тетради, соблюдение гигиенических правил при письме.

Заключение

Развитие системы дошкольного воспитания и обучения является приоритетным направлением государственной политики Республики Казахстан. Качественное дошкольное образование и развитие способностей детей имеет важное значение для общества, так как дети являются будущим интеллектуальным потенциалом страны.

На сегодняшний день пока не решена проблема выравнивания стартовых возможностей детей при поступлении их в 1-й класс, проблема разноподготовленности детей на пороге школы. Это существенно затрудняет адаптацию детей к новым условиям школьной жизни, что отрицательно сказывается на развитии и здоровье детей.

Концептуальные основы модернизации системы дошкольного воспитания и обучения отражены в Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2050 года, Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2016 -2019 годы. Для того, чтобы дети приходили в 1-е классы как можно в большей степени одинаково готовыми к освоению единой школьной программы, в Казахстане внедряется единая программа и единый Букварь для предшколы.

В связи с этим актуализируется отбор содержательной основы дошкольного образования.

Анализ педагогической практики показывает, что сегодня в образовательном процессе в организации дошкольного образования существует ряд проблем: быстрый темп научно-технического прогресса приводит к повышению научного уровня содержания образования и увеличению объема информации, подлежащей усвоению подрастающим поколением; вводятся новые программы («Английский язык», «Художественный труд») с соответствующим ростом объема образовательной нагрузки на дошкольника. У детей все меньше остается времени для игр и прогулок. Особенно эта проблема обострилась с появлением в отечественном образовании разных видов дошкольных организаций образования, осуществляющих одно или несколько приоритетных направлений.

Немаловажным аспектом в плане формирования содержания образования дошкольной подготовки является интегративный подход, способствующий «межпредметным» переходам между ранее разгороженными областями знаний, и, по-возможности, созданию новых образовательных областей, дающих целостную, а не мозаичную картину мира, совершенствованию «предметной» системы, направленной на углубление взаимосвязей и взаимозависимостей между вариативным и инвариативным содержанием, переработке всевозрастающего объема информации в соответствии с лимитом времени на его усвоение

Проблема интеграции дошкольного образования важна и современна как для теории, так и для практики. Ее актуальность продиктована новыми социальными запросами, предъявляемыми к детскому саду и вводимому

«предшкольному образованию», целью которого является выравнивание стартовых возможностей детей из разных социальных групп и слоев населения и создание условий для обеспечения доступности дополнительного образования, ориентированного на формирование успешности ребенка, развитие его индивидуальных способностей.

В содержание предшкольного образования входят основы представлений о природе, обществе, самом человеке, что служит базой для формирования мировоззрения. Основы интеграции образовательных областей закладываются, прежде всего, в содержание самих областей, а не лежат вне их. Отражая межнаучные области знаний, связи, отражающие междисциплинарную интеграцию, являются общими частями смежных образовательных областей, взаимно проникают в них.

При разработке программы необходимо выявить степень соответствия содержания учебных материалов через урок и внеурочную деятельность обучающихся.

Работа по программе предшкольной подготовки требует постоянного психологического сопровождения. Важнейшей частью такого сопровождения является изучение динамики психического развития ребенка в условиях целенаправленной организации его деятельности. Именно в старшем дошкольном возрасте (5-6 лет) закладывается основа формирующейся личности. В основу отбора содержания легли следующие принципы: учет возрастных и индивидуальных особенностей; практическая направленность; занимательность; наглядность и др.

Анализ психических особенностей развития детей старшего дошкольного возраста, их деятельности, результаты экспериментальной работы позволили определить содержание систематической подготовки к обучению, которое направлено на выявление индивидуальных возможностей ребенка, на развитие его интеллектуальной и эмоционально-волевой сферы.

Программа «Букварь» адресована ученикам предшколы (нулевых классов) и направлена на развитие навыков грамотного письма, устранение устойчивых ошибок, развитие «языкового чутья», а также на формирование основы для дальнейшего изучения языка в средней школе. Обучение по программе «Букварь» позволит вовремя скорректировать возникшие у ребенка проблемы с изучением родного языка и не допустить их дальнейшего развития в средней школе.

Предлагаемая программа предназначена для подготовки детей 5–6 лет к обучению в школе. Целью программы предшкольной подготовки является всестороннее развитие детей, позволяющее им в дальнейшем успешно овладеть школьной программой.

Для детей дошкольного возраста очень характерен такой вид обучения, которой приводит к овладению этими знаниями и умениями, осуществляя иные цели. В основе программы, следовательно, лежат навыки, умения и знания.

Главные цели программа «Букварь» заключаются в том, чтобы: помочь учащимся овладеть механизмом чтения и письма; обеспечить речевое развитие

детей. Поставленные цели определены с учётом психических и физиологических особенностей детей 5-6-летнего возраста и реализуются на доступном для учащихся уровне при решении следующих задач:

- ознакомить с видами речевой деятельности (слушание (аудирование), говорение и чтение);

- развивать фонематический слух и фонематическое восприятие на отчетливом и ясном произношении звуков, слогов, слов, на выделении предложений и слов из речи;

- сравнивать звуки в похожих звучащих словах.

Содержание программы «Букварь» позволит организовать работу по трем направлениям: развитие связной речи, подготовка к обучению чтению, подготовка к обучению письму.

Внедрение учебной программы «Букварь» в дошкольную подготовку (нулевые классы) планируется осуществить в 2020 году. Соответственно произойдет перераспределение учебного материала по учебным программам «Букварь» и «Обучение грамоте». В учебной программе «Обучение грамоте» меняется содержание обучения, объем изучаемого материала, цели обучения.

Настоящие методические рекомендации разработаны в целях оказания методической помощи для воспитателей и учителей 1-х классов, которые будут работать в рамках обновленных образовательных программ.

Список использованной литературы

1. Алексеева М.М., Яшина Б.И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: Учеб. пособие. - М.: Академия, 2000.
2. Журова Л.Е. Подготовка к обучению грамоте. Пособие. – Москва: Эксмо, 2012.
3. Зайцева Н.В., Р.А. Боровцова, А. А. Михайлова. Учимся читать и правильно говорить. Пособие для дошкольных образовательных организаций. – Тамбов, 1998.
4. Колесникова Е. В. Развитие интереса и способностей к чтению у детей 5 лет. Методическое пособие. – М.: Ювента, 2012.
5. Колесникова Е.В. Развитие фонематического слуха у дошкольников. Методическое пособие. – М.: Ювента, 2007.
6. Тумакова Г.А. Ознакомление дошкольников со звучащим словом.– Москва : Просвещение, 1991.
7. Ушакова О.С. Придумай слово. Сборник игр и упражнений для детей.– М., 1992.
8. Ушакова О.С. Развитие речи у детей 5 лет. Пособие. - М.: Вентана-Граф, 2007.
9. Филиппова С.О. Подготовка дошкольников к обучению письму. Влияние специальных физических упражнений на эффективность формирования графических навыков: Методическое пособие. – СПб.: Детство-Пресс, 2008.
10. Интернет ресурсы.

Игры и упражнения.

«Полслова за вами»

Цели:

Развитие речи дошкольников, пополнение словарного запаса, развитие фонематического слуха.

Содержание: Учитель произносит начало слова (название предмета), обучающиеся заканчивают слово. Слова можно подбирать по определенным темам, возможно использование иллюстраций. Работа может проводиться в парах и фронтально.

«Опиши предмет»

Цель: Знакомство с понятиями «свойства и признаки предметов», формирование умения угадывать предмет по его признакам.

Содержание: Учитель или обучающийся задумывает предмет, окружающие задают наводящие вопросы, пытаюсь по признакам угадать задуманное.

«Я знаю»

Цели: Развитие речи обучающихся, пополнение словарного запаса, развитие наблюдательности и внимания.

Содержание: Учитель (ребенок), используя мяч, проговаривает следующий текст, ритмично ударяя мячом о пол:

- Я знаю пять имен мальчиков:

Саша - раз,

Дима - два,

Игорь - три,

Денис - четыре,

Володя - пять.

Далее мяч передается следующему игроку. Он называет следующие пять предметов. Это могут быть любые предметы (игрушки, цветы, деревья и т.д.).

«Догадайся, что показал» (пантомима)

Цель: Развивать внимание, наблюдательность, речь, терпение.

Содержание: Желаящий изображает предмет (живой или неживой), не произнося никаких звуков. Остальные пытаются догадаться, что изображается. Возможно использование для пантомимы нескольких желающих.

«Расшифруй письмо»

Цель: Развитие наблюдательности, внимания, умения сосредоточиться на поиске необходимой буквы или слога.

Содержание: Учитель зашифровывает буквы любыми значками или рисунками и, используя эти обозначения, «записывает» слово. Дети пытаются разгадать слово, находя значки с обозначаемыми ими буквами.

«Кто лучше»

Игра организуется на основе игры 5, где дети уже сами зашифровывают слова, используя значки, предложенные учителем. Разгадываем слова вместе, выясняя, кто лучше сумел зашифровать слово.

«Кто наблюдательнее»

Цель: Закрепление знаний о буквах и звуках, поиск букв в тексте, развитие внимания и наблюдательности.

Содержание: Учитель предлагает детям текст, где обучающиеся находят выбранную учителем букву.

«Сочини сказку о предмете».

Цель: Развитие речи обучающихся, пополнение словарного запаса.

Содержание: Учитель или дети выбирают любой предмет и пытаются сочинить вместе сказку о приключениях данного предмета.

«День - ночь»

Цель: Развитие речи обучающихся, умения сосредоточиться на поиске необходимого понятия.

Содержание: Учитель называет слово, дети - противоположное ему по значению: «День - ночь, сладкий - кислый» и др.

«Подружи буквы»

Дети соединяют звуки в слоги устно, а на письме – записывают пары букв (слоги- слияния).

«Идем в гости»

Дети делятся на группы: хозяева и гости. «Хозяева» должны встретить «гостей», используя «волшебные слова». «Гости отвечают тем же».

«Составь слово»

Дети составляют слова из предложенных учителем слогов. Слоги могут быть ярко и красочно иллюстрированы. Например, в виде шаров или цветов, которые надо собрать в один пучок или букет.

«Разложи по-порядку»

Предлагается ряд иллюстраций, связанных одной темой, но разложенных неверно. Дети должны определить, какая из иллюстраций изображает произошедшее раньше или позже, т.е. разложить по порядку.

«Сказочные владения Радуги. Опиши»

Дети описывают предметы, окружающие их, используя знания о цветах радуги, стараясь как можно ярче описать тот или иной предмет.

«Молоточки»

Дети «отстукивают» ритм слов, ударяя на каждый гласный звук в словах, произносимых учителем, палочкой по столу, выделяя ударный звук. Игра помогает закрепить знания о гласных звуках и об ударении.

« Буква заблудилась»

Дети должны «исправить» слова, где перепутались буквы, поставив их на свое место.

Игра способствует развитию внимания, наблюдательности, а также развитию фонематического слуха.

«Время рассердилось и ушло. Догони»

Дети преобразовывают фразы, слова, предложения, используя категории «до, после, потом, сейчас». Составляют свои предложения, исправляют неверно построенные фразы, которые предложил учитель.

«Когда это бывает»

Дети отгадывают время года (весна, лето, зима, осень) по изменениям в природе, указанным учителем. В ходе игры повторяются временные категории. Возможно использование иллюстраций.

«Колокольчики»

Смысл игры заключается в поиске звонких согласных в словах, произносимых учителем. Дети изображают колокольчики, которые звонят на каждый звонкий согласный звук. Игра способствует развитию внимания и фонематического слуха детей.

«Исправь ошибки»

Смысл игры заключается в поиске звуков или букв, которые были неверно указаны сказочным гостем (Незнайка, Буратино). Игра иллюстрируется.

«Слова»

Учитель задает вопросы что? кто? какой? что делает? и другие. Дети находят слова, отвечающие на заданный вопрос. В игре используется мяч, передаваемый отвечающим детям.

«Узелки на память»

Дети завязывают узелки каждый на своей веревочке, вспоминая правила, вопросы, звуки и буквы. Все комментируется вслух. Материал подбирается преподавателем.

Игры для развития фонетико-фонематической стороны речи

«Поиграем в сказку»

Взрослый предлагает ребёнку вспомнить сказку «Три медведя». Затем, меняя высоту голоса, просит отгадать, кто говорит: *Михайло Иванович (низкий голос), Настасья Филипповна (голос средней высоты) или Мишутка (высокий голос)*. Одна и та же реплика произносится поочередно различным по высоте голосом, в трёх вариантах:

- Кто сидел на моем стуле?
- Кто ел из моей чашки?
- Кто спал в моей постели?
- Кто же был в нашем доме? И т.п.

«Испорченный телефон»

Цель: развитие у детей слухового внимания.

Игровые правила. Передавать слово надо так, чтобы рядом сидящие дети не слышали. Кто неправильно передал слово, т.е. испортил телефон, пересаживается на последний стул.

Игровое действие: шепотом передавать слово на ухо рядом сидящему игроку.

Ход игры. Дети выбирают ведущего при помощи считалочки. Все садятся на стулья, поставленные в ряд. Ведущий тихо (на ухо) говорит какое-либо слово рядом сидящему, тот передает его следующему и т.д. Слово должно дойти до последнего ребёнка. Ведущий спрашивает у последнего: «Какое ты услышал слово?» Если тот скажет слово, предложенное ведущим, значит, телефон исправен. Если же слово не то, водящий спрашивает всех по очереди (начиная с последнего) какое они услышали слово. Так узнают, кто напутал, «испортил телефон». Провинившийся занимает место последнего в ряду.

Игры для развития лексической стороны речи (формирования словаря)

«Переезжаем на новую квартиру»

Цель: научить детей различать предметы, сходные по назначению и похожие внешне, помочь запомнить их названия; активизировать в речи детей соответствующий словарь.

Игровой материал:

1. Предметные картинки (парные): *чашка-стакан, кружка-чашка, масленка-сахарница, чайник-кофейник, кастрюля-сковорода, платок-косынка, шапка-шляпа, платье-сарафан, свитер-безрукавка, брюки-шорты, носки-гольфы, чулки-носки, перчатки-варежки, туфли-босоножки, тапочки-сандали, ранец- портфель, люстра-настольная лампа.*

2. Коробочки для складывания картинок.

Ход игры: играют 6 детей. Воспитатель вручает каждому ребёнку 2-3 пары картинок, например: *чашка-стакан, платок-косынка, ранец-портфель.* Рассказывает: «Дети, мы получили новую квартиру. Надо собрать все вещи и упаковать их для переезда. Сначала я буду упаковывать посуду. Вы мне будете помогать. Передавайте мне только ту вещь, которую я назову. Будьте внимательны – многие вещи внешне похожи. Не спутайте, например кружку с чашкой, чайник с кофейником. Собранную посуду я сложу в синюю коробку».

Воспитатель называет по одному предмету из каждой пары, например, кофейник. Если ребёнок ошибается (предъявляет чайник), картинка остается у него. К концу игры у детей не должно остаться ни одной картинки. Проигравшим считается тот, у кого остались картинки. Затем для активизации в речи детей соответствующего словаря воспитатель предлагает одному ребёнку вынимать из коробки собранные картинки и говорить, что он достал, а остальным – называть предмет, объединенный в пару с предъявляемым.

«Вершки-корешки»

Дидактическая задача: Упражнять детей в классификации овощей (по принципу: что у них съедобно – корень или плоды на стебле).

Игровые правила. Отвечать можно только двумя словами: вершки и корешки. Кто ошибся, платит фант.

Игровое действие. Разыгрывание фантов.

Ход игры. Воспитатель уточняет с детьми, что они будут называть вершками, а что – корешками: «Съедобный корень овоща будем называть корешками, а съедобный плод на стебле – вершками».

Воспитатель называет какой-нибудь овощ, а дети быстро отвечают, что в нем съедобно: вершки или корешки. Тот, кто ошибается, платит фант, который в конце игры выкупается.

Воспитатель может предложить иной вариант; он говорит: «Вершки – а дети вспоминают овощи, у которых съедобны вершки».

«Фрукты – овощи»

Цель игры: дифференциация сходных понятий.

Ход игры. В начале игры ведущий напоминает детям, какие растения мы называем фруктами, какие – овощами. Для фруктов выбирается картинка «Сад», а для овощей – «Огород». Эти картинки выкладываются на разных краях стола. Предметные картинки, изображающие фрукты и овощи, лежат на столе стопкой с изображением вниз. По очереди дети берут из стопки по одной картинке, называют её, а также объясняют, к какой группе она относится. Объяснение должно быть полным: «Помидор – это овощ, потому что он растёт на огороде». Если ребёнок дал неправильный ответ, картинка возвращается на место, а если ребёнок верно назвал картинку и отнёс её к нужному понятию, он забирает её себе. Игра заканчивается после того, как все картинки будут находиться у детей. Выигрывает тот, у кого окажется больше картинок.

Игра «Фрукты-ягоды» проводится так же, только перед игрой уточняются данные понятия и выбираются другие картинки-символы: кустик для ягод и дерево для фруктов.

«Новоселье»

Цель: дифференциация понятий «одежда» и «обувь».

Ход игры. Создаётся следующая игровая ситуация: «У куклы Кати новоселье. Ей надо собрать свои вещи для переезда на новую квартиру. Помогите уложить вещи правильно, чтобы на новом месте ей было легко отыскать все свои платья и туфли. Одежду будем складывать в одну коробку, а обувь – в другую». Затем ребёнку дается два набора предметных картинок и две коробочки, на каждой помещён свой символ: для одежды – платье, для обуви – сапожки.

Лото «В мире растений»

Цель игры: Закрепление слов-обобщений: цветы, деревья, овощи, фрукты, ягоды; активизация словаря по данным темам.

Описание игры. Лото состоит из шести больших карт, в середине которых дана сюжетная картинка, изображающая данную группу растений в природе. По краям расположены предметные картинки, относящиеся к какому-нибудь одному родовому понятию, например, цветы или деревья. Кроме больших карт есть маленькие карточки с такими же предметными картинками.

Ход игры. Игра проходит по общему правилу игры в лото. Когда все маленькие карточки будут розданы, каждый играющий должен назвать одним словом всю группу своих слов - названий растений.

«Летает, а не птица»

Цель: дифференциация понятий «птицы» и «насекомые».

Ход игры. Ведущий загадывает загадки про птиц и насекомых, Дети разгадывают загадки и объясняют, к какой тематической группе относится данное животное. Если ответ правильный, ведущий дает ребенку фишку или символ данного животного. Выигрывает тот, кто наберёт больше фишек. Перед игрой ведущий напоминает детям опознавательные признаки птиц: имеют перья, клюв, когти, крылья, выют гнёзда и высидывают птенцов, умеют петь, они большие. Насекомые же маленькие, имеют шесть ног, не высидывают птенцов, у них нет перьев.

Игры для развития грамматического строя речи

«Размытое письмо»

Цель: Упражнять обучающихся в составлении распространенных упражнений.

Материал. Игрушечный мишка.

Организация. Воспитатель:

- Медвежонок получил письмо от брата. Но дождём размыло некоторые слова. Надо ему помочь прочитать письмо. Вот это письмо: «Здравствуй, Мишутка. Я пишу тебе из зоопарка. Как-то раз я не послушался маму и забрался так далеко, что ... я долго блуждал по лесу и ... Выйдя на поляну, я попал ... Я попал в яму, потому что ... Там было так глубоко, что... Пришли охотники и ... Теперь я живу в... У нас есть площадка для ... На площадке для молодняка есть много ... Мы играем с ... За ними ухаживают... Они нас любят, потому что... Скоро к нам приедет дрессировщик из... Надеюсь попасть в ... Как здорово уметь... Жди следующего письма из ... До свидания. Топтыгин».

Читая письмо, воспитатель интонацией побуждает детей дополнять предложения.

«Живые слова»

Цель: Упражнять в составлении предложений по структурной схеме.

Организация. Каждый ребёнок изображает слово. Воспитатель: - Пусть Слава изображает слово «медвежонок»; Аня – слово «любит». Какое третье слово выберем? (Мёд) Прочитали предложение: «Медвежонок любит мёд». Поменяем местами второе и третье слово. Что получилось? (Медвежонок мёд любит). Пусть теперь первое слово станет последним. Что получится? (Мёд любит медвежонок). Заменяем слово «мёд» другим. Катя будет теперь словом «кувыркаться». Прочитайте предложение (Кувыркаться любит медвежонок). А теперь? (Медвежонок любит кувыркаться).

Составьте свои предложения со словом «медвежонок». (Медвежонок косолапый, Медвежонок любит малину, Медвежонок спит...)

«Дополни предложение»

Дидактическая задача: Развивать у детей речевую активность, быстроту мышления.

Игровые правила. Нужно найти и сказать такое слово, чтобы получилось законченное предложение. Добавлять нужно только одно слово.

Игровые действия. Бросание и ловля мяча.

Ход игры. Воспитатель говорит несколько слов предложения, а дети должны дополнить его новыми словами, чтобы получилось законченное предложение, например: «Мама купила... - ...книжки, тетради, портфель», – продолжают дети.

«Придумай предложение»

Дидактическая задача: Развивать у детей речевую активность, быстроту мышления.

Игровое правило. Передавать камешек другому играющему можно только после того, как придумал предложение с названным ведущим словом.

Ход игры. Дети и Воспитатель садятся в круг. Воспитатель объясняет правила игры:

- Сегодня мы будем придумывать предложения. Я скажу какое-либо слово, а вы быстро придумаете с этим словом предложение. Например, я скажу слово «близко» и передам Даше камешек. Она возьмет камешек и быстро ответит «Я живу близко от детского сада». Затем она назовёт свое слово и передает камешек рядом сидящему. Слово в предложении должно употребляться в той форме, в какой его предлагает загадывающий. Так по очереди по кругу камешек переходит от одного играющего к другому. Если дети затрудняются при ответе, воспитатель помогает им.

Игры для развития связной речи

«Кто больше заметит небылиц?»

Дидактическая задача: Учить детей замечать небылицы, нелогические ситуации, объяснять их; развивать умение отличать реальное от выдуманного.

Игровые правила. Кто заметит в рассказе, стихотворении небылицу, должен положить перед собой фишку, а в конце игры назвать все замеченные небылицы.

Игровое действие. Использование фишек. (Кто больше заметил и объяснил небылиц, тот и выиграл).

Ход игры. Дети садятся так, чтобы на столе можно было откладывать фишки, Воспитатель объясняет правила игры:

- Сейчас я прочту вам отрывок из стихотворения Корнея Чуковского «Путаница» В нем будет много небылиц. Постарайтесь их заметить и запомнить. Кто заметит небылицу, положит фишку, заметит ещё одну небылицу, положит вторую фишку рядом и т.д. Кто заметит больше небылиц, тот и выигрывает. Фишку можно положить только тогда, когда ты сам заметил небылицу.

Сначала читается небольшая часть этого стихотворения, медленно, выразительно, акцентируются места с небылицами.

После чтения воспитатель спрашивает детей, почему стихотворение называется «Путаница». Затем того, кто отложил меньше фишек, просит назвать замеченные небылицы. Дети, у которых больше фишек, называют те небылицы, которые не заметил первый отвечающий. Повторять сказанное

нельзя. Если ребенок положил больше фишек, чем небылиц в стихотворении, воспитатель говорит ему, что он не выполнил правила игры, и предлагает быть более внимательным в другой раз.

Затем читается следующая часть стихотворения. Надо следить за тем, чтобы дети не утомлялись, т.к. игра требует большого умственного напряжения. Заметив по поведению детей, что они устали, воспитатель должен прекратить игру. В конце игры следует похвалить тех, кто заметил больше небылиц и правильно их объяснил.

«Где начало рассказа?»

Цель: Учить передавать правильную временную и логическую последовательность рассказа с помощью серийных картинок.

Ход игры. Ребенку предлагается составить рассказ, опираясь на картинки. Картинки служат своеобразным планом рассказа, позволяют точно передать сюжет, от начала до конца. По каждой картинке ребёнок составляет одно предложение и вместе они соединяются в связный рассказ.

«Найди картинке место»

Цель: научить соблюдать последовательность хода действия.

Ход игры. Перед ребенком выкладывают серию картинок, но одну картинку не помещают в ряд, а дают ребёнку с тем, чтобы он нашёл ей нужное место. После этого просят ребёнка составить рассказ по восстановленной серии картинок.

«Исправь ошибку»

Цель: научить устанавливать правильную последовательность действий.

Ход игры. Перед ребёнком раскладывают серию картинок, но одна картинка лежит не на своем месте. Ребёнок находит ошибку, кладёт картинку на нужное место, а затем составляет рассказ по всей серии картинок.

«Какая картинка не нужна?»

Цель: научить находить лишние для данного рассказа детали.

Ход игры. Перед ребёнком выкладывают серию картинок в правильной последовательности, но одну картинку берут из другого набора. Ребёнок должен найти ненужную картинку, убрать ее, а затем составить рассказ.

Игры для развития фонетико-фонематической стороны речи

«Повтори»

Ребёнку предлагается повторить похожие слова вначале по 2, затем по 3 в названном порядке:

- Мак-бак-так.
- Ток-тук-так.
- Бык-бак-бок.
- Дам-дом-дым
- Ком-дом-гном.
- Моток-каток-поток.
- Батон-бутон-бетон.
- Будка-дудка-утка.
- Натка-ватка-ветка.

- Клетка-плетка- пленка.

При восприятии слов необязательно знание понятий. Особенность этого и последующих подборов слов в том, что они доступны по звуковому составу, не содержат труднопроизносимых звуков.

«Похоже - не похоже»

Из каждых четырех названных взрослым слов ребёнок должен выбрать слово, которое по звуковому составу не похоже на остальные три:

- Мак-бак-так-банан.
- Сом-ком-индюк-дом.
- Лимон-вагон-кот-бутон.
- Мак-бак-веник-рак.
- Совок-гном-венюк-каток.
- Пятка-ватка-лимон-кадка.
- Ветка-диван-клетка-сетка.
- Каток-дом-моток-поток.

«Поймай звук»

Выделение в звуковом потоке гласного звука (А, О, У, И, Ы, Э).

Взрослый называет и многократно повторяет гласный звук, который ребенок должен выделить среди других звуков (хлопнуть в ладоши, когда услышит). Затем взрослый медленно, четко, с паузами произносит звуковой ряд, например:

А – У – М – А – У – М – И – С – Ы – О – Э – Р – Ш – Ф – Л – В – З – Ж –
Х – Ы – А

Лото «Назови картинку и найди гласный звук»

Цель: научить детей находить заданный звук в слове на этапе громкого проговаривания слова самим ребёнком.

Описание игры. У детей – карты с нарисованными картинками (по четыре в каждой карте). Ведущий называет любой гласный звук, дети произносят вслух названия своих картинок и находят нужную. Если картинка названа правильно, ведущий разрешает закрыть ее фишкой, выигрывает тот, кто раньше всех закроет свои картинки.

Этот же набор лото применяется для узнавания в слове согласных звуков. Игра проводится так же: ведущий называет изолированный согласный звук (в словах-названиях картинок из данного лото можно выделить звуки: Р, К, К, Л, Л, М, Щ, С, С, Т, Б, Н, Ж, Д, Ш, П, Б), а дети должны назвать нужную картинку.

«Кто найдёт двадцать предметов, названия которых содержат звук С»

Цель: закрепление умения выделять заданный звук в слове по представлению, развитие зрительного внимания, обучение счету.

Описание игры. Дана сюжетная картинка, на которой много предметных картинок, в том числе и содержащих в названии звук С (таких картинок должно быть двадцать)

Ход игры. Детям дают рассмотреть картинку и назвать нужные предметы. Выигрывает тот, кто назовет больше предметов. Дети накладывают фишки на найденные картинки, а ведущий затем проверяет правильность выполнения задания и определяет победителя.

Лото «Назови картинку и найди первый звук»

Цель: научить детей находить заданный первый звук в слове на этапе громкого проговаривания слова самим ребёнком.

Описание игры. У детей – карты с нарисованными картинками (по четыре на каждой карте). Ведущий называет любой гласный звук, дети произносят вслух названия своих картинок и находят нужную. Если картинка названа правильно, ведущий разрешает закрыть ее фишкой. Выигрывает тот, кто раньше всех закроет свои картинки.

«Замкни цепочку»

Правило: к первому слову подбирается слово, начинающееся с того звука, каким заканчивается первое слово, третье слово должно начинаться с последнего звука второго слова и так далее. Игры могут быть устные, с переключением мяча, а можно выполнить настольную игру с картинками и практиковать детей в выкладывании цепочки без предварительного громкого проговаривания, только по представлению.

Чтобы исключить ошибку и приучить детей действовать по правилу, контролировать самостоятельно ход игры, цепочку следует сделать замкнутой. Если все операции выполняются в нужной последовательности, цепочка замыкается, т.е. начало сходится с концом. Начинать играть нужно с картинки, помеченной специальным значком. Систематическое проведение игр помогает в решении вопросов умственного развития детей, т.к. совершенствуется такое ценное качество памяти, как припоминание; значительно улучшается произвольное внимание, развивается быстрота мышления. Речь детей становится более чёткой, правильной, выразительной.

«Найди фишке место»

Цель игры: научить определять место заданного звука в слове (начало, середина, конец), опираясь на громкое проговаривание.

Описание игры. Для игры понадобятся карточки, на каждой помещена предметная картинка и схема: прямоугольник, разделённый на три части. В правом верхнем углу дана буква, обозначающая заданный звук. Кроме предметных картинок заготавливают фишки по числу карточек.

Ход игры. Играть может несколько человек, но не больше, чем заготовлено карточек. Все карточки и фишки лежат на столе. Играющие берут себе по одной карточке, рассматривают и называют вслух картинку, букву и определяют позицию заданного звука в слове - названии картинки, выкладывая на соответствующее место по схеме фишку. Затем берут следующую карточку. Игра продолжается до тех пор, пока все карточки не будут проанализированы. Выигрывает тот, кто успел правильно проанализировать большее количество карточек.

Картинки к игре: зебра(б), автобус(с), халат(л), аист(с), цапля(ц), улей(у), индюк(к), лось(о), зубр(р), ручка(ч), газета(т), часы(ы), кошка(ш), финиш(ш), солнце(ц).

«Пройди вокруг и не заблудись»

Цель: научить определять место звука в слове (начало, середина, конец) по представлению.

Описание игры. Игра состоит из игровых полей (для каждого звука отдельное поле), на которых помещены картинки и схемы. От картинки к картинке проложены лабиринты: они начинаются от каждого участка схем и подходят к следующим картинкам. Только один лабиринт приведет к следующей картинке: тот, который отходит от верной позиции заданного звука (звук задан буквой, находящейся в углу игрового поля). Если игрок правильно определит место звука на каждой картинке, он пройдет лабиринтом от картинки к картинке и вернется к началу движения (двигаться надо по часовой стрелке с любой картинке). Выигрывает тот, кто раньше вернется к началу на своем игровом поле.

Лото «Паронимы»

Цель: развитие умения различать слова- паронимы на слух.

Описание игры. Игра состоит из больших карт, на которых нарисовано по несколько картинок, названия которых могут составить пары слов- паронимов, но парные картинки не находятся на одной карте. У ведущего – маленькие карточки с написанными словами.

Ход игры. Ведущий называет вслух слово. Тот ребенок, у которого на карте изображен данный предмет, должен поднять руку и произнести название своей картинки. При правильном ответе ведущий разрешает ему закрыть эту картинку фишкой или карточкой- названием данного слова (в таком случае дети будут упражняться в глобальном чтении). Если он ошибся, и на самом деле ведущим было названо парное слово, игрок получает штрафное очко. Выигрывает тот, кто быстрее закроет свои картинки и меньше получит штрафных очков.

Карточки со словами для игры: рак, мак, крыша, крыса, марка, майка, кадушка, катушка, коробок, колобок, душ, тушь, бант, бинт, суп, зуб, дым, дом, гайка, галка, банка, папка, лещ, лес, башня, пашина, кит, кот, уточка, удочка, мышка, мишка, рожки, ложки, шар, шаль, жесть, шесть, лама, рама, ушки, утки, санки, танки.

«Каждому звуку свою комнату»

Цель: научить проводить полный звуковой анализ слова с опорой на звуковую схему и фишки.

Ход игры. Играющие получают домики с одинаковым количеством окошек. В домики должны поселиться жильцы – «слова», причём каждый звук хочет жить в отдельной комнате.

Дети подсчитывают и делают вывод, сколько звуков должно быть в слове. Затем ведущий произносит слова, а играющие называют каждый звук отдельно и выкладывают фишки на окошки дома – «заселяют звуки». В начале

обучения ведущий говорит только подходящие для заселения слова, т.е. такие, в которых будет столько звуков, сколько окошек в домике. На последующих этапах можно сказать слово, не подлежащее «заселению» в данный домик, и дети путем анализа убеждаются в ошибках. Такого жильца отправляют жить на другую улицу, где живут слова с другим количеством звуков.

«Кого позовут в гости»

Цель: научить определять количество звуков в словах, произносимых вслух самим ребёнком.

Ход игры. Играют четверо, у каждого играющего – какой-нибудь домик. На столе разложены предметные картинки с изображениями различных животных (по числу играющих), а также стопка карточек изображениями вниз. Дети выбирают себе нужные картинки из тех, что лежат изображениями вверх, «находят хозяина дома». Затем каждый по очереди берет по одной карточке-картинке из стопки, называет вслух слово и определяет, надо «позвать в свой домик в гости эту картинку или нет». Если в слове- названии картинки, открытой ребенком, столько же звуков, сколько в слове – «хозяине, то в гости звать нужно, и тогда играющий получает право на дополнительные ходы до тех пор, пока встретится неподходящая картинка. Если количество звуков другое, картинка подкладывается в конец стопки. Выигрывает тот, кто раньше созвал своих гостей. В один набор входит по четыре картинки с каждым количеством звуков. Картинный материал для игры: картинки -«хозяева»: кот, волк, кабан, собака; картинки- «гости»: три звука – оса, сом, жук, рак; четыре звука – коза, сова, бобр, крот; пять звуков – галка, жираф, сурок, мишка; шесть звуков – корова, курица, кролик, ворона.

«Разгадай ребус»

Цель: научить выделять первый слог из слова, составлять слова из слогов.

Ход игры. Детям дают карточки, на которых изображены по две картинки. На карточке «спряталось» слово. Его надо составить, выделив из каждого слова- названия первые слоги, а затем из них сложить слово, например: ромашка, самолёт – роса. Выигрывает тот, кто составит больше слов.

Карточки с предметными картинками для игры:

- Голуби, раки – гора.
- Бутылка, рябина – бура.
- Мячи, тазы – мята.
- Кораблик, жаворонок – кожа.
- Сухари, шары – суша.
- Ромашка, тазы – рота.
- Телефон, малина – тема.
- Чулок, дома – чудо.
- Вагон, рябина – Варя.
- Карандаш, банка – кабан.
- Банан, бабочка - баба
- Колобок, марка – комар.

- Девочка, лопата – дело.
- Лисички, самолет – лиса.
- Шуба, ракета – Шура.

Игры для развития лексической стороны речи (обогащение словарного запаса)

«Собери пять»

Цель: научить относить единичные предметы к определенным тематическим группам.

Ход игры. Для игры надо приготовить набор предметных картинок, состоящий из нескольких тематических групп (одежда, посуда, игрушки, мебель и т.д.) Играет несколько человек, по количеству тематических групп. Картинки лежат на столе изображениями вниз. Каждый берёт по одной картинке, называет её и родовое понятие, к которому относится данная картинка. Таким образом, устанавливается, какую группу будет собирать каждый участник. Если выбраны одинаковые группы, открывают ещё по одной картинке. Затем ведущий показывает играющим по одной картинке, а они должны просить себе ту или иную картинку: *«Мне нужна кукла, потому что я собираю игрушки»*. Выигрывают тот, кто первый собрал свою группу картинок (количество картинок в каждой группе должно быть одинаковым, например, по шесть картинок).

«Кто как голос подаёт»

Цель: расширение словаря глаголов по данной теме.

Ход игры. Ведущий читает детям стихотворение Г Сапгира.

Ветер весеннюю песню донёс.

Песню пролаял охотничий пёс,

Волк эту песню провыл на опушке,

Дружно проквакали песню лягушки.

Бык эту песню, как мог, промычал.

Рысь промурлыкала,

Сом промычал.

Филин прогукал,

Уж прошипел,

А соловей эту песню пропел.

Ведущий спрашивает, кто как голос подавал, одновременно показывая предметные картинки с изображениями животных. За каждый правильный ответ дают картинку, выигрывает тот, кто соберёт больше картинок.

Игры на уроках обучения грамоте

Игра: « Составляем слова из слогов»

Цель: научить детей составлять слова из слогов.

Буду я сейчас водить,

Буду я произносить

Только части слов сначала.

Части нужно так составить,

Чтобы слово зазвучало.

(ды , са, вы, сли, ки, ру, сады , сливы , руки)

Игра «Украсть предложение»

Цель: научить дополнять предложения.

Учитель произносит предложение: *Девочка поет песню.*

Учитель показывает на схеме предложения место, где дети должны вставить слова.

Маленькая девочка поет песню. Маленькая девочка поет веселую песню.

В процессе работы дети могут составить схемы новых предложений.

Игра «Закончи предложение»

Цель : научить детей заканчивать предложения.

Детям предлагается закончить предложения:

Книга лежит на ... .

Человек находится в ....

Мы играли на ....

Дети пошли утром ....

Игра «Найди помощника».

Цель: научить определять предлоги в словах.

Учитель читает предложения с предлогом. Дети при повторном чтении хлопают в том месте, где есть предлог.

Лена едет в трамвае. На ветке сидят снегири. Над лесом летит самолет.

Ира спряталась в шкаф . Андрей вышел из класса.

Игра: «Вылечи предложение».

Цель: научить детей правильно использовать предлоги в речи. Учитель предлагает на слух предложения без предлогов. Дети должны произнести его правильно, с нужным предлогом.

Вариант 1.

... гнезде пищат птенцы.

Платок лежит ... кармане.

Вазу поставили ... стол .

Чайник кипит ... плите.

Рыба живет ... реке.

Задание сопровождается составлением схем предложения.

Вариант 2. Исправьте ошибки.

В стене висит портрет. Суп варят на кастрюле. Молоко налили на чашку. Сорока села на дерево. Мальчик стоит в мосту. Дети пошли на лес. Из дерева опадают листья. Ира пришла в магазин.

Игры со звуками.

Игра «Разложи по кирпичикам дома» (звуковой анализ)

Учитель предлагает предложение, с которым дети должны работать, в такой последовательности:

- составление схемы целого предложения ;
- составление слоговых схем;
- выделение гласных звуков точками.

Игра «Кто больше»

Учитель показывает сюжетную картинку и просит назвать те слова, в которых есть определенный звук. За каждое слово ученик получает кружок. Выигрывает тот, кто получил больше всех кружков.

Игра «Мы — писатели»

Учит и активизирует словарный запас детей, учит правильно строить предложения. Учитель дает задание: составить рассказ, чтобы в нем было как можно больше слов с заданным звуком, например, со звуком *п*.

Папа пришел домой и принес покупки. Потом прибежал Павлик. Папа с Павликом пошли гулять по проспекту Победы. По проезжей части проносились машины.

Игры, которые формируют у детей умение запоминать буквы, их алфавитное название.

Игра «Полубуковка»

Даны элементы букв, нужно найти недостающие элементы.

Игра «Найди букву»

На таблице даны слова и предложения, нужно найти букву, например, букву *с*.

Игра «Поставь буквы правильно».

Буквы стоят боком, «вниз головой».

Игра «Найди пару»

На рукавицах, вырезанных из плотной бумаги, написаны заглавные и строчные буквы. Нужно раздать рукавицы ученикам, чтобы они нашли пару.

Игры со слогами

«Дупло»

Вот это дуб, а в нем дупло,
Где поселилась буква О.
Буква эта гласная, но дружна с согласными.
Жёлудь «эль» упал в дупло, прочитали дети ...(ло).
Жёлудь «эн» упал в дупло, прочитали дети ...(но)..
«Игра в слова»

Приводится слово, например, *гастроном*, все составляющие это слово буквы наотдельных карточках.

Вот из слова «гастроном»
Вышел важный астроном,
Вышел маг, и вышел гном

...

«Внимательные покупатели»

Учитель раскладывает на своем столе различные предметы. Названия некоторых из них начинаются на один и тот же звук, например: кукла, кубик, кошка; мишка, мяч, миска и т. п.

Учитель:

- Вы пришли в магазин. Ваши родители заплатили за игрушки, названия которых начинаются на звук [к] или [м]. Эти игрушки вы можете взять. Выбирайте, но будьте внимательны, не берите игрушку, за которую не платили! Сложность задания в том, чтобы вместо игрушки, название которой начинается, допустим, на звук [м] (матрешка, мышка), не взять игрушку, название которой начинается на звук [м'] (мяч, мишка).

«Животные заблудились»

Учитель:

Заблудились в лесу домашние животные: осёл, петух, лошадь, кошка, собака, свинья, курица, корова. Катя будет их созывать, а Коля пусть внимательно слушает и рисует на доске слоговую схему каждого слова. Он должен показывать, какой слог тянулся, когда Катя звала животных. Если они верно выполняют эту работу, животные выберутся из леса.

«Назови три слова»

ЦЕЛЬ: активизация словаря детей.

ХОД ИГРЫ: дети становятся в шеренгу. Каждому участнику по очереди задается вопрос. Нужно, делая три шага вперед давать с каждым шагом три слова-ответа, не замедляя темпа ходьбы.

Что можно купить? (платье, костюм, брюки)

Что можно варить?

Что можно читать?

Чем можно рисовать?
Что может летать?
Что может плавать? И т.д.

«Гласные звуки»

Цель: развивать навыки выделения гласных звуков из состава слова. Это упражнение целесообразно проводить каждый день в начале занятия или после физкультминутки.

Ход игры: Каждый ребенок называет гласные звуки из предложенного ему слова, состоящего из одного, двух или трех слогов (слова подбираются педагогом с учетом возможностей детей).

«Лишнее слово»

Цель: развитие слухового внимания детей, обогащение словаря и уточнение значений слов.

Ход игры: Воспитатель объясняет ребенку, что будет произносить слова, а он должен назвать лишнее слово и объяснить свой выбор.

Лексический материал (например):

шуба, сапоги, свитер, юбка, брюки.
зима, весна, ноябрь, лето, осень.
белка, заяц, медведь, синица, еж.
шуба, шарф, панама, варежки. И т.д.

«Пчелы и медведь»

Цель: закреплять изолированное произношение звука Ж.

Оборудование: стульчики, маска медведя.

Ход игры: Ребенок в маске медведя сидит в стороне на отдельном стульчике. Воспитатель говорит:

Пчелки в улье сидят

И в окошко глядят.

Погулять все захотели.

Друг за другом полетели: ж-ж-ж-ж-ж.

Дети бегают и жужжат. Медведь идет, спасает мед. Дети-пчелки бегут на свои стульчики, садятся, машут кистями рук и громко жужжат, прогоняют медведя. Тот, кого осалил медведь, уходит вместе с ним.

«Эхо»

Цель: развивать слуховое внимание, закреплять произношение звуков в словах и слогах.

Ход игры: Все жители скотного двора собрались послушать удивительную историю, которая произошла с козой. Послушаем и мы ее.

"Весь день коза гуляла по лугу. А к вечеру пошла домой. Идет коза, поет песню. А эхо ей подпевает. Вот так: «Идет козочка-коза» - поет коза. «За-за-за-за, идет козочка-коза» - подпевает эхо. Ребята, давайте я буду петь за козу, а вы за эхо. «Очень любят все козу, Есть друзья у козы. В гости ходят все к козе. Растут цветы у козы». И так далее.

"Что бывает?"

Эта игра похожа на предыдущую, отличие состоит в том, что к исходному слову-прилагательному подбирают существительное. Например, "зеленый" — помидор, ель, трава, дом и т. д. Эмоционально привлекательной основой и стимулом участия в игре могут служить поэтические произведения.

В последующем детям можно предложить назвать все, что бывает веселым, грустным, злым, добрым, тихим, громким, пушистым, гладким, холодным, шершавым, колючим, быстрым, скользким, удивленным, спокойным, торжественным, шаловливым, смешным, таинственным, светлым и пр. При этом необходимо удостовериться, что смысл слова понимается и ребенком, и взрослым идентично.

"Цепочка слов"

Суть игры заключается в подборе слов — существительных и прилагательных, характеризующих в своем объединении какой-либо объект сходными качественными признаками (холодный — ветер, мороженое, вода, батарея; мокрый — одежда, волосы, бумага, асфальт; не умеет плавать — кирпич, земля, шуруп и т. п.). То есть дети составляют своеобразный "поезд" из слов, где слова-вагончики соединены между собой. Например, исходное слово — "кошка".

Кошка бывает какая?

Пушистая, ласковая, разноцветная...

Что еще бывает разноцветным?

Радуга, платье, телевизор...

Каким еще может быть платье?

Шелковым, новым, прямым...

Что еще может быть прямым?

Линия, дорога, взгляд... и т. д.

Содержание

Введение.....	60
1. Особенности организации обучения по предметам классов предшкольной подготовки (нулевые классы) и 1 классов в рамках обновления содержания образования.....	62
2. Формы и методы обучения в классах предшкольной подготовки (нулевые классы) и 1 классов	67
3. Методические рекомендации по по организации образовательного процесса по предметам классов предшкольной подготовки (нулевые классы) и 1 классов в рамках обновления содержания образования	82
Заключение.....	97
Список литературы.....	100
Приложение	101

**Мектепке дейінгі даярлық сыныптарының (нөлдік сыныптар),
1-сыныптардың пәндері бойынша оқытуды ұйымдастыру бойынша
әдістемелік ұсынымдама**

**Методические рекомендации в помощь учителям дошкольной
подготовки и 1-х классов по организации обучения по предметам в рамках
обновления содержания образования**

Методические рекомендации

Басуға 28.02.2018 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.

Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.

Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 3,75.

Подписано к печати 28.02.2018 г. Формат 60x84 1/16. Бумага офсетная.

Печать офсетная. Гарнитура «Times New Roman». Усл. печ. л. 3,75.

Министерство образования и науки Республики Казахстан
РГКП «Национальная академия образования им. И. Алтынсарина»
010000, г. Астана

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК 010000,
Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 16-қабат